This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Google

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het "watermerk" van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

B 876,724

CATALOGUS

DER

ETHNOLOGISCHE AFDEELING

VAN HET

MUSEUM

VAN HET

BATAVIAASCH GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES · SCIENTIA · VERITAS
1817

Museum van het Bataviaasch Genootschap v.
= Kunsten en Wetenschappen.

CATALOGUS

DER

ETHNOLOGISCHE AFDEELING

VAN HET

MUSEUM

VAN HET

BATAVIAASCH GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Derde Druk.

BATAVIA
W. BRUINING & CO.
1880.

GN
635
.I65
M87
1880

GL
743.9544
5e951
9-11-92

VOORBERIGT

VOOR

DEN EERSTEN DRUK.

Niet zonder schroom doe ik dezen arbeid het licht zien, daar niemand meer dan ik zelf van zijne onvolkomenheid overtuigd kan zijn.

Het is dan ook alleen het besef, dat het goede geen grooter vijand dan het betere heeft, wat bij de steeds toenemende belangstelling in 's Genootschaps verzamelingen, sinds het nieuwe gebouw aan het Koningsplein betrokken werd, mij tot het verzaken van het gulden "nonum prematur in annum" heeft kunnen doen besluiten.

Toen ik dan eindelijk de handen aan het werk sloeg, was het voor mij van veel waarde met een tal van aanteekeningen van de hand der heeren Gaffron, Netscher *en vooral van den heer* von Rosenberg, *die in het archief des Genootschaps aanwezig waren, te rade te kunnen gaan en daarvan een groot deel als bouwstof te mogen benuttigen.*

Desniettemin bleef veel in het onzekere, vooral met betrekking tot de inlandsche terminologie: juist dat deel van den arbeid, wat er eenige wetenschappelijke waarde aan zou kunnen bijzetten.

Hoe toch de juistheid der bestaande gegevens ter toetse te brengen, waar ik, vastgeketend aan Batavia, ethnologische voorwerpen van den Papoea van Nieuw-Guinea of van den wilde der Mentawei-eilanden ter bestemming voor mij had?

En mogt het geluk mij nu en dan al eens eenige inboorlingen van buiten Java toevoeren, dan zag ik mij veelal geslingerd tusschen de meest uiteenloopende opgaven, waarschijnlijk meerendeels te verklaren uit het verschil van dialect.

Zoo waren b. v. met opzigt tot de rijke verzameling uit de Lam-

pongsche districten de inlichtingen van een leerling der school van inlandsche geneeskundigen alhier, geboortig van Telok-Betong, geheel verschillende van die, mij verstrekt door eenige djoeragans uit het aan de Lampongs grenzende Kroê, en beide evenzeer van de benamingen, die ik uit den mond van een hadji van Toelang-Bawang opvangen mogt.

Bij het beoordeelen van dezen arbeid gelieve men dit een en ander niet uit 't oog te verliezen. Intusschen zullen alle aanmerkingen, welke tot verbetering of aanvulling van den catalogus kunnen leiden, dankbaar worden aangenomen, terwijl in het gebouw zelf een met wit papier doorschoten exemplaar steeds aanwezig zal zijn, ten einde de bezoekers tot het dadelijk uitoefenen van kritiek in de gelegenheid te stellen.

Leert men uit de volgende bladzijden, wat het Genootschap heeft, men ziet er tevens uit, wat het niet heeft, maar wat juist daarom dubbel welkom zal zijn.

Hierop wordt dan ook met bijzonderen nadruk de aandacht gevestigd van allen, die het hunne willen bijdragen om de aanwezige verzameling uit te breiden tot een volledig ethnologisch museum van den Indischen Archipel in zijn ruimsten omvang.

Na dit te hebben doen voorafgaan rust op mij nog de aangename taak om hier openlijk mijn warmen dank te doen kennen aan 's Genootschaps eerelid, den heer A. B. Cohen Stuart, *wiens hoog te waardeeren bijstand, met de hem eigen heuschheid en naauwgezetheid verleend, mij bij de eindbewerking bijzonder te stade is gekomen.*

De Secretaris des Genootschaps,
tevens Directeur van het Museum,
LEVYSSOHN NORMAN.

BATAVIA, Augustus 1868

VOORBERIGT

VOOR

DEN TWEEDEN DRUK.

Zoowel de belangrijke toename van het museum sedert 1868, *ten gevolge waarvan de in dat jaar uitgegeven catalogus den bezoeker omtrent de beteekenis en benaming van menig bijgekomen voorwerp in het onzekere moest laten, als gemis eener voldoend systematische indeeling van dien catalogus hebben tot de uitgave van dezen tweeden druk doen besluiten.*

De ethnographische indeeling van den eersten catalogus is behouden, omdat het wijzigen daarvan, hoezeer in sommige opzigten wenschelijk, tot te veel verschikking der voorwerpen aanleiding zoude gegeven hebben, maar overigens heeft elk voorwerp een ander nummer en menig voorwerp eene andere plaats verkregen.

Er is namelijk getracht bij elk onderdeel van den catalogus de voorwerpen van dezelfde soort of denzelfden aard in rubrieken bij elkaar te voegen, hetgeen bij de zamenstelling van den eersten catalogus — waarschijnlijk wegens den schier chaotischen toestand, waarin toenmaals de verzameling verkeerde, — niet is beproefd.

Zoo zijn in dezen catalogus alle voorwerpen, welke tot de kleeding, het huisraad, de wapenen, enz., enz. van eenigen volksstam kunnen gerekend worden te behooren, onder opvolgende nummers bij elkaâr gebragt, terwijl in den vorigen catalogus onder opvolgende nummers de meest heterogene voorwerpen, zooals een schild, een paar oorringen, een visch-net, een kris, enz. voorkomen.

Tevens is getracht te vermijden, dat hetzelfde voorwerp onder verschillende nummers in den catalogus wordt aangetroffen, behalve in het zeldzame geval, dat hetzelfde voorwerp in een of meer onderdeelen van den catalogus te huis behoort.

Eindelijk is gebruik gemaakt van hetgeen kritiek — hoe weinig ook betrekkelijk — van verschillende kanten ten nutte der catalogisering heeft opgeleverd. De juistheid der omschrijving van enkele voorwerpen is twijfelachtig, maar kon niet tot zekerheid gebragt

worden, weshalve daartoe, evenals vroeger, de hulp van elken bezigtiger der verzameling wordt ingeroepen.

BATAVIA, Januarij 1877

De onder-voorzitter,
tevens Directeur van het Museum,
VAN DER CHIJS.

VOORBERIGT

VOOR

DEN DERDEN DRUK.

Spoediger dan verwacht werd, is de voorraad exemplaren van den tweeden druk uitgeput, welke omstandigheid, gevoegd bij de wenschelijkheid om den bezoeker van het museum niet langer in onzekerheid te laten nopens de beteekenis van de vele voorwerpen, waarmede het museum sedert Januarij 1877 *is verrijkt — tot de uitgave van een derden druk heeft doen besluiten.*

Belangrijke wijzigingen, behalve door opname van bijgekomen voorwerpen, heeft de catalogus niet ondergaan. Enkele verbeteringen in de benaming, enz. van voorwerpen, — voornamelijk door bezoekers van het museum aangegeven, — zijn met zorg, dankbaar opgenomen.

Dergelijke mededeelingen, alsmede toezending of aanwijzing van ontbrekende voorwerpen zullen steeds zeer welkom zijn.

VAN DER CHIJS.

BATAVIA, Maart 1880.

INHOUD

I. Sumatra en omliggende eilanden.

A. Mentawei- en Pageh-eilanden.	Blz.	1
B. Nias en de Batoe-eilanden	〃	2
C. Batak-landen.	〃	4
D. Mohammedaansche landen ter Westkust. . .	〃	10
E. Engano.	〃	18
F. Lampong.	〃	—
G. Sumatra's Oostkust.		
Atjeh.	〃	23
Simpang-Olim	〃	25
Langkat	〃	—
Deli	〃	—
Batoe-bara.	〃	26
Assahan	〃	—
Kota-pinang.	〃	27
Kota-intan	〃	—
Kampar	〃	28
Indragiri.	〃	—
Djambi.	〃	—
Palembang.		
Lebong.	〃	—
Pasoemah.	〃	29
Tebing-tinggi.	〃	—
Rawas.	〃	30
Kesam.	〃	—

II. Java en Madura.

A. West-Java.	〃	—
B. Midden- en Oost-Java	〃	38
C. Madura.	〃	106

III Borneo.

A. Wester-afdeeling.	〃	108

B. Zuid- en Ooster-afdeeling. . . . . Blz. 119
C. Onafhankelijk gedeelte . . . . 〃 129

IV. Celebes en omliggende eilanden.

Zuid-Celebes . . . . 〃 130
Menado. . . . . 〃 133
Sangi-eilanden . . . . 〃 140
Talauer-eilanden . . . . 〃 141

V. Molukken.

Halmaheira . . . . 〃 —
Ternate. . . . . 〃 142
Tidore . . . . 〃 —
Batjan . . . . 〃 143
Soela-eilanden. . . . . 〃 —
Boeroe . . . . 〃 —
Amblau. . . . . 〃 144
Ambonsche eilanden. . . . . 〃 —
Ceram . . . . 〃 146
Goram. . . . . 〃 147
Kei-eilanden. . . . . 〃 148
Aroe-eilanden. . . . . 〃 —
Banda-eilanden. . . . . 〃 149
Seroea . . . . 〃 —
Tenimber-eilanden. . . . . 〃 —
Roma. . . . . 〃 —
Kisser . . . . 〃 —

VI. Nieuw-Guinea en omliggende eilanden.

Waigeoe. . . . . 〃 150
Batanta. . . . . 〃 —
Salwati. . . . . 〃 —
Westkust van N. G. . . . . 〃 151
Noordkust van N. G. . . . . 〃 —
Arfak. . . . . 〃 152
Mifore . . . . 〃 —
Doreh. . . . . 〃 —
Geelvinks-baai. . . . . 〃 154
Humboldt's-baai . . . . 〃 —

VII. Timor en onderhoorigheden.

Timor. . . . . 〃 158

	Rotti.	Blz.	160
	Savoe.	〃	161
	Soemba.	〃	163
	Flores	〃	166
	Solor.	〃	167
	Andenara	〃	168
	Allor, Ombai.	〃	—
VIII.	**Bali en Lombok**	〃	—
IX.	**Banka en Billiton.**	〃	172
X.	**Riouw**	〃	173
XI.	**Landen buiten den O. I. Archipel**	〃	—
XII.	**Varia.**	〃	175

AANWIJZING

TOT HET

VINDEN DER VOORWERPEN IN HET MUSEUM.

Voorwerpen, bij wier nummer in dezen catalogus *geen* teeken is gevoegd, zijn aanwezig in de staande kasten, tenzij de plaats dier voorwerpen speciaal is aangegeven.

Voorwerpen, bij wier nummer in dezen catalogus is gevoegd:

* zijn aanwezig in, op of onder de *liggende* kasten;
† 〃 〃 op, onder of boven de *tafels;*
° 〃 〃 aan of bij den *wand;*
§ 〃 〃 in de zoogenaamde *goud-kamer;*
ß 〃 〃 in de zaal, links bij het binnengaan der vestibule.

De volg-orde der voorwerpen in de kasten, enz. stemt, zooveel mogelijk, met die in den catalogus overeen.

SUMATRA EN OMLIGGENDE EILANDEN.

I A. MENTAWEI- EN PAGEH-EILANDEN.

Kleeding.

a. *Van mannen.*

°1 Hoofd-deksel, in gebruik bij vischvangst.

2 Boomschors (*kabit*) tot het maken van kleedingstukken.

*3 Haarspeld met veêren versierd; ook wel als sieraad door mannen gedragen in het regter oor.

*4 Haarversiersel (*siroeroet*) voor beide seksen, uit eene welriekende grassoort gemaakt.

*5 Gevlochte band, waardoor de lange hoofdharen der mannen en vrouwen gestoken worden.

*6 Armbanden van rotan, met het sap der *mengkoedoe*-plant geverfd.

*7 Dito, gevlochten.

8 Als no. 6, doch langer, door mannen en vrouwen om de heup gedragen.

9 Dito, gevlochten, meer bepaaldelijk op de Pageh-eilanden in gebruik.

10 Buik-band van boomschors.

11 Tjawat van boomschors (2 stuks).

b. *Van vrouwen.*

12 Punt-hoed (steek) van lontar-bladen.

*13 Hoofdversiersel van jonge vrouwen.

*14 Lange oorsieraden van koperdraad (2 stel).

*15 Oorsieraden met schelpjes (3 stel).

*16 Halsband (*sekelle*), met parelmoer versierd.

*17 Hals-snoer van kralen en stukjes been.

*18 Halsband van *pandan* gevlochten.

*19 Hals-sieraden van koralen.

*20 Idem van *tali-rameh.*

No. 14, 15, 19 *en* 20 *onzeker van mannen of vrouwen.*

21 Gordel van pisang-bladen.

HUISRAAD.

*22 Kokertjes van been tot berging van vuurslag of medicijn (3 stuks).

23 Gevlochten zakjes (2 stuks).

24 Tondel-doos van bamboe.

25 Rottenval.

SCHEEPVAART.

°26 Roei-spanen (*loeka*). Door het trillen der twee lange, dunne uiteinden van den riem worden onder het roeijen geluiden voortgebragt.

VISCHVANGST.

27 Visch-korf.

WAPENEN.

°28 Lans (*soat*). Het ijzer van het lemmet en dat der dolkmessen (No. 29) wordt in ruw bewerkten staat van Sumatra ingevoerd.

29 Dolkmes (*blité*), gewoon wapen van ieder man, aan de regterzijde gedragen en aan den schaamgordel bevestigd (5 stuks).

30 Boog (*rau-rau*) van palmhout; de pees (*silabiet*) van zaamgedraaide boomschors (3 stuks).

31 Houten pijlen met vergiftigde punten.

32 Pijl-kokers (*boek-boek*) van bamboe, worden aan den schouder hangende gedragen; de omgeslagen schors dient om het indringen van water te beletten (9 stuks).

ONDERSCHEIDINGS-TEEKEN.

33 Wandelstok van een aanzienlijke.

I B. NIAS EN DE BATOE-EILANDEN.

KLEEDING.

a, *Van mannen.*

°1 Hoed met hoog uitstekende houten punt, van binnen bekleed met rood, wit en blaauw doek.

2 Buis van boomschors (*baroe oeli gioe*), kleeding van den geringen man.

3 D i t o, van inlandsch koord gemaakt.

*4 H a l s b a n d e n (*geulambagi*) van koper en van rotan (3 stuks).

*5 A r m b a n d, uit zeeschelp geslepen: door mannen alleen aan den regter pols, door vrouwen aan beide polsen gedragen (2 stuks).

b. *Van vrouwen.*

*6 Koperen h a l s b a n d (5 stuks).

7 Koperen b u i k g o r d e l.

MODELLEN VAN HUIZEN.

†8 W o n i n g van den radja eener kampong op het eiland *Tello* (Batoe-eilanden).

HUISRAAD.

*9 Houten z e t e l van den voornaamsten vorst van *Orahili*.

*10 S i r i h- of t a b a k s-z a k j e van *pandan*.

*11 W a a i j e r (*tori*), bij voorname hoofden van goud, bij minderen van katoen en bij den kleinen man van boomschors.

WAPENEN, KRIJGS-COSTUUM.

*12 S t r i j d m u t s e n (*tétenaulue*, *tagoela lemaä*) van rotan met *idjoek* bekleed, voorzien van valschen baard en knevels en versierd met afhangende stukjes rood katoen en laken (5 stuks).

13 S t r ij d-r o k van boomschors, overtrokken met *idjoek*.

14 I d e m van karbouwen-vel (*baroe rabau*).

15 D i t o van schors van klapperboom.

°16 L a n s.

°17 O o r l o g s-l a n s (*fateboesa*) van een hoofd of voorvechter.

°18 L a n s met haak voor de varkensjagt (*toho*), tevens het gewone wapen van den Niasser (2 stuks).

°19 Houten s c h i l d, behangen met *idjoek* en paardenhaar (*baloesé*), van *Zuid-Nias*.

°20 S c h i l d e n (3 stuks).

°21 H o u w e r (*balatoe telejoe*) }
°22 D i t o (*gari*) } van de Batoe-eilanden.
°23 D i t o (*boeloe-sewa*) }

°24 K o p p e n s n e l l e r s-s a b e l (*boeloe sewa*). De aan de scheede bevestigde korf strekt tot bewaring van medicijnen

voor verwondingen, en de daaraan vastgebonden afgodsbeeldjes tot bescherming in den strijd.

°25 Houwer (*foda*) van *Noord-Nias*, het wapen van den geringen man.

26 Koperen draaibas.

°27 Zeer korte donderbus.

°28 Dito, gewone lengte.

ONDERSCHEIDINGS-TEEKENEN.

29 Halsband (*niéto, kalaboeboe*), uit schijfjes van buffelhoorn zamengesteld; mag alleen gedragen worden door mannen, die in den strijd door dapperheid uitgemunt en een kop gesneld hebben (4 stuks).

30 Kleedje van een hoofd, van geel laken, met roode en witte stof afgezet.

31 Dito, zonder mouwen en ander patroon.

MUZIJK-INSTRUMENTEN.

*32 Hand-trommen.

VOORWERPEN VAN GODSDIENSTIGEN AARD.

*33 Beelden van huisgoden (*adjoe-noeboe*), meestal een der voorvaderen uit de familie voorstellende en binnenshuis aan een der stutten bevestigd (8 stuks).

*34 Mannelijk beeld van een overleden, voornaam familie-lid (*siraha djalawa*). Wordt geplaatst in het gemeenschappelijk vertrek ter herinnering aan den afgestorvene.

*35 Idem, vrouwelijk (2 stuks).

I C. BATAK-LANDEN.

KLEEDING.

a. *Van mannen.*

1 Kleed van boomschors met franje van *rameh*-touwtjes (*abit hori*).

2 Dito van *rameh*-vezelen, te *Poerba* gemaakt; dragt van den stam *Karo-Karo*.

3 Dito, gemaakt te *Naga Sriboe*.

*4 Buikgordel (*bobat*), in *Ankola* door gegoede mannen en vrouwen gedragen.

5 Saboet, Mandhelingsche sjerp.

*6 Koperen vingerring.

*7 Vingerring van zeeschelp (*tintin*).

b. *Van vrouwen.*

*8 Hoornen kam, met koper ingelegd.

*9 Gouden oorbel (*doeri-doeri*). Afgebeeld bij v. d. Tuuk, Bat.-Ned. wdb. pl. IV, no. 4.

*10 Stel oor-versierselen, afkomstig uit Mandhelingsche kampongs in het landschap *Rau*. De looden ringen heeten *simbora*, de daaraan bevestigde koperen sieraden *simbora pogas*, het onderaan hangend stel koralen, met stukjes been, lapjes katoen en belletjes doorwerkt, *boeloeng soeping* (17 stuks).

*11 Oorbellen van *Toba* (1 stel).

*12 Looden oorhangers (*simbora*), door de meisjes in *Ankola* gedragen.

*13 Oorhanger (*sibong*) tot uitzetting van het gat der oorlel (2 stuks).

*14 Oorsieraad van jonge meisjes (*boeloeng soeping*) (8 stuks).

*15 Zilveren oor-, tevens haar-versiersel (*padong-padong*). Oostelijke Batak-landen bij Deli.

*16 Armband, als voren.

*17 Koperen halsband uit Mandheling (*ponkal*) (2 stuks).

*18 Halsketen uit Groot-Mandheling (*sonka sitoloe*), bestaande uit aaneengeregen stukjes been, vischgraat, brons, lood, messing, zaadkorrels en belletjes; wordt alleen door ongehuwde vrouwen, die met drie snoeren alleen door aanzienlijken gedragen (4 stuks).

*19 Koperen halsketen (*ponkal taloe*).

*20 Dito (*ponkal nepar ban kirin*).

*21 Armbanden van de *kima*-schelp (*hompas*) (3 stuks).

*22 Ringen van koperdraad, in het land zelf gemaakt en aan den pols gedragen (*golang-golang*) (7 stuks).

*23 Koperen ringen, gemaakt te *Pekanten* (6 stuks).

*24 Koperen knoopen voor een bruidskleed (*giring-giring badjoe pota*) (14 stuks).

c. *Van kinderen.*

*25 Voetbanden (*golang-golang pal*) (2 stuks).

MODELLEN VAN HUIZEN.

†26 Model van een Ankolaasch huis.

HUISRAAD.

27 Bruin geverfde boomschors, als schutsel tot afscheiding van vertrekken.

*28 Kapala bantal; nipah-blad, gestikt met rood flanel, koperdraad en spiesglans (2 stuks).

*29 Houten doosje, met rameh omvlochten, waarin een snoerversiersel en reken-werktuig. Doel onbekend.

*30 Sigaren-koker!, van rotan gevlochten.

*31 Gevlochten zakjes voor tabak of sirih (*salipi pangidoepan*) (6 stuks).

*32 Tabak- of sirih-zakjes (*hampil*), van *pandan* gevlochten (6 stuks).

33 Fijn bewerkte, bamboezen sirih-kalk-koker (*tagan*) (3 stuks).

34 Drinkkan (*panginoeman*).

35 Kapmes (*piso*).

6 Mes om padi te snijden (*gotom*).

37 Groot mes.

38 Mandje van *bankoeas*, eene soort van *pandan* (Mand. *hampil*, Tob. *hadjoet*).

LANDBOUW-GEREEDSCHAP.

39 Hoedali, egge, geheel van hout.

40 Djadjap, dissel, " " "

41 Tadjak, soort van patjoel.

42 Sasap, houten schop.

43 Goeris, soort van arit.

WAPENEN.

°44 Lans (*hoedjoer*).

45 Kort zwaard van *Toba* (*djenep*): wapen van den geringen man.

46 Dito uit het landschap *Nai-pospos*.

47 Kort zwaard met koperen gevest (*piso ni datoe*). Ongeveer als bij v. d. Tuuk, Bat.-Ned. wdb. pl. XIV, no. 5, doch de scheede als die van een *sekin*.

48 Klein zwaard (*djon djoleng*). Wapen van aanzienlijken. Oostelijke Batak-landen bij Deli.

*49 Kogelvorm.

*50 Hoorn, dienende tot patroontasch (*si babane onggang* d. i. als de bek van den rhinocerosvogel).

*51 Kruidhoorn (*parpanggalahan*), gemaakt uit den hoorn van een *bedoe* (antilope).

52 Kogel-zak van geitenvel met koperen beslag.

ONDERSCHEIDINGS-TEEKENEN.

53 Zit-matje (*tikar balangkat*) voor vorstelijke personen.

54 Hoofd-tooisel van een Koeria-hoofd.

55 Bovenkleed van een Tobaasch hoofd, in het land zelf van *rameh*-vezelen vervaardigd (2 stuks).

56 Bovenkleed (*oelis*), van het patroon *ragidoep;* dragt der zeer aanzienlijken. Afgebeeld bij v. d. Tuuk, Bat.-Ned. wdb. pl. XXVII, no. 2.

57 Kleed van het patroon *abit sadoen*, met een zwart vak in het midden, koralen langs den rand en roode en zwarte franjes: een der zes soorten, welke door de hoofden van *Ankola* nog gedragen worden, en wel als een plaid over het bloote ligchaam, terwijl een tweede, kleiner stuk als sarong om de heupen geslagen wordt (2 stuks).

*58 Koperen armbanden van aanzienlijken (*golang-golang*) (7 stuks).

*59 Versiersel aan den gordel van een Batak-hoofd.

60 Koperen pijp van een Koeria-hoofd (*gendoet*). Het bovenste gedeelte heet *gandar*, de kop *toelpang*. Afgebeeld bij v. d. Tuuk, Bat.-Ned. woordenboek, pl. IV, no. 1 en 2 (2 stuks).

*61 Koperen pijp (*pakkoer*); idem houten, alleen de kop. Anders dan bij v. d. Tuuk, Bat.-Ned. wdb. pl. XII, doch van dezelfde type.

62 Omslagdoek (*rantoeng tolang*) van mannen van aanzienlijke afkomst (Padang Sidempoean).

*63 Tasch (*haroendoek*) om sirih met toebehooren in te doen; wordt alleen door bejaarde personen van vorstelijke afkomst bij huwelijks-plegtigheden gebruikt (Als voren).

*64 Idem (*ponjoerdoean*), in gebruik bij bezoeken van vorstelijke personen (Als voren).

65 Costuum van een wigchelaar (*datoe*). *Pekanten.*

66 Kleed van vorstelijke personen (*oeis* of *oelis*). Oostelijke Batak-landen bij Deli.

67 Zak (*handoengan*) tot berging van eetwaren, sirih, enz. van vorstelijke personen op reis (Padang Sidempoean).

Muzijk-instrumenten.

68 Mandoline's (*hapètan* of *hasapi*); hebben veel overeenkomst met de *ketjapi*. Anders dan bij v. d. Tuuk, pl. XIII, no. 5, doch van dezelfde type.

69 *Hobo* (*saroenè*). Nagenoeg als bij v. d. Tuuk, pl. XXI, no. 2.

70 Handtrommen (*odap*). Afgebeeld bij v. d. Tuuk, pl. XIII, no. 5 (2 stuks).

71 Sordam, fluit.

72 Toelila, kleine idem (2 stuks).

73 Saga-saga, mondtrom (3 stuks).

Spellen.

*74 Bamboe koker met ijzeren hanensporen (*bamboengan*).

*75 Krekel-klap.

Voorwerpen van godsdienstigen aard.

76 Beschermgoden eener Mandhelingsche kampong, steen (2 stuks).

*77 Houten beeld van een huisgod (*perpagaran*): staat boven in de gevels der huizen, meestal met wapens in de handen, soms ook in de eene hand een bord met genees- of toover-middelen tegen de booze geesten.

78 Astrologische kalender, op twee stukken bamboe uitgesneden (*parkalahan*) (2 stuks).

79 Wigchel-tabel, in den vorm van een boek, in Tobaasch dialekt, houdende aanwijzing der plaatsen, die men in den oorlog vermijden moet (*pangaramboei*, aanduidingen van voorteekenen).

°80 Tooverstokken (*toenggal panaloan*, d. i. stok, waarmeê men overwint) uit het landschap *Padang Lawas*. Van deze stokken, waarop menschen- en dieren-beelden zijn uitgesneden en die aan het boveneind met het haar van verslagen vijanden, soms ook met hanenveêren zijn versierd, bestond vroeger, naar verhaald wordt, slechts één exemplaar, dat in

't bezit was van het geestelijk hoofd der Bataks, aan het meer van Toba, maar later veelvuldig is nagemaakt, zoodat men thans schier in iedere kampong een exemplaar vindt, dat bij tooverijen en bezweringen een hoofdrol speelt. Verlangt men bv. naar regen, dan plant men den stok schuins in den grond en besproeit de figuren met water. De stok heet ook ziekten te genezen, zonder hulp te kunnen loopen, enz. De figuren stellen eene familie voor, die bloedschande bedreef en bekend is onder den naam van *si adji donda hatahoetan*. Afgebeeld bij v. d. Tuuk, Bat.-Ned. woordenboek, pl. X, no. 1 (3 stuks).

*81 Amulet.

MODELLEN VAN GRAVEN.

†82 Familie-graf van den Radja van Aïk-gadang, beoosten Baros. Zie Not. Bat. Gen. Junij 1872.

†83 Graf in Klein-Mandheling.

De meeste beelden op de oude graven zijn onkenbaar geworden. Nogtans verkeerden eenige omstreeks 1868 in vrij goeden staat, en wel:

2 nabij de kampong *Tamian*, toebehoorende aan de bloedverwanten van Soetan Naparas;

1 nabij de kampong *Kota Poenkoet Djai*, van zekeren Sinaga;

1 nabij de kampong *Singingoe*, van zekeren Dja Naga.

Zulk een grafteeken heet in het Mandhelingsch *pondom*; men onderscheidt *pondom lahi-lahi* voor mannen, en *pondom dadaboroe* voor vrouwen.

De beelden, op *pondoms* geplaatst, stellen het gevolg voor, dat de overledene gehad heeft, en de staatsie, door hem gevoerd.

Mannen, met lans en schild gewapend, tegenover maagden, met de sirih-doos in de hand, stellen de uitvoering voor van den een of anderen volksdans. Een jagthond, blaasroer en pijlkoker herinneren aan die, welke den overledene hebben toebehoord.

Ook ziet men er een zetel (*paninkahan*), gelijk aan dien, welke in de *sopo* van den *pamoesoek* aanwezig was en waarop hij bij vergaderingen of feestelijke gelegenheden in de kampong plaats nam.

Op die zitplaats leggen de bloedverwanten van den overledene bij *kendoeri-* of andere feesten eenige spijs van het feestmaal, in de stellige overtuiging, dat die spijs door den doode zal worden genuttigd, zoodra men zich verwijderd heeft.

De hertenkop op sommige *pondoms* beteekent, dat de overledene ijverig en werkzaam was; een ruiter op een olifant, dat zijne voorouders op olifanten van Groot-Mandheling gekomen zijn om zich in Klein-Mandheling te vestigen.

De vrouwelijke *pondoms* met dansende maagden stellen alleen het gevolg voor, dat de overledene tijdens haar leven had.

Alleen in het Tamiansche, waarvan het *Koeria*-hoofd omstreeks 1868 nog de heidensche leer was toegedaan, werd eenigzins voor het onderhoud der *pondoms* zorg gedragen, ofschoon niet één meer ongeschonden was.

Varia.

84 Bedreigings-brief (*moesoe bringin*). De persoon, die eene veete heeft en zijne grieven hersteld wil zien, steekt dit voorwerp in het dak der woning zijner tegenpartij. Indien hij zijn zin niet krijgt, steekt hij eenige dagen later die woning in brand.

85 Brieven op bamboe (3 stuks).

I D. MOHAMMEDAANSCHE LANDEN TER WESTKUST.

Kleeding.

a. *Van mannen.*

°1, °2 Hoofddeksels (*toedoeng*) van *Priaman.*

°3, °4 Idem van buitengewone grootte.

5 Slendang van boomschors, met geteekende figuren versierd. Afkomstig van de *Orang-Loeboe.*

b. *Van vrouwen.*

*6 Koperen oorringen (*soebang*) uit *Batipoe* (6 stuks).

*7 Oor-versierselen (*soebang boengó tandjoeng*), uit de afdeeling Seloema, Benkoelen.

*8 Armband van gedreven koper, met goud gemonteerd (*galang beganti*).

9 Rood zijden badjoe, met gouddraad doorweven; dragt van jonge vrouwen, Padangsche Bovenlanden.

10 Sarong, als voren.

TOOISEL VAN EENE SOLOKSCHE BRUID.

*11 Boenga sanggoel, hoofdsieraad (2 stuks).

*12 Soelang gadang, oorknoppen (1 stel).

*13 Siba badjoe, worden onder de armen gedragen; van gouddraad (*makau*) gewerkt, heet dit versiersel *tanti*.

*14 Armbanden (*galang gadang*) (1 stel).

*15 Manik tangan, worden boven den linker armband gedragen (8 stuks).

*16 Tjoepah badjoe, hals-sieraad.

*17 Koekoe om aan de pink van de linkerhand te dragen.

*18 Ring (*koekoe tjangai*).

(*No.* 11—18 *zijn vergulde nabootsingeu van gouden voorwerpen*).

MODELLEN EN SIERADEN VAN HUIZEN.

†19 Raadhuis (*balei*).

†20 Woonhuis in de Padangsche Bovenlanden (3 stuks).

†21 Rijstschuur (3 stuks).

†22 Puntig toeloopend, blikken kroontje, tot versiering der daken van de woningen (*kembang pamontjak;* volgens anderen *pontjak roemah*).

†23 Kleine rijstschuur (*kapoh*, *lombong* of *rangkiang*).

HUISRAAD.

Geraamte van een bantal gadang. Deze wordt pyramidaal opgezet en wel zoodanig, dat het driehoekige kussengeraamte bcven en het grootste, vierkante kussen onder ligt. De geborduurde zijden maken front naar de gasten. De bantal gadang wordt bij huwelijken geplaatst in de kamer der bruid; bij andere feestelijke gelegenheden op eene lage rustbank in de voor-gallerij.

24 Bekleedsel van bantal gadang (*pakajan*).

25 Behangsel (*tabir*) bij feestelijke gelegenheden.

26 Verhemelte (*langit-langit*), als voren.

27 Dito (*tirei*), welke onder de eerstgenoemde wordt geplaatst.

28 Kussens, welke naast de bantal gadang worden geplaatst (*gobojo*) (2 stuks).

29 Versierselen der legersteden van jonggehuwden, gemaakt van het merg van den *gaboes*-boom. Aan den rand van den hemel bevestigd, heeten zij *tirei*, op het gordijn verspreid *main-main kèlamboe* (4 stuks).

30 Stel huis-sieraden (*gantoeng-gantoeng*), gemaakt van de biessoort *mensiang*, afkomstig uit de kampong *Selimpat*, de voornaamste der vallei *Alahan Pandjang* (13 stuks).

*31 Twee mesjes; dat met handvat heet *pisau ladawan*.

*32, *33 Messen (*pisau*).

*34 Mes met beenen gevest (*siraoei* of *pisau raoei*).

°35 Kapmes (*lading*) om hout te hakken.

°36 Kapmes (*lading*) uit de XII Kotta's.

*37 Sirih-zakje, van *pandan* gevlochten (*kampijè sirih*).

*38 Taschje voor sirih (*kampijè belambah*).

*39 Sirih-schaal (*tjèrano loempoew*).

*40 Voetstuk van deze schaal (*tjerano* met *tirai*).

*41 Gomelastiken, bolvormige doozen voor tabak, sirih, kalk, enz.; de groote heeten *kapoeran gatah gadang*, de kleine *kapoeran gatah* (12 stuks).

42 Waterschepper (*timbo ajer*).

43 Waterflesch, uit de vrucht der *laboe* gemaakt (*laboe ajèr*) (3 stuks).

*44 Waterkruik (*gindi*).

*45 〃 (*laboe betjangga*) (2 stuks).

*46 〃 (*laboe*).

*47 〃 (*laboe kadam*).

*48 Doosje van gomelastiek (*kapoeran*), uit de *Lima-poeloeh Kotta*.

49 Mand ter opberging van borden (*koedei*).

50 Mandje voor snuisterijen (*ragō*).

51 Manden van rotan (*kerang*) (2 stuks).

52 Bamboezen brieventasch (*kambah*).

53 Matten, bij feestelijke gelegenheden in gebruik (*lapik bertarawang*) (4 stuks).

54 Zit-mat (*lapik berdarei*).

°55 Ronde matten, in Benkoelen vervaardigd (4 stuks).

*56 Spijs-schaal (*tjampah*).

57 Voet voor deze schaal (*doelang*).

*58 Kleedje om over die schaal te leggen (*halei paha* of *dèlamak*) (2 stuks).
59 Rijst-schaal (*tjèranó*).
°60 Deksel van deze schaal (*toedoeng*).
°61 Rijst-deksel (*toedoeng nasi*) van *Pajakoemboeh.*
62 Bord (*tjampah*).
63 Spoelbak (*pasoeh*).
*64 Spoelkom (〃).
65 Aarden koffij-kan (*kaboek*).
66 Aarden pot (*talènang*).
67 Rijstpot (*prioeh*).
68 Pot voor kerrij (*balanga*) (3 stuks).
*69 Voetstuk van potten en pannen (*lakar*).
70 Tampian (2 stuks).
*71 Model van een rijstblok (*lasoeng*).
72 Stamper (*lasoeng amping*) (2 stuks).
73 Zeeven (*kisiaian* of *kisoei*) (2 stuks).
°74 Oranje gekleurde pajoeng, met *getah-pertjah* bestreken.
†75 Wandelstok van *akar bahar*, met zilveren ketting, van *Priaman.*
*76 Vuurslag (*tóké* of *tjatoes api*) (5 stuks).
°77 Regenscherm.

LANDBOUW-GEREEDSCHAP.

°78 Aplaneer-plank (*toendoh*).
79 〃 〃 (*lindih*).
*80 Model van no. 78.
*81 〃 〃 egge.
†82 Egge (*sikat*).
83 Modellen van eggen (*sikat*) (2 stuks).
84 Hark voor weeken grond (*penggaoet*). Model.
85 〃 〃 harden 〃 〃 〃
°86 〃 (*koejir*).
*87 Model van idem.
*88, *89 Mesje om padi te snijden (*toewei*) en model van idem.
90 Mat om de gesneden padi naar de schuur te brengen (*lapik parangkoet padi*). Model.
91 Mat ter drooging van padi (*lapik pendjamoer*).
92 Mat voor het dorschen van padi (*tadir*).

93 Mandje ter opzameling van gesneden padi (*kamboet*). Model.

94, *95 Modellen van ploegen (*badjàk*).

96 Houweel (*pangkoer*).

97 Model van een houweel (*pangkoer*).

98 Padi-zak (*soempit padi*).

*99 Padi-molen (*lasoeng-gisar*).

100 Sikkel (*sabit roempoet*).

*101 Model van een grasmes (*sabit*).

*102 〃 〃 〃 mes om tabak te snijden.

*103 〃 〃 〃 spade (*tambilang roejoeng*).

104 〃 〃 〃 〃

°105 〃 〃 〃 〃 (*tambilang bamató*).

°106 Werktuig om de *galangan's* gelijk af te hakken (*rèmbèk*).

*107 Model van een snijmes (*ladiïng*).

†108, †109 Houten raderen om water op te voeren (*kintjir*).

*110 Model van een suikerrietmolen (*kilangan taboe*).

*111 〃 〃 〃 koffij-handmolen (*kilangan kopi*).

112 〃 〃 〃 gambir-pers (*kampoan gambijè*).

*113 〃 〃 〃 werktuig bij gambir-bereiding (*pangkoewè*).

*114 〃 〃 〃 oliepers (*kampoan minjak*).

115 Mes (*parambah*) om de sawahdijkjes (*pamatang*) schoon te maken.

Weverij, enz.

*116 Spinnewiel (*kintjir*).

*117 Model van een weefgetouw (*tampat tenoen*).

118 Garenklos (*ilak* [?] *benang*).

*119 Stempels om figuren op lijnwaden te drukken (*paoekiran*) (8 stuks).

Timmermans-gereedschap.

*120 Model van pahè.

121 Baliwoeng.

*122 Model van een dissel (*papatijè*).

Goudwassching.

123 Bak voor goudwassching (*bak djaé*), van Salida, afd. Painan, Pad. beneden-landen.

Visscherij.

†124 S l e e p n e t (in zee) (*kisar*).

†125 〃 (op rivieren) (*djaring selajan*).

†126 W e r p n e t (*djalo*). Model.

†127 V i s c h n e t (*poekat*).

†128 I d e m (*tanggok ikan*) (2 stuks).

†129 M a n d voor groote visschen (*kerang*).

130 〃 〃 kleine 〃 (*karoentoeng*).

*131 H a n d n e t om in troebel water langs de oevers te visschen (*tanggoewk*).

*132 V i s c h - s n o e r (*tali papè*).

*133 〃 〃 om op de bedding van eene rivier vast te leggen; de drijver heet *oentang-oentang*, het lood *batoe-batoe* (2 stuks).

†134 F u i k (*loekah*).

*135 S e r o (*balat*).

Vogelvangst.

*136—*138 V o g e l k n i p p e n (*sangka poejoew*).

*139 S r i k (*djariïng*) om bosch-hanen (*ajam boerigo*) te vangen. Iedere strik afzonderlijk heet *djarè*, de lokhaan *ajam pikè.*

Scheepvaart.

†140—†146 Modellen van v a a r t u i g e n; no. 140 *sampan tambangan*; no. 141 en 144 *djaloer* (handels-vaartuig); no. 142 en 146 *djongkong*, waarmede het sleepnet (no. 124) wordt uitgebragt; no. 143 *lelajan* (handels-vaartuig langs de kust); no. 145 *sampan.*

Wapenen, krijgs-costuum.

§147 L a n s e n, de steel van *gongga*-hout en met zilver gemonteerd (2 stuks).

°148 Oud s c h i l d van rotan (*priseh* of *parisei*).

°149 I d e m van buffelhuid uit de Pad. bovenlanden.

°150 K a p m e s (*roedoes*).

°151 D e g e n s t o k uit de *Bovenlanden.* Het lemmet heet *mató toengkè.*

°152 Z w a a r d met gevest als van de zoogenaamde Padri-zwaarden; de scheede met zilver gemonteerd.

°153 K a p m e s (*roedoes*) uit *Agam.*

°154 Sabel uit *Simpang Kiri.*

*155 Dolkmes (*golok rambau*) uit de *Padangsche Bovenlanden.*

°156 Sabel met zilveren gevest, vermoedelijk gemaakt te *Soengei-Poea* in de VIII Kotta's.

*157 Staatsie-dolk (*rambau*) met fijn bewerkte zilveren scheede en gevest, afkomstig van een hoofd uit de *Lima-poeloeh Kotta.*

°158 Regte sabel uit de *Padangsche Bovenlanden*, het gevest met koperdraad omwonden (*pedang loeroes*).

°159 Sabel met ijzeren gevest (*pedang*) uit de *Padangsche Bovenlanden*; wordt aan den schouder gehangen: voorheen het geliefkoosde wapen der Padri's (2 stuks).

°160 Zaard (*pedang*) uit dezelfde landstreek.

*161 Dolkmes (*sewar*).

°162 Kris uit *Tanah Datar*, doch aldaar niet in gebruik (*kris bèlèngkò*) (2 stuks).

°163 Lange kris uit de *Lima-poeloeh Kotta.*

°164 Lange kris.

°165 Kort zwaard (*golok*).

166 Degenstok.

*167 Dolkmes (*sewar* of *séwà*): het nationale wapen der Maleijers (3 stuks).

*168 Koerambi.

*169 Krom dolkmes (*badi-badi*).

*170 Houten koker met vergiftigde pijltjes, die met een bamboezen blaasroer afgeschoten worden; afkomstig van de *Orang Loeboe.*

171 Kamer-laadstuk, gevonden in de landstreek *Paré* (*Ommelanden van Padang*).

°172 Lont-geweer (*sètèngga*). Kruid en lood worden zonder behulp van laadstok los uit de hand in den loop gedaan (4 stuks). Afgebeeld bij Raffles, hist. of Java, I, 296, no. 8.

*173 Kruidhoorn van klapperdop (*palatak mènsioe*).

174 Sieraad der voorvechters in den strijd, achter in den gordel gestoken (*seron*).

ONDERSCHEIDINGS-TEEKENEN.

*175 Modellen van wimpels (*mèrawà*) uit de *Padangsche Bo-*

venlanden, door aanzienlijken vóór hunne woningen aan hooge palen uitgestoken.

176 Hoofdsieraad (*ikat kaämasan*) (2 stuks).

*177 Metalen buikversiering (*pandòk*), door mannen der hoogere klassen bij feesten gedragen. De uit vele schakels bestaande heeten *pandiïng*.

MUZIJK-INSTRUMENTEN.

178 Tamboerijn (*adok*) (2 stuks).

179 〃 (*rabana*).

180 Trom (*gandang*).

181 Klarinet (*saroenei*).

SPELLEN.

*182 Kaats-ballen van rotan (*raga*) (2 stuks).

*183 Sporen voor vechthanen (*berambong tadji*).

*184 Kokertje, waarin de Maleijer vecht-krekels bij zich ronddraagt. — Deze diertjes worden gevoed met drooge rijst en gestampte Spaansche peper.

VOORWERPEN VAN GODSDIENSTIGEN AARD.

†185 Model van eene moskee.

†186 Trom, in de moskee in gebruik (*taboeh*, *bedoeg*).

187 Dito kleine (*gandang*) (2 stuks).

188 Bid-mat (*lapik soembajang*).

*189 Djimat, afkomstig uit de *Pad. bovenlanden.*

PAARDEN-TUIG.

190 Voorwerp, dienende tot sieraad aan den kop der paarden bij feestelijke gelegenheden (*tandoek koeda*); volgens overlevering in den vorm van het teeken (*distinctief*) van *Menangkabau.*

191 Oud nationaal zadel en tuig (*pelana*); de stang heet *kakang*, de stijgbeugels *indjak-indjak orang.*

VARIA.

*192 Modellen van oude graf (?)-steenen (*medjan* of *batoe berdagoek*) in *Poear-datar*. Zie beschrijving in bijl. E van Not. Bat. Gen. November 1870.

*193 Zwemplanken van *basoeng*-hout (*ondan?*), afkomstig van *Tanah Datar*, in gebruik bij het oversteken van bergstroomen (2 stuks).

Kleeding.

a. Van mannen.

1 Hoofdbanden (6 stuks).

2 Weduwnaars-muts van *oepik* (*pinang*-blad).

*3 Halsversiersel van schelpjes, voor mannen en vrouwen.

4 Kleed van boomschors, één met kralen versierd (2 stuks).

b. Van vrouwen.

*5 Halsband met een plaatje van paarlemoer.

*6 Buikgordels (4 stuks).

*7 Oorringen (3 stuks).

Huisraad, enz.

8 Korfje van rotan.

*9 Doosje van *pandan.*

*10 Houten beeld in zittende houding, tot versiering binnenshuis.

*11 Houten beeld van een vogel, tot sieraad binnenshuis.

Modellen van huizen.

†12 Huis met keuken.

Vischvangst.

13 Touw van boomschors, voor vischnetten.

Scheepvaart.

*14 Houten menschenkop, met echte tanden en oogen van paarlemoer, op den voorsteven der praauwen als versiersel geplaatst.

Wapenen.

°15 Werp-lansen met ijzeren en koperen punten, doorgaans vervaardigd uit *parang's* en Boslemmer messen (22 stuks).

°16 Houten schild, bij vijandelijken aanval vlak nabij de woning geplaatst, om van achter deze bedekking den aanvaller met lansworpen te bestoken.

°17 Houten, lansvormige wapenen (2 stuks).

IF. LAMPONG.

Kleeding.

a. Van mannen.

°1 *Toedoeng* van *pandan* (*sadji oeloé*).

*2 Mutsje van *lembang*-biezen (*tapoeng tiké*), voor den veldarbeid.

*3 Mutsje van *pandan*, voor den arbeid in de bosschen (*ketopong pandan rimboe*).

4 Hoofddeksel (*ketopong*) van boomschors, met *karet* overtrokken.

5 " (*ketopong*), gemaakt van de *bloestroe*-vrucht (*timpoet*).

6 Hoofddoek voor jonge mannen (*telasan tjoenkil*).

7 Kleedje bij den veldarbeid (*telasan*).

8 Kleederen van de schors van den *ipoh*-boom (2 stuks).

9 Kleedingstukken van de schors van den *roelang*-boom (3 stuks).

10 Kleedingstuk in den vorm van een rok (*kawé*) (2 stuks).

11 *Kain pandjang* (*bidah abong*) (2 stuks).

b. Van vrouwen.

*12 Bamboezen hoofdband (*kekandoe*), door jonge huwbare meisjes gedragen.

*13 Oorknoppen (*sindé*, *soebang*) (3 stellen).

*14 Koperen halssnoer, in de bergdistrikten bij den dans gedragen (4 stuks).

*15 Armband van zeeschelp (*kaloeng ali*, *sigoenggoeng*).

16 Bandelier voor vrouwen, die verscheidene kinderen hebben (*awi babaai*).

17 Dito voor vrouwen, die slechts één kind hebben (*awi babaai anak saai*).

*18 Buikgordel voor jonge meisjes (*bebinting*) (2 stuks).

19 Sarong voor bezoek (*tapis leboe*).

20 " " dagelijksch gebruik (*tapis itam*) (3 stuks).

21 Met gouddraad doorweven *kain pandjang* (*bidah*).

22 Baadje (*kawé boentah babaai*).

23 Met zijde doorweven slaapkleedje voor jonge vrouwen (*pioe bidak*).

24 Badkleedje (*sindjang anda*, *basahan*).

25 Gestreepte sarong voor jonge meisjes van aanzien (*tapis sindjang moeli sebatin*) (3 stuks).

26 Geruite sarong van jonge meisjes (*tapis tenjapa*) (2 stuks).

Bruidskleêren.

*27 Hoofdtooisel (*kandoe koeliling*).

28 Gestreepte sarong, met gouddraad doorwerkt en als met sterren bezaaid (*tapis leboe bintang temaboer*) (5 stuks).

29 Als no. 28, doch grooter (*tapis leboe balah*).

Opschik van jonge meisjes.

*30 Koperen hoofdband (*selembo*).

*31 Zilveren haarkam (*gaharoe salaka*).

*32 Gouden, zilveren en papieren looverkransen (*pandang*, *kekandoe*) (4 stuks).

*33 Gouden bloemen, eenigzins voorovergebogen in de haarwrong gestoken (*tjoendoek*) (5 stuks).

*34 Zilveren hoofdtooisel, in het kapsel gedragen.

*35 Houten haarspeld, met afhangende zilveren sirih-blaadjes (*poetjoek tjambai tetjondok*) (2 stuks).

*36 Gouden voorhoofd-sieraden (*poepilis*) (2 stuks).

*37 Boogvormig gouden plaatje (*popokeda*), op het voorhoofd gedragen.

*38 Gouden oorknoppen (*soebang*) (2 stel).

*39 " halssieraden (*tampang djedjer mas*).

*40 Zilveren halssnoer, aan de uiteinden met gele kralen versierd (*djala mené*).

*41 " halsketen (*kekalah selaka*).

*42 Halssieraad van zilverdraad (*sinkil*) (2 stuks).

*43 " van zilveren knoopjes (*kakalah boea tjermei*).

*44 Halssnoer van kleine zilveren knoopjes (*kakalah oedang-oedang*).

*45 " van kralen (*peletjong*, *kakalah ramboe*).

*46 Armbanden, uit aaneengeregen, gouden en zilveren knoopjes bestaande (*gelang ikoh-ikoh*) (2 stuks).

*47 Zilveren armbanden (*gelang selaka*, *kàlai toendan aloe*) (1 stel).

*48 Dito, hol uitgeslagen (*kalai poepih kaboedoet*) (2 stellen).

*49 Een paar gouden en een paar zilveren armbanden.

*50 Gouden armbanden, van binnen opgevuld met *getah hambaloe* (*gelang kana*) (2 paar).

*51 " vingerring (*ali-ali mas*).

*52 " borstsieraden (*boelan sari mas*) (2 stuks).

c. Van kinderen.

53 Baadje voor kinderen van aanzienlijken, gemaakt van gebloemd Europeesch lijnwaad (*kawé sorong*).

54 Sarong (*sindjang*), uit Makakau.

HUISRAAD.

*55 Ronde tabaks-doos van *getah pertjah* (*pakei tembakko*).

*56 Sigaren-doos (*tampah roko*).

*57 Porte-cigare (*tampah bekom*).

*58 Gevlochten zakje van *pandan*, waarin door de dochter des huizes aan bezoekers en ook aan haren aanstaande de *sirih* aangeboden wordt (*kampil pengassan*).

*59 Bamboezen sirih-doos voor vrouwen (*kandi pengassan babaai*),

*60 Met kralen bewerkte sirih-mandjes (*tampa pengassan*), voor huwelijksplegtigheden (2 stuks).

61 Bamboezen manden van *Sepoetih* (*besik*, *doedoeng*) (6 stuks).

†62 Raga; wordt gebruikt om rijst op te zetten ter afkoeling.

†63 Rijstzeef (*nioh*).

64 Zak, waarin de vrouwen rijst en andere produkten ter markt brengen (*kamboet bias*).

*65 Doos, waarin jonge meisjes haren aanstaanden op 't veld rijst brengen (*hoejan mi*).

*66 Medicijn-flesch van rotan (*kemboet goewi*).

*67 〃 -doosje van bamboe (*djaga-djaga*).

68 Kleedjes, die bij het aanbieden van geschenken daarover worden uitgespreid (*tampan pengantar*) (4 stuks).

69 Met kralen gestikt behang; strekt bij huwelijksfeesten tot versiering der zitplaats van de bruid (*tampan madjoe*).

70 Lange ketting van kralen, behangen met duiten, aan 't uiteinde een gekleurde handdoek van inlandsch weefsel, bij huwelijksfeesten van aanzienlijken als servet gebruikt (*prantoeng dwaro*).

71 Sprei van de schors van den *roelang*-boom (*pioe-roelang*).

72 Dito van den *ipoh*-boom (*pioe-ipoh*) (2 stuks).

73 Bad-handdoek (*tampan*) (3 stuks).

74 Kralen hanger, om glazen in te bergen (*doeaja*).

*75 Waaijertje om kinderen meê in slaap te maken.

76 Gendi van *Toelang Bawang* (3 stuks).

*77 Plat gevlochten mandje om borden in te bewaren (*kisa pandjang*).

†78 Houten toestel (*kekoeda*), dient bij wijze van naaischroef.

NIJVERHEID.

79 Bamboezen banden; worden bij het weven van lijnwaden bij wijze van juk om 't lijf gebonden (*tali ambong*).

80 Bamboezen kistje (*sap babaai*), met inlandsche katoen.

81 Banden van rotan (*goewi*), om verschillende voorwerpen van te maken.

*82 Stalen van kant- en brei-werk.

WAPENEN.

°83 Piek van Raden *Intan*, hoofd van den in 1857 bedwongen opstand.

°84 Piek (*toembak balauw*) (4 stuks).

*85 Groot dolkmes (*badé*) (2 stuks).

*86 Klein dolkmes (*badé-badé*).

87 Model van een kapmes (*tjendong*).

ONDERSCHEIDINGS-TEEKENEN, ENZ.

*88 Staf (*pandotan*).

°89 Houten eerezetel (*papadon*), bestaande uit zitting (*pengadjongan*) en rugstuk (*sesako*), het laatste ruim zes voet hoog en fraai gebeeldhouwd.

Het regt om zoodanigen zetel te bestijgen werd vroeger door de Sultans van Bantam verleend; thans wordt het gekocht van de regthebbenden van denzelfden stam, doch kan alleen door te goeder naam en faam bekend staande personen verkregen worden en gaat zelfs door slecht gedrag verloren. De regthebbenden mogen op de *pepadon* zitting nemen bij feestelijke gelegenheden in de *sesset*, het raadhuis. De voornaamste onder hen heeft zijne plaats in het midden, de anderen ter regter- en linkerzijde. — De hier aanwezige *pepadon* moet volgens overlevering ruim drie eeuwen oud zijn.

°90 Model van een dito, van *Sepoetih*.

†91 Model van een draagstoel (*djopana*), waarin degeen, die de *pepadon* (no. 89) voor 't eerst bestijgen zal, uit zijne woning naar de *sesset* gedragen wordt. Bij personen van

aanzien wordt alsdan een gele of witte tent over de *djopana* gespannen, bij minderen eene van andere kleur, onverschillig welke. In dezen stoel worden tegenwoordig ook wel bij huwelijksfeesten de bruid en bruidegom rondgedragen.

†92 Model van een s t o e l (*djoli*), waarin jongelingen van aanzien zich naar de volksfeesten, tournooi en dans (*mengigel menari*) dragen laten.

†93 Model van k a r r e n (*rata*), waarmede de *pepadon*-bestijger wordt afgehaald, wanneer hij in 't huwelijk treedt of aan het tournooispel gaat deelnemen. Ook kunnen ouden van dagen zich met deze karren naar de *sesset* doen rijden, mits vroeger den *pepadon* bestegen hebbende.

†94 Model van een z e g e k a r (*boeroeng Garoeda*); wordt bij huwelijksfeesten gebezigd.

VARIA.

95 Stuk h o u t om een steen gegroeid (*kajoe sela batoe*). Aan het afschraapsel wordt geneeskracht toegeschreven.

I G. SUMATRA'S OOSTKUST.

ATJEH.

KLEEDING VAN MANNEN.

01 H o e d.

2 B r o e k (3 stuks).

3 S a r o n g.

4 K a i n, door Atjehsche hoofden aan het gouvernement ten geschenke aangeboden (Notulen 8 Mei 1877, II, *e*) (2 stuks).

5, 6 I d e m (2 stuks).

*7 V o e t r i n g van Indrapoeri.

HUISRAAD.

8 Houten p r e s e n t e e r b l a d e n (*semerit*); worden in de binnenlanden van *Temianq* vervaardigd (2 stuks).

9 M a n d j e, omstreeks 1810 buit gemaakt door Ongkoe Toea, hoofd van *Soengei Toras*, op een togt naar *Atjeh*, ondernomen door den toenmaligen vorst van *Siak*.

*10 Koperen d o o s j e voor sirih-kalk van Indrapoeri.

11 B ĕ n d o (2 stuks).

12 Koperen presenteerblad op voet (8 stuks, één zonder voet.
13 Koperen kwispedoor.
14 " boejoeng (4 stuks, waarvan één gegraveerd).
15 " wierook-vat.
16 " prioek.
17 " lamp.
18 " schotel voor een gendi.
19 " bokor.
20 " stangi-vat (deksel ontbreekt).
21 Vlechtwerk van *pandan* om een schoteltje in op te hangen.
22 Kleine tempajan.
*23 Inktkoker.
*24 Koperen reukflesch.
25 Houten balans eener weegschaal.
*26 Houten doos eener weegschaal.

WAPENEN.

*27 Zwaarden van verschillenden vorm (4 stuks).
28 Klewang, twee soorten (10 stuks).
29 Kris.
30 Sekin (4 stuks, waarvan één zonder schede).
31 Koperen schild.
32 Schild, met laken overtrokken en met koperen ornamenten versierd.
*33 Koperen versielselen van een schild.
*34 Looden kogels.
*35 Zilveren ketting, vermoedelijk bevestigd geweest aan eene sabel-schede.
*36 Idem.
*37 Lans (2 stuks).
38 IJzer van een lans met twee punten.
39 Patroontasch (3 stuks).
*40 Zeer lang geweer, Europeesch fabrikaat, in Atjeh veroverd.
*41 Kanon, veroverd in de XXVI Moekim's. De figuren op dit stuk beteekenen C(hristian) 7, (koning van Denemarken). Vermoedelijk is dat stuk van de weleer Deensche kolonie Tranquebar afkomstig.

NIJVERHEID.

42 Zaag (3 stuks).

43 Kris-makers- gereedschap (8 stuks).

44 Vijlen (5 stuks).

45 Weefstok voor het weven van zijden broeken.

ONDERSCHEIDINGS-TEEKENEN.

§46 Staatsie-pajoeng, welke gezegd wordt door den laatsten Sultan van Atjeh gebruikt te zijn.

GODSDIENST.

*47 Rekal (2 stuks).

48 Djimat.

VARIA.

49 Vlag, beschreven in Notulen Bat. Gen. 1876, bladz. 45 vlg.

SIMPANG-OLIM.

50 Koperen lamp (2 stuks).

51 〃 prioek.

52 〃 〃 〃 (kleiner).

53 〃 presenteer-blad (2 stuks).

54 Houten bord (3 stuks).

55 Arit.

56 Vlag (4 stuks).

57 Zwaard.

58 Parang.

59 Wapen, zamengesteld uit twee bajonetten.

No. 50—59 *zijn veroverd bij gelegenheid eener sloepen-verkenning in de Troesan* (*Notulen* 1875, 38).

LANGKAT.

60 Vorstelijk zitmatje.

°61 Houten drakenkop (*kapala naga*), versiering van den voorsteven eener vorstelijke praauw, gevonden in *Oeloe Langkat*, op het graf van *Singalaja*.

DELI.

KLEEDING.

62 Lijnwaad, half van zijde (*kain palang*) (2 stuks).

63 Zakdoek.

HUISRAAD.

§64 Wandelstokken, geschenk van den Sulthan van *Deli* aan den Gouverneur-Generaal (2 stuks).

*65 Aarden gendi en boejoeng van *Panei* (3 stuks).

WAPENEN.

66 Lans, gebezigd om ter dood veroordeelden af te maken. De Sulthan van *Deli* heeft ten bewijze, dat hij die wreede straf voor goed heeft afgeschatt, deze lans in 1866 ten geschenke gegeven aan den kontroleur der 1e klasse, mr. J. A. M. van Cats baron de Raet.

67 Kris.

§68 Lange kris, geschenk van den Sulthan van *Deli* aan den Gouverneur-Generaal.

§69 Korte idem, geschenk als voren.

§70 Dolk (*toemboeh lada*), geschenk als voren.

§71 Pedang met gouden scheede, geschenk als voren.

§72 Kris, idem, idem.

73 Bronzen stukje geschut met kamerlading, gevonden in den grond nabij *Deli Toewa*, aan den voet van het gebergte, dat het landschap *Deli* doorsnijdt en waar nog hechte overblijfselen van wallen worden aangetroffen. Zie omtrent de inscriptie, waaruit door den heer E. Netscher gelezen wordt: „sanat 1103 alamat baloen Haroeh", de notulen der vergaderingen van het Genootschap, IV pag. 271. Zie ook Tijdschr. Bat. Gen. XXII, 174.

BATOE-BARA.

74 Sarong (2 stuks).

ASSAHAN.

KLEEDING.

75 Wit geborduurde broek.

HUISRAAD.

*76 Uitgeslagen koperen platen van kussens (*kapala bantal*).

NIJVERHEID.

*77 Borduurwerk.

WAPENEN.

°78 Lans (3 stuks).

°79 Zwaard (*pedang mansiang*).

°80 S a b e l (*pedang*). Afgebeeld bij v. d. Tuuk, Bat.-Ned. woordenboek, pl. XVIII, No. 1.

°81 D o n d e r b u s.

°82 W a l b u s.

*83 R a n d j o e ' s.

VOORWERP VAN GODSDIENSTIGEN AARD.

*84 A m u l e t uit de bovenlanden van *Assahan*, bestaande uit een stukje lood, waarin Bataksche karakters gegrift zijn.

KOTA-PINANG.

KLEEDING.

*85 M u t s van biezen.

*86 I d e m van boomschors.

HUISRAAD.

*87 B e k e r s van getah pertja (2 stuks).

*88 B e k e r van klapperdop.

NIJVERHEID.

*89 W e r k t u i g j e in gebruik bij het touwslaan.

JAGT.

90 S t r i k om bosch-kippen te vangen.

MUZIJK-INSTRUMENT.

91 K l a r i n e t.

WAPENEN.

°92 W e r p - s p i e t s (2 stuks).

93 B u i k - r a n d j o e ' s.

*94 V o e t - r a n d j o e ' s.

VARIA.

°95 B a m b o e, met letters besneden (3 stuks).

*96 A l m a n a k op papier, uit de lagere landen, met band.

*97 G e s c h r i f t, opgehangen geweest aan de poort eener kampong, behelzende eene waarschuwing voor vreemdelingen om de kampong wegens eene daarin heerschende ziekte niet binnen te treden.

KOTA-INTAN (Rokan-rivier).

*98 P i s t o o l, inlandsch fabrikaat, gevonden in de benteng van den radja bij gelegenheid eener expeditie.

*99 K a r t e t s, bestaande uit steentjes in een bamboe omhulsel.

Als voren. (Elke lilla had een voorraad van 20 à 30 stuks dezer kartetsen).

KAMPAR.

°100 IJzeren kamerlaad kanonnetje, op eene eigenaardige wijze aaneen gesmeed en met drie waarlooze kamers; afkomstig van *Poeloe Lawan* onder *Kampar*.

INDRAGIRI.

101 Europesche muzijkdoos, door den laatsten Panglima van *Reteh* als sirih-doos gebezigd.

°102 Donderbus (*pamoeras*) (3 stuks).
°103 Piek (*lambing*) (3 stuks).
°104 Buks (*terkoel*).
°105 Klewang (*kampilan*) (2 stuks).
°106 Lange kris (*soendang*) (2 stuks).
107 Kris.
108 Vlag (4 stuks).
°109 Schild (4 stuks).
°110 Lilla (2 stuks).

(102–110: Bij de vernietiging van het roofnest Reteh in 1858 buit gemaakt.)

DJAMBI.

°111 Lans (2 stuks).
°112 Klewang.
§113 Twee fraai gedamasseerde zwaarden met gouden gevest. Geschenk van den Sulthan van *Djambi* aan den Gouverneur-Generaal.
114 Kunstig uitgesneden stuk hout, hetgeen boven de poort van den Kraton te *Djambi* prijkte en bij de expeditie in 1858 van daar is medegenomen.

PALEMBANG.

Lebong.

KLEEDING.

a. *Van mannen.*

*115 Muts bij den veldarbeid.
116 Baadje bij veldarbeid van geklopte boomschors.

b. *Van vrouwen.*

117 Baadje bij veldarbeid.
*118 Zilveren armband van jonge meisjes (11 stuks).

119 Soort slendang; wordt door de meisjes los om het hoofd geslagen; wordt ook gebruikt als handdoek (*sampang djarang aloes* en *kasar*) (2 stuks).

120 Borstlap (*tengkoeloeh*).

c. *Van kinderen.*

121 Kapje ter beschutting tegen de zon (*gandit*).

HUISRAAD.

122 Reismand (*kèmpek*).

123 Bedak-doos (3 stuks).

Pasoemah.

NIJVERHEID.

*124 Weefspoel met Redjangsche letters.

WAPENEN.

§125 De heilige kris van Toewan *Paradipo*, hoofd-aanvoerder der Pasoemahers in 1866.

*126 Houten kogelvorm.

*127 Kruidhoorn met eigen gemaakt kruid (6 stuks).

VOORWERPEN VAN GODSDIENSTIGEN AARD.

*128 Plankjes ter berekening van goede en kwade dagen (2 stuks).

VARIA.

*129 Brief in bamboe kokertje.

*130 " op boomschors.

*131 " op rotan (2 stuks).

Tebing-Tinggi.

KLEEDING.

*132 Buikband met ingenaaiden, beschreven djimat (Redjang-schrift, toover-formulieren) en tweeden djimat, bestaande uit klipgruis, waarschijnlijk van gewijden grond.

HUISRAAD.

*133 Amphioen-pijp met toebehooren, enz. van Deboe, van Doeko djadi, een der hoofden van den opstand in het Palembangsche, gesneuveld te Koeboean-tinggi.

NIJVERHEID.

*134 Boor, gebezigd bij inbraak, afkomstig van Pangeran Soekoe Keras van kampong Djaka.

WAPENEN.

135 Laadstuk van eene lilla, door P. A. Bik bij de bestorming van de kampong Djoekoeng in 1854 veroverd.

*136 Patroon-tasch (*klapei*) met randjoe's en ammunitie, afkomstig van Pangeran Soekoe Keras van kampong Djaka.

SPELLEN.

*137 Koker met hanensporen van de kampong Soekoe-radja.

*138 Dobbelsteenen, koperen duiten, enz. voor het keplek, van de kampong Soekoe-radja (8 stuks).

VARIA.

*139 Beschreven bamboe, gevonden bij Deboe (Zie No. 133).

Rawas.

§140 Twee koperen, zeer kleine lilla's. (Zie Not. Bat. Gen. November 1872).

Kesam.

*141 Zilveren kettingje.

ONZEKER UIT WELKE AFDEELING.

°142—°148 Lansen. No. 142 de steel van *pinang-pinang*-hout.

149 Dolkmes (*djĕmbiĕ*) van Arabischen oorspong (2 stuks).

†150 Modellen van praauwen (11 stuks).

†151 Model eener praauw *tambangan*.

JAVA EN MADURA.

II A. WEST-JAVA.

KLEEDING.

1 Baadje van *agel*.
2 Sarong (*kain loenas*).
3 Wit katoenen hoofddoek.
4 Wit katoenen buikband.

(1–4: Kleeding der Badoei's (ten regte, Anak parahiangan).)

*5 Kam voor mannen.

°6 Toedoeng grènsèng voor vrouwen in het Koeningansche (*Cheribon*).

*7 Soebeng gombel van vrouwen in het regentschap Indramajoe (*Cheribon*) (1 stel).

*8 Soebeng lorong, als voren (1 stel).

§9 Gouden kroonen van bruiden (of van danseressen?) (2 stuks).

10 Vergulde kopijen van gouden kroonen en andere versierselen van een bruidspaar (*Soemedang*) (11 stuks).

*11 Hoofdtooisel van een bruidegom (*angoen-angoen*).

*12 Dito van eene bruid.

*13 (*) Oorversierselen (*soenting*) (1 stel).

*14 Blikken en koperen buikbanden (*mer*) (1 stel). } *Bantam.*

*15 Metalen armbanden (*gelang*) (4 stuks).

*16 Metalen schouderbanden (*gelang badjoe*) (1 stel).

*17 Gouden halssieraden (*kalong*) (1 stel).

18 Bĕndèh, sjerp van boomschors, in gebruik tegen rhumatiek.

19 Rood geruitte kain, met gouddraad doorweven (*gintjoe*), Buitenzorg.

20 Blaauw idem (*poleng Bandoeng*), Buitenzorg.

21 Rood katoenen kain (*kembang ramboetan*), Buitenzorg.

22 ″ ″ ″ (*serendet idjoe*) ″

23 ″ ″ ″ (*poleng soendal*) ″

24 ″ ″ ″ (*gintjoe*) ″

25 Kain (*poleng bĕdĕk*) ″

26 ″ (*gintjoe*) ″

27 ″ (*poleng sidik*) ″

28 ″ (*poetjoek pahoe*) ″

29 ″ (*djamblang gintjoe*) ″

30 ″ (*gigir pendeui*) ″

31 ″ (*tjèlè*) ″

32 ″ (*djamblang idjoe*) ″

33 ″ (*gintjoe kajen*) ″

34 ″ met gouddraad doorweven (monster) Soekapoera.

35 ″ ″ ″ ″ ″ ″

36 Monsters van geweven stoffen. ″

a kain voor broeken.

b ″ ″ slendang.

c ″ ″ ″

d ″ ″ ″

e ″ ″ ″

f ″ ″ ″

(*) No. 13—17 bruids-sieraden.

37 Handdoek (*sĕlampèh*). Soekapoera.
38 Blaauw gebatikte slendang. 〃

MODELLEN VAN HUIZEN.

*39 Woning (*imah*).
*40 Stal (*gedogan*).
*41 Paseban (*labang*).
*42 Rijstschuur (*leuit*).
} Preanger-Regentschappen.
†43 Woning in het Koeninganche (*Cheribon*) (2 stuks).
†44 Soendasche woning volgens Makassaarsch model.
†45 Paseban met pagger.
†46 Rijst-pelmolen..
†47 Loods voor het rijst-stampen.
†48 Karbouwen-kraal.
†49 Schaaps-kooi.
†50 Pasangrahan.

HUISRAAD.

51 Houten ledikant, van binnen met spiegels voorzien. Afkomstig van de Sulthans van *Bantam*. Aanwezig in het magazijn.
52 Kinderbedje, met een kistje vol met allerlei lijnwaad. Herkomst als boven. Aanwezig in het magazijn.
*53 Model van het bed van een dessa-bewoner. *Bantam*.
§54 Twee zoogenaamde zee-klappers, naar vermeend wordt, van de Séchelles afkomstig (*poh djenggi*, *kalapa laut*), op voetstukken van *soeasa* (spinsbek); hebben gediend als beteldoos. Rijks-sieraad van het Sulthanaat van *Bantam*. Zie Notulen Bat. Gen. XV, bijl. VI en bl. 136.
*55 Kokosnoten-rasp (*koekoeran*).
56 Koperen keteltje (2 stuks).
} *Bantam*.
*57 Stampwerktuig van tandelooze sirihkauwers (*lolotjok*).
*58 Pneumatisch vuur-pompje (*tjĕlĕtok*).
*59 Standaard (*adjoek*) voor het gewone aarden lampje (*palita*).
*60 Mes (*piso raoet*) (2 stuks).
*61 Keukenmes.
*62, *63 Kapmes, waarvan het gevest met zilver beslagen; wordt in den regel door vrouwen gebruikt (*piso betok*).
64 Kapmes (*koedjang*).
65 Kapmes (*golok*).
} *Bantam*.

66 Kapmes (*golok njadap*). } *Bantam.*
67 Dito (*golok pontang*). }
68 Dito (*golok bendo*)
*69 Kort, breed kapmes (*bendo*), vooral in *Bantam* in gebruik; de scheede van buffelhoorn.
°70 Groot kapmes met fraai bewerkte scheede van *nagasari*-hout. Gemaakt te *Garoet.*
*71 Lederen banden voor boeken, van *Pandeglang* (2 stuks).
*72 Koperen inktkoker van Arabisch model; wordt o. a. gebezigd bij den aanslag der landrente. *Bantam.*
†73 Bamboe gordijn (Soend. *kreh*, Jav. *gribig*, [illegible])
†74 Rottenval (Soend. *sĕntĕg*).
°75 Mand in den vorm eener moskee (*mesigit anjaman*) tot berging van kleine kleedingstukken. Koeningan.
*76 Kleed, waarmede de woning bij feestelijke gelegenheden wordt behangen (*kasang*).
77 Koperen waterkruik (*boejoeng*).
78 Gĕndi, vervaardigd van eene gedroogde wilde waloeh-vrucht (*koekoek*).
79 Koperen prioek.
80 Draagmand (*tolok*), model (2 stuks).
81 Koperen ketel (Soend. *tèkò*, Jav. *tjèrèt*, [illegible]).
82 „ kwispedoor (Soend., Jav. *tĕmpolong*, [illegible]).
83 „ water-emmer (Soend., Jav. *timba*).
84 „ schaaltje (Soend., Jav. *bokor*) (2 stuks).
85 „ potje om rijst te koken (Soend. *daloeng*, Jav. *kĕndil*, [illegible]).
86 „ schotel (Soend. *talĕm*).
87 „ „ („ *lojang*, Jav. *bèri*, [illegible]).
88 „ „ („ *paso*, Jav. *pengaron*, [illegible]).
89 „ „ („ Jav. *djembangan*).
90 „ water-schepper (Soend. *siwoer*, Jav. *tjanting*) (3 stuks).
91 „ voet van een lamp (Soend. *dĕlĕpak*, Jav. *djodog*, [illegible]).

92 〃 lamp (Soend. *plita*, Jav. Solo *tjĕloepak*, pasisir *delepak*).

93 〃 trechter (Soend., Jav. *torong*, ꦠꦺꦴꦫꦺꦴꦁ).

94 〃 pan (Soend. *kentjeng*, Jav. *djèdi*, ꦗꦺꦝꦶ).

95 〃 rijst-ketel (Soend. *sèëng*, Jav. *dandang*) (2 stuks).

96 〃 〃 (〃 Jav. *daloeng*, ꦢꦭꦸꦁ).

†97 Reis-koffer (Soend. *kĕmpek*).

†98 Mand (Soend. *tolok*).

NIJVERHEID.

Bantam:

†99 Koffij-pelmolen.

†100 Suiker-molen, model.

†101 Katjang-pers.

*102 (†) Rek om het katoen aan op te hangen (*sempiran kapas*).

*103 Werktuig (molentje) tot zuivering van het katoen (*gilingan*, Soend. *hindesan*).

*104 Spinnewiel (*djantra*, Soend. *kintjir*). Afgebeeld bij Raffles, hist. of Java, I, 168, no. 5 (2 stuks).

105 Hout, waarom het gesponnen katoen tot strengen gewonden wordt (*likasan*).

*106 Houten toestel, waarop de draad, na geborsteld en gedroogd te zijn, gelegd wordt om het afwinden gemakkelijk te maken (*ingan*, Soend. *oendar*).

*107 Dito voor roode draden.

*108 Galg om de klossen op te zetten (*kèrèkan*).

†109 Opzet-toestel (*panèn*, Soend. *bihanian*).

†110 Weefgetouw (*gagragan*).

*111 Houten toestel, waarover men de lat (*wlira*), die met den kam (*soeri*) gebruikt wordt om den doorgeschoten draad aan te slaan, telkens bij het uithalen laat heenglijden (*tórogan*).

112 Pot met asch van den *pisang-batoe;* wordt ter verkrijging van eene zwarte kleurstof vermengd met:

(†) No. 102-118 hebben alle betrekking op de verwerking van inheemsch katoen tot geweven lijnwaden. Over dit onderwerp, alsmede over het batikken en drukken van lijnwaden vindt men eene belangrijke, door afbeeldingen toegelichte bijdrage van de hand van den kontroleur F. G. van Delden, in het XIe deel van het tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw in Nederlandsch-Indië.

113 Indigo (*nila*).
114 Pot met schors van den *menteng*-boom.
115 Pot met *mengkoedoe*-wortel. Dient even als no. 114 tot verkrijging eener roode kleurstof.
116 Bak, waarin de verf gemaakt wordt.
117 Mand om katoen in te bergen.
118 Geweven stuk lijnwaad.
*119 Touw van den *waroe-* en den *aren*-boom met klos (*gĕbĕgan*).
120 Zeildoek van de bladeren van den *gebang*-boom.
121 Dissel (*balioeng*, Soend. *wadong*).
122 Hakbijl (*kampak*).
123 Schaaf (*seroet*).
124 Mes om te wieden (*kored*).
125 Grasmes (*arit*).

} *Bantam.*

JAGT.

†126 Modellen van tijgervallen (*djeblagan tangkap matjan*) *Bantam* (5 stuks).

VISCHVANGST.

127 Vischtuig (Soend., Jav. *soesoek*), model, (5 stuks).
128 〃 (〃 *lambit*), model.
†129 〃 in rivieren (Soend., Jav. *widé*, [illegible]) (4 stuks).
†130 〃 (Soend. *boeboe*, Jav. *ojol*, [illegible]).
†131 〃 (〃 *posong*, 〃 *tĕlik*, [illegible]) (2 stuks).
†132 〃 (〃 *boeboe seksek*, Jav. *woewoe*, [illegible]).
133 Mand om water te scheppen (Soend. *boboko penawoean*).
134 〃 〃 gevangen visch in te bewaren (*kĕpis*).

WAPENEN.

§135 Staatsie-lans met zilveren beslag.
§136—§140 Lansen, behoorende tot de rijks-sieraden van *Bantam*.
°141 Zwaard (*tjondré*). Het dragen van dit wapen is aan de bevolking in het Tjiandjoersche niet geoorloofd, wijl in vroeger dagen de Boepati *Aria Wira Tanoe Datar III*, die zich aan maagdenroof had schuldig gemaakt, met een *tjondré* om 't leven is gebragt. Afgebeeld bij Raffles hist. of Java, I, 296 no. 4.

142 Zwaard (Soend. *gobang*, Jav. *lamèng*).

°143 Houwer: Bandongsch fatsoen en maaksel (Soend. *gobang Bandong*, Jav. en Mal. *pedang*).

°144 Sabel (*pedang*), Europeesch model. *Bantam.*

145 Regte kris (*kris bener*) van het fatsoen *djalak* met scheede van het fatsoen *gajaman*, vervaardigd van *timaha*-hout.

146 Slangvormige kris (*kris lok*) van het fatsoen *sampana* met scheede van het fatsoen *ladrang*, van dezelfde houtsoort als no. 145.

147 Kris lok van het fatsoen *tjarangsoka* met *gajaman*-scheede van *trembaloe*-hout.

148 Kris lok-sampana met *gajaman kendit*-scheede van *timaha*-hout.

149 Kris bener-djalak met *ladrang*-scheede, deels van *timaha*-hout.

150 Kris lok-sampana met *gajaman*-scheede, deels van *timaha*-, deels van *awar-awar*-hout.

151 Kris bener-bròdjol met *gajaman*-scheede van *kokossan*-hout.

152 Kris lok-tjarangsoka met *gajaman*-scheede van *kwini*-hout.

§153 (*) De kris sampana tjanareta, aldus genoemd naar haar fatsoen.

§154 De kris Soeltan Mochi.

§155, §156 Krissen met fraai bewerkt handvat van hout en herts-hoorn; ook de scheede verdient opmerking om haar fraai bloemwerk.

§157 Kris, waarvan de naam onbekend is.

§158 Fraai uitgesneden ivoren handvat van een kris.

159 Model van een kris met uitgesneden gevest. } *Bantam.*

*160 Dolkmes (*badé-badé*) (7 stuks).

*161 Dolkmes (*sekin*).

162 Dolkmes van Chineschen oorsprong.

163 IJzeren wapen, bij de Chinezen vooral in gebruik (*sikoe-sikoe*).

164 Kapmes (*bendo pontang tembaga*).

(†) No. 153—158 behooren tot de rijks-insigniën van het Sulthanaat van *Bantam*.

165, 166 Kapmessen, waarvan de houten scheede met reepjes van een of ander metaal of been is ingelegd (*golok pontang*).

167 Sekin.

168, 169 Kapmessen voor huiselijk gebruik (Mal. *golok*, Soend. *bedog*, Jav. *bendo*).

170 Kapmes van antieken vorm. (Soend. *koedjang*, Jav. *koedi*), wordt als poesaka bewaard en dient dus niet tot dagelijksch gebruik.

171 Bendo.

172 Sekin.

173 Bendo.

ONDERSCHEIDINGS-TEEKENEN.

§174, §175 Gouden kroonen, vermoedelijk behoorende tot de rijks-insignien van *Bantam*.

MUZIJK-INSTRUMENTEN.

°176 Het gamelan-spel, genaamd *soeka ramé*, bestaande uit: 4 groote *gong's*, 1 *ketoek*, 14 *karang soemang's* of *bonang's tjara Bali*, 14 *bonang's kromong*, 2 groote en 3 kleine *gambang's*, 3 *gambang's gangsa*, 8 *saron's*, 5 *pekeroes*, 2 *bendé*, 2 *kempoel's*, 2 *tjemprès*, 2 *ginta's*, 1 *kendang* en 3 kleine *kendang's* of *ketipong*. Behoort tot de rijks-insigniën van het Sulthanaat van *Bantam*.

°177 Gong en sarong van de eenvoudigste soort, geheel van hout en ijzer vervaardigd (*Buitenzorg*).

°178 Viool (*rebab*).

°179 Bamboezen muzijk-instrumenten (*angklong*) met daarbij behoorende trommen. De vier voornaamste onderdeelen, waartoe zich dikwerf het stel bepaalt, heeten *biang*, *engklok*, *gantjang* en *toenklit* (20 stuks).

°180 Gong bamboe, in gebruik bij no. 179 (*Cheribon*).

°181 Muzijk-instrument der bergbewoners, uit aaneengeregen bamboezen zamengesteld en waarop geslagen wordt als op de *gambang* van het *gamelan-spel* (*tjalong*) (3 stuks).

182 Tambourin's, behoorende bij het *gedeboes*-spel (*terbang*) (3 stuks).

183 Groote tambourin (*rebana*), bij festiviteiten in gebruik.

(181–183: *Bantam*.)

184 Guitar (*ketjapi*); wordt bij het zingen van pantoen's bespeeld (2 stuks). *Bantam.*

185 Trawangsa (*Preanger Regentschappen*).

SPELLEN, ENZ.

186 Boog (*gandewa*) en pijlen (*panah*, *djemparing*).

187 Soelthan, priemen in gebruik bij het spel, genaamd *gedeboes*. Bantam.

*188 Modellen van wajang-koelit-poppen.

189 Maskers (*topèng*), behoorende tot de straat-vertooning *topèng babakan*.

190 Maskers (*balakoetak*), in gebruik bij het *oedjoengan*-spel.

191 Kooi voor vechthanen (*koeroengan ajam poepoe*).

KARBOUWEN-TUIG.

192 Klok (*klontongan*, *kongkorakan*). *Bantam.*

VARIA.

§193 Vlag der Sulthans van *Bantam*, een der voornaamste poesaka's van het rijk. Volgens de overlevering heeft zij het fatsoen van het zwaard *Doelpakar*, het wapen van *Ali*, Mohammeds schoonzoon. Zij is van gele zijde en bezaaid met daarop vastgenaaide lapjes van eene zwart gekleurde stof, voor 't grootste deel door elkaar geplaatste Arabische karakters voorstellende, naar welker zamenhang te vergeefs onderzoek is gedaan.

†194 Vogel-verschrikker (Mal. *titiran*, Soend. *klètjer*).

†195 Houten vogel. Zie Notulen Bat. Gen. XV, bijl. VII.

II B. MIDDEN- EN OOST-JAVA.

KLEEDING.

a. Van mannen.

1 Mutsen, ꦠꦺꦴꦥꦺꦴꦁ (*topong* of *katopong*), uit het district Bengawan-djero, res. Soerabaija (10 stuks).

°2 Hoofd-deksel, ꦕꦥꦶꦁ (*tjaping*), uit de omstreken van Koedoes, res. Japara.

*3 Kam (*djoengkat plengkoeng*, ꦗꦸꦁꦏꦠ꧀ꦥ꧀ꦭꦺꦁꦏꦸꦁ), Pekalongan.

4 Kleederdragt uit het district Lodojo (Blitar, Kediri),

bestaande uit badjoe, sarong, ikat pinggang, troempa en zak om de kleederen in te bewaren, alles van *agel* (6 stuks).

°5 Gewaad van een Mohammedaanschen geestelijke te *Soerakarta*, bestaande uit een tulband (*sèrban*), shawl (*tjal*), tabbaard (*djoebah*), bidkleedje (*soedjoedàn*), klompen (*ketèklèk*, *gamparan*) en een degenstok (*toengkat pedang*).

6 Gewaad van een Soloschen hofnar, (*tjentang-baloeng*), bestaande uit een hoogen witten hoed (*koeloek*), kris (*tilam-oepih*), lans zonder punt (*sòdor*), oorplaten van leder (*soemping*), valschen baard (*djéngot*), (*badjoe-sikepan*), (*sléndang*) en beenen castagnetten (*kepjak-tjolopito*).

7 Gewaad, als een bedelaarsdeken uit een aantal katoenen lapjes van verschillende patronen zamengesteld, (*badjoe onto-koesoemo*): dragt van doekoens, oude lieden, enz.; komt echter zelden meer voor (*Pasoeroean*).

*8 Vingerring (2 stuks).

9 Buikband, Soerakarta.

10 Dito, Pasoeroean (2 stuks).

11 Dito, Banjoemas (2 〃).

12 Kain loerik, *kembang nanas*, Japara (2 stuks).

b. *Van vrouwen.*

*13 Koperen kam (2 stuks).

*14 Tinnen kam.

*15 Versierselen van Javaansche danseressen, bestaande uit:

a. Haarsieraad, den vorm hebbende van den (*Garoeda*) en zoo ook geheeten (3 stuks).

b. Oorplaten, (*soemping*) (3 stuks).

c. Buikband met plaat, (*selépé*).

Pasoeroean.

d. Hoofdversiersel, (*djamang*).

e. Armbanden, (*gelang djepon*) (4 stuks).

f. Dito, (*gelang kono*), voor mannen. Hierbij worden nog aangetroffen 2 platen tot versiering der uiteinden van kussens, (*toetoep goeling*).

*16 Bruidsversierselen:

a. Hoofdversiersel, (*djamang*).

b. Oorsieraden, (*soeweng*), *in* de ooren (4 stuks).

c. Dito, (*soemping*), *achter* de ooren (2 stuks).

d. Halsband (*kaloeng nagan soesoen*), Kediri.

e. Borstplaten, (*kaloeng*).

f. Armbanden, (*kèlad bahoe*) (2 stuks).

g. Buikband met plaat, (*selépé*).

Pasoeroean.

*17 Oorknoppen (*soeweng*), bij den dessa-bewoner in Bagelen in gebruik.

*18 Stel knoopen, (*benik*), tot sluiting van het baadje (6 stuks).

*19 Gespen, (*timanggan*) (2 stuks).

20 Sjaal, Soerakarta.

21 Blaauw gestreepte kain (*toewoe watoe*), Soerakarta.

22 Monsters van geweven stoffen, Kadoe.

a kain loerik poeloewatoe.

b 〃 〃 〃

c 〃 〃 lorok.

d 〃 〃 merah.

e 〃 〃 〃

f 〃 〃 poeloewatoe.

c. *Van kinderen.*

*23 Koperen armband (*Pasoeroean*) (4 stuks).

*24 Zilveren versiersel, (*kendit*), dat aan den buik,

over den navel, alleen door meisjes van $1^1/_2$ à 2 tot 4 à 5 jaren wordt gedragen (*Loemadjang*, *Probolinggo*).

*25 Zilveren versiersel, [illegible] (*kontollan*), voor de schaamdeelen van jongens van $1^1/_2$ à 2 tot 4 à 5 jaar (Afkomst als voren) (4 stuks).

*26 Idem, [illegible] (*ampik-ampik* [Jav.]) [illegible] (*ampok* [Mad.]) voor de schaamdeelen van meisjes van $1^1/_2$ à 2 tot 4 à 5 jaar (Als voren).

*27 Zilveren enkel- of voet-ring, [illegible] (*krontjong*), voor meisjes van $1^1/_2$ à 2 tot 4 à 5 jaar (Afkomst als voren) (2 stuks).

*28 Idem, idem, [illegible] (*bingel*), voor kinderen van beide seksen van 6 maanden tot 3 à 4 jaar (Als voren) (2 stuks).

MODELLEN VAN HUIZEN, ENZ.

†29 Woning van een ondergeschikt hoofd of gegoeden landbouwer in de residentie *Madioen*. Het hoofdgebouw bestaat uit drie gedeelten: het voorste is de [illegible] (*pendopo djoglo*), een van alle kanten open, op houten stijlen rustend gebouw, dat den heer des huizes, zoo hij een hoofd of beambte is, tot kantoor dient. In het tweede gedeelte, [illegible] (*pringgitan*), ontvangt hij vriendschapsbezoeken en houdt hij zich bij feesten met de voornaamste gasten op. Het achterste gedeelte, [illegible] (*omah djoglo*), is bestemd voor het privé-gebruik van den huisheer, die daar met zijne vrouw en kinderen woont. Slechts zeer goede vrienden worden daarin toegelaten, om de vrouw des huizes te bezoeken.

Regts en links van de *omah djoglo* zijn twee kleine bijgebouwen, [illegible] (*gandok*), voor keukens, bergplaatsen, enz. Nog staat ter regter zijde van de hoofdwoning de padischuur of [illegible] (*loemboeng*).

Links van den ingang is de [illegible] (*langgar*), een klein, boven den grond verheven gebouw tot godsdienstig gebruik. Het is daar, dat de priester, die zich bij den heer des huizes heeft aangesloten en gewoonlijk tot diens familie behoort, de

vastgestelde gebeden komt verrigten en de kinderen van den huisheer en diens buren onderwijs geeft in het lezen of opzeggen van eenige gewijde spreuken of gebeden.

Nabij de (*langgar*) hangt de (*bedoeg*), eene groote trom, waarop hij slaat om de zes dagelijksche bedestonden aan te kondigen. Men gebruikt ze ook tot signaal om de buren bijeen te roepen.

De woningen van deze soort zijn gewoonlijk van planken gebouwd en met kleine plankjes, (*sirap*) als lijen, gedekt.

Regts van den ingang vindt men den stal of (*gedogan*) voor het rijpaard van den huisheer.

†30 Huis, zooals op de hoofdplaats Koedoes in de priester-wijk (*Kaoeman*) ettelijke aangetroffen worden.

†31 Tenggersch huis (*Probolinggo* en *Pasoeroean*).

†32 Overdekte markt (*pasar*).

†33 Woning van een districts-hoofd (*omah sinom*) met pendopo.

†34 Zout-pakhuis.

†35 Woning (*omah limasan*).

†36 Moskee (*mesigit*) (2 stuks).

†37 Gaarkeuken (*waroeng pawedangan*).

†38 Woning van een loerah (dessa-hoofd) uit *Tagal* (voor- en achterhuis).

†39 Bede-huis (*langgar*).

†40 Dessa-moskee.

†41 Districts-gevangenis, gewoonlijk op het erf van het districts-hoofd.

†42 Paarden-stal (*gedogan*) (2 stuks).

†43 Roemah kentongan.

†44 Rijstschuur (*loemboeng*) (2 stuks).

†45 Koeijen-kraal (*kandang sapi*).

†46 Chinesche tempel.

†47 Chineesch woonhuis te *Djokjakarta*.

†48 Het waterkasteel nabij *Djokjakarta*.

Huisraad.

†49 Model van een ledikant (*katil* of *kantil*).

50 Model van staatsie-standaard met zak- en hand-doeken: staat bij aanzienlijken regts en links van de legerstede, (*tjapitan*). *Pasoeroean*.

*51 Voorwerpen uit *Kadoe*, bij den dessabewoner in gebruik: een spiegeltje, een tabakskoker (*slepen*), een fijn gesneden bamboe om het haar van den baard meê uit te trekken (*toetoes*).

§52 Wandelstok van [illegible] (*glagah-woeloeng*), afkomstig van Kjahi Modjo, den bekenden medestander van Dipo Negoro.

53 Amfioenpijp, [illegible] (*bedoedan*).

*54 Lepel en tabaksdoos van blik. } *Pasoeroean.*

*55 IJzeren ringetjes (2 stuks). } *Pasoeroean.*

*56 Kurk, die bij het afvijlen tusschen de tanden wordt gezet, [illegible] (*tjakotan*) (3 stuks). } *Pasoeroean.*

57 Sirih-doos van den desa-man.

*58 Koeloek-drager (*klèboet* [*koeloek*, [illegible], Djokjokarta.

†59 Spiegel (*pengilon*).

†60 Kooi voor perkoetoet ([illegible]).

61 Lamp (*djodog dijan koeroeng*, [illegible]).

62 Dito (*djodog*).

63 Spaarpot (*tjèlengan*) (4 stuks).

VERZAMELING UIT DE RESIDENTIE KADOE,

BIJEENGEBRAGT EN BESCHREVEN DOOR DE CONTROLEURS

E. D. LEVYSSOHN NORMAN EN W. L. H. A. HARLOFF.

Bij voorname inlanders is in de res. Kadoe bijna geen ander dan Europeesch huisraad in gebruik. Van het inlandsche treft men nog aan de *tiker*, mat (zie no. 307), de *prongoot-dani* (*prangwedani* of *parmedani?*), zitstoeltje voor aanzienlijke hoofden, de *ambèn* en de *balé-balé* of slaapbank.

De gegoeden bezigen houten, de minderen bamboezen *ambèn's*. Bij min gegoeden wordt de slaapkamer bijna geheel door een *amben* ingenomen en slapen oud en jong bij elkander. De deur of ingang van zoodanig slaapvertrek is van een gordijn, *langsé*, voorzien. Deur-gordijntjes worden aan den ingang der slaapkamers van vrij aanzienlijke hoofden, die de

oud-Javaansche gebruiken nog eenigszins volgen, nog wel aangetroffen.

Voorts de *grobok*, groote kist op rollen tot berging van kleeding, enz.

*64 *Peti*, een bont geschilderde en vergulde kist van middelbare grootte, meer uitsluitend voor kleêren, bijouteriën en geld bestemd. Zij dient ook voor reisvalies.

65 *Presian* (*barsian* of *bresian*), toilet-doos.

Op de huwelijks-*amben* worden aan het hoofdeinde, in het midden tusschen de op eenigen afstand van elkander slapende bruid en bruidegom, bijeen gezet: de *peti* (zie no. 64), de *botihan* (zie no. 308) en de *presian*.

De *amben's* van grooten zijn met gordijnen overhangen. De gordijnhaken zijn van goud, zilver, hoorn of uit hout gesneden, al naar mate van de gegoedheid der bezitters.

66 *Adjoeg-adjoeg*, een staande koperen lamp. De Regenten bezigen deze niet meer, doch men treft ze nog wel aan bij de patihs, wedono's en mindere hoofden.

67 *kandil*, kroonlamp, oud-Hollandsch model. Voor zooverre bekend, was dit het eenige exemplaar in de residentie *Kadoe*. (Hangt in het midden der zaal).

68 *Kinangan*, sirih-doos, welke naar verhouding van rang, aanzien, gegoedheid, enz. van goud, zilver, koper of hout is.

*69 *Boemboeng ròkok*, sigarenkoker. Deze is van goud of van zilver, en wordt aan een bandelier door een volgeling nagedragen.

70 *Pahidon*, kwispedoor. Hiervan bestaan drie soorten: de groote, middelmatige en kleine. De beide eerste zijn van koper en maken een deel van het huisraad uit. De laatste is gewoonlijk van goud of zilver, en wordt den *Raden* of de *Raden-ajoe* nagedragen.

De kwispedoren van geringe inlanders zijn van aarde, of zij bezigen daartoe kokers van *bamboe*.

71 *Padoepan*, wierook-komfoortje, bij de grooten van koper.

†72 *Kerpèk*, reisvalies van *magang's* en andere volgelingen en bedienden, terwijl de dorpshoofden daartoe bezigen de

†73 *brǒkoh* (2 stuks).

†74 *Keboh* (*kebo?*), biezen zak, dien de vrouw met zich naar de passer neemt.

75 *Ambeng*, groot bord, waaruit bij plegtige gelegenheden de hoogste in rang of de oudste eet.

Plangkan, staand rak voor *pajoeng's* en lansen (zie no. 391).

KEUKENGEREEDSCHAPPEN.

76 *Kwali*, de groote *kwali* (zie no. 166) voor het afkoken van vleesch, de kleine voor het koken van groenten.

77 *Mendeng*, voor het braden.

78 *Lajah*, voor het aanmengen der specerijen.

79 *Kaló*, zeef voor het winnen van klappermelk.

80 *Paroet*, rasp.

81 *Dandang*, stoompot met voetstuk.

Koekoesan (zie no 153), piramidale mat tot het stoomen van rijst.

82 *Kekep*, deksel van de *koekoesan*.

Pengaron (zie no. 192), pot, waarin de halfgekookte rijst gestort en met gekookt water begoten wordt door middel van de

83 *Tjéntong*, houten lepel.

84 *Tjepon*, mand van gevlochten bamboe, waarin de gaar gestoomde rijst overgebragt wordt.

85 *Kendil*, pot met deksel, waarin de rijst voor twee à drie personen gekookt wordt. De rijst wordt onder het koken twee à drie malen omgeroerd met de

86 *Solèt*, bamboezen roerstokje. Het komfoor van de *kendil* heet:

87 *Kèrèn*.

88 *Tjoewó*, waschkom, groentenbak, enz.

dat instede van het dwarshout (zie no. 129, *c*) in den regel in elkaâr gewerkte rotting, ꦱꦮꦼꦠ꧀ (*sawet*), gebezigd wordt.

Afgebeeld bij Raffles, hist. of Java, I, 112.

Het gras op de dijkjes wordt gesneden met het

*132 grasmes, ꦲꦫꦶꦠ꧀ (*arit*). Raffles I, 112, no. 1.

Is het gras of onkruid moeijelijk te bereiken door de diepte of hoogte tusschen twee terrassen, dan wordt het weggemaaid of gekort door middel van den

133 ꦧꦤ꧀ꦢꦺꦴꦭ꧀ *bandol.* Bij gebreke van dezen wordt gebezigd een stuk scherp gemaakte

134 bamboe, ꦩꦶꦢꦔꦤ꧀ (*midangan*).

De *arit* (no. 132) dient tevens tot wegsnijding van het padi-stroo, en no. 133 ook voor het hakken van bamboe of hout.

*135 ꦲꦤꦶꦲꦤꦶ *ani-ani* is het mesje voor het snijden der padi.

Afgebeeld bij Raffles, hist. of Java, 1, 112.

Voor de rijstteelt op drooge velden, ꦒꦺꦴꦒꦺꦴ (*gogo*) worden gebezigd de *patjoel* (no. 127),

†136 ꦧꦿꦸꦗꦸꦭ꧀ *broedjoel*, *garoe* (no. 131), *arit* (no. 132),

137 ꦮꦁꦏꦶꦭ꧀ *wangkil*, *ani-ani* (no. 135), en

138 ꦠꦺꦴꦚ꧀ꦗꦺꦴ *tondjo.*

De *broedjoel* (no. 136) heeft veel overeenkomst met de *wloekoe* (no. 128) met dit onderscheid alleen, dat haar schoen glad afloopt en den vorm van een voet heeft.

Daarmeê worden de drooge velden beploegd, voor de *djagoeng* 3, voor de *gogo* 4, voor den *tabak* 4, voor de *katjang-tjina* 3, en voor de *ketela* 2 malen.

De namen der deelen van dit werktuig zijn dezelfde als die van de *wloekoe.*

De *patjoel* dient mede voor het aanleggen van goten, ter afleiding van het regenwater.

De *garoe*, *arit* en *ani-ani* worden hier voor hetzelfde einde gebruikt als bij de natte rijstkultuur.

De *wangkil*, een ijzeren schop met korten steel, dient voor

111 Schotel (*tjowek*).

112 〃 (*tjoewo*, ꦕꦸꦮꦺꦴ).

113 〃 (*pengaron*) (2 stuks).

114 Potje (*tjowek*, ꦕꦺꦴꦮꦺꦏ꧀).

115 Koperen pot om rijst te koken (*kendil*).

116 Waterkruik (*gendi gogo*).

117 Komfoor (*anglo*, ꦲꦔ꧀ꦒ꧀ꦭꦺꦴ).

118 Dito (*kèrèn*).

119 Vuurplaat (*djarang*, ꦗꦫꦁ).

120 Schotel voor gorengan (*wadjan*, ꦮꦗꦤ꧀).

121 Pot (*kendil*).

122 Dito (*kwali*).

123 Schotel voor sambal (*lemper*, ꦭꦺꦩ꧀ꦥꦺꦂ).

No. 110—123 *zijn niet uit Kadoe afkomstig.*

Maten.

Alleen de volgende zijn in *Kadoe* bij den inlander in gebruik:

124 ꦧꦺꦫꦺꦴꦏ꧀ *Berook*, rijstmaat, vervaardigd van een klapperdop, in drie verschillende grootten, houdende gewoonlijk $1^1/_2$, 3 en 5 kati's rijst. Het exemplaar is van de middensoort.

125 ꦠꦺꦴꦩ꧀ꦥꦺꦴ *Tómpó* (van bamboe) mede van verschillende grootte. Het exemplaar kan 4 kati's rijst inhouden.

126 ꦥꦶꦁꦒꦤ꧀ *Pinggan*, een aarden kom, gewoonlijk inhoudende $1^1/_2$ kati's rijst.

Nijverheid.

Rijst-teelt.

Voor het bewerken der gronden voor de natte rijst-kultuur worden gebezigd: het houweel, ꦥꦕꦸꦭ꧀ (*patjoel*), de ploeg, ꦮ꧀ꦭꦸꦏꦸ (*wloekoe*), en de eg, ꦒꦫꦸ (*garoe*).

†127 ꦥꦕꦸꦭ꧀ *patjoel* dient voor de bewerking der sawahs uit de hand, wanneer de terrassen te klein zijn om daarop met ploegvee te kunnen arbeiden.

Hij bestaat uit een houten steel, ꦢꦺꦴꦫꦤ꧀ (*doran*), en het

De tabak wordt in de zon gedroogd op

†149 **bamboezen ramen**, ꦫꦶꦒꦺꦤ꧀ (*rigen*), naast elkaâr op een bamboezen stellage, ongeveer 5 R. voet hoog, geplaatst.

De *rigen a* dient voor gedroogde, *b* voor berookte tabak. Deze is kleiner dan *a*, omdat de tabaks-laag daarop veel dikker is dan op andere, en omdat groote *rigen's* ongelijke berooking kunnen veroorzaken.

Het berooken geschiedt natuurlijk binnenshuis, vangt in den vooravond aan en eindigdt gewoonlijk te middernacht.

De manden, waarin de bereide tabak gepakt wordt, heeten:

†150 ꦏꦿꦤ꧀ꦗꦁ *Krandjang*, en

†151 ꦠꦸꦩ꧀ꦧꦸ *Toëmboe.*

152 **Tabak**, gepakt op de wijze, wanneer zij tot geschenk moet dienen.

De olie-bereiding.

Klapper-olie wordt in de residentie *Kadoe* niet dan voor huiselijk gebruik vervaardigd. Des te meer katjang-olie wordt echter geslagen.

Alvorens over te gaan tot eene beschrijving der werktuigen, in gebruik bij het vervaardigen der olie, is het noodig het product zelf na te gaan, en in welken toestand de katjangboonen moeten zijn, alvorens tot het daaruit vervaardigen van olie de noodige geschiktheid te hebben.

Nadat de katjang van het veld huiswaarts is gebragt, wordt ze eerst in de zon gedroogd; met deze drooging gaat men zoo lang voort, totdat men, de katjang bij het oor schuddend, daarin de boontjes hoort rammelen. Alsdan wordt de te bereiden hoeveelheid piramidaal opgehoopt, en plaatsen zich om dien hoop 3 à 5 menschen, die met ligte stokken (*ganden*) op de katjang slaan, waardoor de drooge schil los laat.

Deze bewerking herhaalt men zoo lang, totdat de geheele massa van de schil ontdaan is.

De alsnu ontbolsterde katjang doet men in het rijstblok (*lesoeng*), waarin zij tot grof gruis gestampt wordt om tot de olie-bereiding meer geschikt te zijn.

Is dit stampen mede afgeloopen, dan wordt de katjang gedaan in de

†153 ꦏꦸꦏꦸꦱꦤ꧀ *Koekoesan* en daarin half gaar gestoomd.

Alsnu is de katjang tot olie-bereiding geschikt, en wordt zij daartoe dan ook terstond na het stoomen (dus als zij nog warm is) gedaan in een mand van gevlochten bamboe

†154 ꦗꦼꦊꦧꦸꦏ꧀ *Djeleboek*, welke gesloten wordt door middel van de ꦠꦥꦱ꧀ *tapas* of het omhulsel der kroon van den klapperboom.

De koek van katjang, die zich nu in de *djeleboek* bevindt, heeft een eenigzins langwerpig vierkanten vorm van ± 2 voet, terwijl hij aan den bovenkant ongeveer 1 voet dik is en geleidelijk afloopt, zoodat hij aan den beneden kant eene dikte heeft van slechts ± $^1/_3$ Rhijnl. voet. Uit de aldus gevulde mand wordt de olie geslagen.

Het geheele werktuig om de olie te slaan is eene soort van zware handpers, en draagt den naam van

†155 ꦒꦠꦺꦴꦏꦤ꧀ *Gatokan* ($^1/_3$ der ware grootte), bestaande uit een op schragen geplaatsten balk,

a. ꦥꦼꦔꦼꦫꦺꦠ꧀ *Pengeret*, die in het midden voorzien is van eene gleuf ter lengte van 2 $^1/_2$ en ter breedte van $^1/_2$ Rhijnl. voet. In deze gleuf bevinden zich twee persers,

b. ꦏꦼꦥ꧀ꦭꦺꦴꦏ꧀ *Keplok*, die van boven wijd van een staan, doch beneden ongeveer te zamen loopen in de insnijding, aangebragt in een balk, die als vloerligger dient,

c. ꦕꦼꦊꦔꦤ꧀ *Tjelengan*, en die voor ongeveer $^1/_3$ der dikte in den grond wordt gegraven.

Langs de bovenbedoelde *keplok's*, beneden de *pengeret*, is een leder aangebragt, zijnde een buffelhuid (*krakab*), die boven de *tjelengan* is doorgevouwen, en zoodoende eene soort van goot vormt, waardoor de olie in den vergaarbak loopt.

De huid wordt door middel van een paar touwen, *kendali*, boven de uiteinden der *keplok's* opgehouden.

Dit leder dient in de eerste plaats tot voering der persers aan de binnenzijde, terwijl wij reeds zagen, dat er ook een goot tot afloop der olie door gevormd wordt. Het wordt daarom aan den eenen kant, wat hooger opgetrokken, zoodat het in een eenigszins hellenden toestand komt, met de helling natuurlijk aan dien kant, waar men de olie wil opvangen.

Voor den mond van de goot wordt een gat in den grond gegraven, waarin men een pot,

†156 ꦏꦼꦤ꧀ꦢꦶꦭ꧀ *Kendil*, plaatst, waarin de olie loopt.

De op de bovenomschreven wijs gevulde mand wordt alsnu geplaatst tusschen de persers in het leder, zoodat de dikke kant van de mand bijna de onderzijde van de *pengeret* raakt.

Aan de beide boven-kanten der mand worden eenige stukken van het omhulsel der *pinang*-bloesem (*oepih*) geplaatst, welke stukken *samir* heeten, en strekken om te voorkomen, dat de olie, die van boven mogt uitloopen, anders dan langs het leder (*krakab*) afdruipt.

Is dit in orde, dan vangt het eigenlijke olieslaan aan.

Daartoe wordt achter de persers of *keplok's* een wig,

†157 ꦗꦭꦺꦫꦤ꧀ *Djaleran*, in de opening of gleuf van de *pengeret* geslagen, waardoor de eene *keplok* eenigszins nader bij de andere komt en de persing begint.

Is deze wig geheel doorgeslagen, dan plaatst men op den kop daarvan een tweede, zwaarder, ook wigvormig stuk hout,

†158 ꦥꦕꦺꦭ꧀ *Patjel*, en slaat dat tot halfweg door, zoodat de eerste wig of *djaleran* uitvalt.

Deze *djaleran* wordt alsnu achter den anderen perser geplaatst, waarna men reeds spoedig de olie uit de mand door de goot in den beneden staanden pot ziet druipen.

Is de *djaleran* doorgeslagen, dan wordt daarop een tweede *patjel* geplaatst, die even ver als de eerste wordt doorgeslagen.

Successivelijk worden deze tweede *patjel's* dieper en dieper ingeslagen, terwijl men daarbij zoo veel mogelijk tracht ze op dezelfde hoogte te houden.

Door dit aanbrengen van wigvormige houten worden de persers digter en digter bijeen geperst, en zoo ook de mand meer en meer gekneld.

In den beginne bezigt men tot het inslaan een houten hamer van middelmatige grootte,

†159 ꦒꦤ꧀ꦢꦺꦤ꧀ꦄꦭꦶꦠ꧀ *Ganden alit*, genoemd, en later een veel zwaarderen, den

†160 ꦒꦤ꧀ꦢꦺꦤ꧀ꦄꦒꦼꦁ *Ganden ageng*, omdat, als men verder komt, meer kracht tot het inslaan vereischt wordt.

Het doorslaan der beide *patjel's* wordt voortgezet, totdat de bovenkant er van gelijk komt met den bovenkant der *pengeret*, en blijft de pers aldus gesloten tot dat het druipen eindigt.

Alsdan slaat men de wiggen uit het toestel en neemt men de mand er uit.

De mand wordt van den inhoud ontdaan, welke nogmaals in de *lesoeng* tot fijner gruis gestampt, gestoomd en vervolgens op nieuw verwerkt wordt.

De katjang is alsnu grootendeels van de olie ontdaan en heeft de gedaante van een ronden koek gekregen, die echter aan den eenen kant dikker is dan aan den anderen. Deze koek heet

†161 *Boengkil* en wordt voor het bemesten van velden veel gebruikt. Ook maakt men van deze *boengkil* de welbekende *tempé*, een lievelings-spijs der Javanen.

De verkregen olie doet men in de

†162 *Kedoek*, zijnde een leeren bak, waarin men ze laat bezinken.

Is dit afgeloopen, dan doet men de zuivere olie in blazen van runderen en buffels

†163 *Impès*, die in bamboezen manden geplaatst worden, van binnen met de boven reeds gemelde *oepih* digt bekleed tegen het uitloopen der olie, ingeval een blaas scheuren mogt. Op deze wijze wordt de olie ter markt gebragt.

Van dit bedrijf is eene zoo uitvoerige beschrijving gegeven, omdat het een zeer belangrijken tak van volksbestaan uitmaakt voor een groot gedeelte der landbouwers van de residentie *Kadoe*, voornamelijk in het district *Magelang*.

Bereiding van aren-suiker.

Het sap uit den *aren*-palm wordt gewonnen in bamboezen kokers,

164 *Boemboeng*, welke worden opgehangen onder den bloemtros, nadat deze voor $^2/_3$ met de

165 *Dèrès*, hakmes, is weggehakt, zoodat het sap

uit en door het $^1/_3$ van den tros in de *boemboeng* druipt, terwijl de uitspruitsels aan weêrzijden van het overblijvend gedeelte van den tros mede worden weggehakt.

De bamboezen koker wordt te voren berookt, opdat het sap, ꦧꦢꦺꦒ꧀ *badèg*, niet verzure.

Het inhangen en afnemen der *boengboeng's* geschiedt door middel van één, hoogstens 2 bamboezen langs den boom.

In die bamboe zijn op gelijke afstanden, van 1 $^1/_2$ à 2 Rhijnl. voet, kleine stukjes bamboe regthoekig aangebragt, en hierdoor een soort van ladder gevormd, waarmede men den boom in- en uitklimt.

Is de boemboeng in den boom gehangen, dan kan men aannemen, dat een gewone geleding van p. m. 3 voet in een nacht volgeloopen is. In den regel krijgt men van één bloemtros p. m. 30 *boemboeng's*, en zulks in 14 dagen tijd.

Het in de *boemboeng* loopende sap heeft een vuil witte kleur, en dit vocht is het, dat men door koking tot stroop moet verdikken om daarvan de *aren*-suiker te bereiden.

Die koking geschiedt in een open

166 ꦏ꧀ꦮꦭꦶ *Kwali*, boven vlammend vuur. Na verloop van een paar uren begint het vocht al eenigszins stroopachtig te worden en wordt het licht geel van kleur. Alsdan wordt het vuur allengs verminderd, terwijl men onophoudelijk, bijna van het begin der koking af, zachtjes in de pot roert, om aanbranding te voorkomen. Dit roeren heet ꦈꦢꦺꦏ꧀ *oedek*. Is het vuur al veel verminderd, dan doet men in de *kwali* een weinig geraspten klapper, waardoor de stroop later spoediger verhardt. Inmiddels is het gele vocht verdikt en veranderd in eene dikke bruine stroop, die men laat bekoelen en daarna overschept, ꦠꦶꦠꦶꦱ꧀ (*titis*) in

167 een halven klapperdop, waarin van onder een gaatje gemaakt is, waardoor de waterdeelen, die nog in de stroop voorhanden zijn, wegloopen. Om echter het uitdruipen van de stroop door dit gaatje te voorkomen, legt men er een klein vierkant stukje *pisang*-blad op, alvorens de stroop er in over te scheppen.

De aldus gevulde klapperdoppen worden dan geplaatst tus-

schen twee bamboezen latten, waarop zij rusten zonder den grond te raken. Op die wijze kan het water van onder wegloopen en bestaat er geen gevaar, dat de halve doppen zullen omslaan.

Na ongeveer $^1/_2$ uur is de stroop verhard en keert men den dop om, waardoor het koekje er uit valt. Men neemt de koekjes twee aan twee en legt ze met den vlakken kant tegen elkander.

HET SPINNEN.

Het ruwe katoen (*k a p a s*) wordt gezuiverd door middel van een handmolentje,

†168 ꦒꦶꦭꦶꦔꦤ꧀ *G i l i n g a n.* Het katoen, zooals dat van den boom komt, plet men tusschen de twee houten rollen, zoodat de zuivere ꦏꦥꦱ꧀ (*kapas*) aan den buitenkant neervalt, terwijl al het vuil, dat door de rollen niet kan heen dringen, achterblijft; op die wijze worden ook de pitten weggenomen.

*169 I d e m van *Djokjakarta.*

Daarna wordt het zuivere katoen met een gewoon scherp gemaakt stukje bamboe uitgerafeld, zoo doende fijner gemaakt en daarna op den grond plat geslagen met de

†170 ꦒꦼꦧ꧀ꦭꦺꦏ꧀ *G e b l e k.* Alsdan neemt men een hoopje aldus gezuiverde katoen en laat daarop de pees van een boog springen, zoodat er telkens fijne vlokjes van de hoop afvliegen. De boog, waarmede dit gedaan wordt, heet

†171 ꦮꦸꦱꦸ *W o e s o e,* en de pees, die vervaardigd is van den wortel van de *aren*-boom, ꦏꦼꦤ꧀ꦝꦼꦁ *kendeng.*

De aldus verkregen vlokjes, die afzonderlijk veel van sneeuwvlokjes hebben, worden bijeen gedaan, opgerold en daaruit met het spinnenwiel

†172 ꦗꦺꦴꦤ꧀ꦠꦿ *D j o n t r o* het garen gesponnen, op bijna oud-Hollandsche wijs.

Het wiel wordt niet met den voet in beweging gebragt, doch, zooals uit het model zigtbaar is, met de hand.

*173 I d e m van *Djokjakarta.*

De pen, waarop zich het garen windt, heet

†174 ꦏꦶꦱꦶ *K i s i* en rust tegen twee standaartjes, die met lijn-

waad omwonden zijn en bevestigd met gevlochten *damen* (*padi*-stroo), dat door zijne gladheid het gemakkelijk draaijen van de spil zeer bevordert. Daarna wordt het garen op de

†175 ꦠꦼꦁꦏꦼꦂ *T ĕ n g k ĕ r* gehangen, met den bast van een klapperdop afgeborsteld, en in dien toestand ter markt gebragt.

†176 M a n d (*irik*) om kapas te bereiden (Niet uit Kadoe afkomstig).

HET WEVEN.

Het garen wordt in de eerste plaats gesteven en, na gedroogd te zijn, opgehangen over de *tĕngkĕr* (zie no. 175); de streng loopt van onderen ook over eene rol, ten einde het op- en neerrollen der strengen te bevorderen.

Op deze wijze hangende, wordt het afgeborsteld met de

†177 ꦱꦶꦏꦠ꧀ *S i k a t.* Alsnu heeft de kleuring van het garen plaats. Wordt blaauw garen verlangd, dan wascht men de strengen ééns met indigo; om de zwarte kleur te krijgen twee malen met indigo, met *aren*-suiker en met de rijpe ꦥꦶꦱꦁꦏ꧀ꦭꦸꦛꦸꦏ꧀ *pisang kloetoek* (een pisang-soort met veel pitten).

Voor het roodverwen bezigt met de *mengkoedoe*-wortels met *katjang*- en *djarak*-olie.

Alsvorens het weven begint, moet men nog de strengen afwinden, door ze te laten loopen over eene soort van winder,

†178 ꦆꦔꦤ꧀ *I n g a n*, waarna het garen gezuiverd en, zoo noodig, gelascht wordt.

Na het afwinden en zuiveren worden alle kleuren afzonderlijk gehouden, en kleur bij kleur in manden op den grond geplaatst.

Alsdan worden de draden eenigszins in het ruwe gerangschikt, maar toch zóó, dat, al naarmate de verschillende kleuren moeten komen, de draden elkander opvolgen.

Dit geschiedt op de

†179 ꦩꦤꦺꦤ꧀ *M a n e n*; terwijl daarna de bepaalde sorteering plaats heeft, naar gelang der breedte der verlangde streepen; zoo worden de draden in den kam

†180 ꦱꦸꦫꦶ *S o e r i* opgenomen.

De tanden van dezen *soeri* zijn fijn gesneden takken van den wilden *aren*-boom en heeten *bamban*.

Zij zijn bekneld tusschen fijne latjes van den gewonen arenpalm.

Zijn de draden in den kam geplaatst, dan begint het weven op den weefstoel,

†181 ꦠꦼꦤꦸꦤꦤ꧀ *Tenoenan*. — De onderdeelen van de *tenoenan* zijn:

a. ꦥꦼꦔꦸꦭꦸꦁ *Pengoeloeng:* breede plank, waaraan het garen zit.

b. ꦧꦺꦴꦧꦺꦴꦠ꧀ *Bobot:* de eerste ronde stok.

c. ꦈꦱꦼꦏ꧀ *Oesek*: een bamboezen lat.

d. ꦏꦤ꧀ꦠꦶꦭ꧀ *Kantil:* het dunne houtje, waarom het witte garen zit, dat de draden vaneen houdt.

e. ꦮꦼꦭꦶꦫꦺꦴ *Weliro:* het breede hout van den *aren*-boom, dat in en uit wordt geschoven.

f. ꦱꦸꦫꦶ *Soeri:* kam.

g. ꦱꦸꦩ꧀ꦧꦶ *Soembi:* een klein bamboetje achter den kam.

h. ꦄꦥꦶꦠ꧀ *Apit:* rol, waarom het afgewevene komt.

Daarachter zit de weefster met het juk of

i. ꦥꦺꦴꦂ *Por.* Het houtje, dat in en uit wordt gegooid (de spoel), heet

k. ꦠꦿꦺꦴꦥꦺꦴꦁ *Tropong:* terwijl dat, waarom het garen zit,

l. ꦏ꧀ꦭꦼꦠꦶꦁ *Kleting* wordt genoemd.

Het bankje met de ronde bamboe, waarop de *weliro* schuift, heet:

†182 ꦭꦺꦴꦫꦺꦴꦒꦤ꧀ *Lorogan.*

Het weven gaat uiterst langzaam, zoodat men 5 dagen noodig heeft om een gewoon buisje te weven.

Cf Raffles I, 168, no. 4.

Het batikken.

Hiertoe worden gebezigd:

†183 ꦒꦮꦔꦤ꧀ *gawangan:* een rak, waaraan het te batikken doek hangt. Min gegoeden bezigen een rak van bamboe. (Een begonnen kleedje is bij de *gawangan* gevoegd).

†184 *Tjanting:* teekenpen. Afgebeeld bij Raffles I, 168, no. 2.

†185 *Wodjo:* pannetje, waarin de was wordt gesmolten. De stalen pan komt van *Siam.*

†186 *Kèrèn:* komfoortje.

†187 *Blèbès:* een stukje bamboe, dat dagelijks verwisseld wordt, dienende voor de bepaling der evenwijdigheid van de lijnen, welke laatste getrokken worden met de

†188 *Garisan:* liniaal.

†189 *Bandool:* dienende tegen het verschuiven van het op het rak geplaatste te batikken linnen. (Het gewigt hangt achter het doek.)

Bij gebreke van *bandoel* wordt het linnen op het rak geklemd door de

†190 *Djepitan,* welke altijd van bamboe is.

†191 *Kwali.* Hiervan zijn twee noodig: één voor het afkoken der *sogo* en voor het rood kleuren van het linnen, en één voor het warmhouden van het water, waarin het doek of linnen drie malen gewasschen wordt, om het van de was te ontdoen.

†192 *Pengaron.* Hierin wordt het linnen of doek, na geverfd te zijn met (*sogo*) (waartoe het 24 uren in het verkregen *sogo*-water gedoopt blijft), nat gemaakt met koud helder water, aangemengd met *apoe* (natte sirihkalk) en *gendis* (suiker, bij voorkeur kandijsuiker).

Na het nat maken wordt het doek, in de schaduw of in den wind, te droogen gehangen aan een dunne bamboe (*gantar*), hier of daar horizontaal ingestoken.

In de *kwali* (no. 191) blijven natuurlijk wasdeeltjes achter: deze worden teruggewonnen door middel der

†193 *Sérok*, waaruit het water wegloopt met achterlating der wasdeeltjes.

Alvorens met batikken te beginnen, wordt het doek in hel-

der koud water gewasschen, in de zon gedroogd, daarna gesteven, wederom in de zon gedroogd, en daarna geklopt of ook wel gestreken.

*194 **Batik-patronen** uit allerlei deelen van Java.

HET DRUKKEN VAN KLEEDJES.

Een der takken van inlandsche industrie, welke steeds in omvang toenemen, is het drukken van kleedjes.

De bewerking, in de hoofdzaak overeenkomende met het batikken uit de hand, komt hierop neêr.

Het te drukken doek wordt te voren met stijfselwater bestreken en gedroogd, daarna opgevouwen en op een houten blok, *kemplongan*, met een houten hamer geklopt om het eenigzins lenig en glad te maken. Nu rolt men het doek op, legt het op een bamboezen tafeltje, op een dun kussen (*kasoeran*) van *karoeng* met *kapoek* gevuld, waarop weder de schors van den *pisang*-boom (*kedebok*) is gelegd, en aldus begint men met het drukken, het doek geleidelijk weêr ontrollende.

Het drukken heeft plaats door middel van koperen vormen,

†195 ꦕꦥ꧀ *Tjap*, van verschillende teekening of gedaante, welke te *Samarang* worden vervaardigd.

Degeen, die het doek zal drukken, heeft naast zich staan een koperen pan,

†196 ꦧꦽꦁꦱꦺꦁ *Brengseng*, waarin een mengsel van was en damar-gom (*mata-koetjing*) steeds gesmolten wordt gehouden boven een komfoor met vuur.

In het midden van de pan wordt in de was een koperen zeef,

†197 ꦲꦁꦱꦁ *Angsang*, gelegd, en daarop weêr een stuk grof drill, ꦱꦺꦫꦏ꧀ (*serak*), dat in vieren gevouwen en even lang en breed is als de zeef. De *tjap* neemt de juiste hoeveelheid was op door hem te drukken op de *serak*, die op zijn beurt de was opneemt, welke de zeef achterlaat. Telkens, nadat de *tjap* eenmaal op het doek gebragt is, moet hij weêr in de was gedoopt worden.

Is het doek aan de eene zijde afgedrukt, dan begint men aan de andere zijde, steeds er op lettende, dat de bloemen of figuren aan weêrskanten op elkaâr sluiten.

In tegenstelling van het batikken uit de hand, hetgeen door vrouwen wordt verrigt, geschiedt het drukken van kleedjes steeds door mannen.

Een werkman kan op de boven beschreven wijs per dag drie stukken doek afdrukken.

†198, 199 Een onafgewerkt en een geheel afgewerkt kleedje.
†200 Glans-ijzer (*singèn*). } *Pasoeroean.*
†201 Kleêrmakers-schaar (*goenting*). }

TIMMERMANS-GEREEDSCHAPPEN.

De timmerlieden, die meer uitsluitend hun bestaan vinden in het arbeiden bij de Gouvernements-bouwwerken en alzoo bekwamer dienen te zijn dan de desa-timmerlieden, bezigen gereedschappen, welke bij den timmerman in beschaafde landen in gebruik zijn en dus hier onvermeld kunnen blijven. Wij bepalen ons tot de gereedschappen van den desa-timmerman en tot die, welke bij den geringen man voor het hakken van hout en het bewerken van grove, houten voorwerpen in gebruik zijn.

De desa-timmerman bezigt: de bijl, *petèl* (no. 252),

202 Beitel, ꦠꦠꦃ (*tatah*). Raffles, I, 296, no. 11.

203 Passer, ꦗꦺꦴꦁꦏꦺꦴ (*djongko*). Raffles I, 296, no. 17.

204 Schaaf, ꦥꦱꦃ (*pasah*) (3 stuks). Raffles I, 296, no. 7.

205 Trekker, ꦱꦶꦥꦠ꧀ (*sipat*).

206 Winkelhaak, ꦱꦶꦏꦸ (*sikoe*). Raffles I, 296, no. 15.

207 Hamer, ꦒꦤ꧀ꦢꦺꦤ꧀ (*gandèn*). Als voren, no. 27.

208 Zaag, ꦒꦿꦗꦶ *gradji* (de zaag zelve is van Europeesch maaksel); Raffles I, 296, no. 5.

Vijl, *kikir* (no. 243) (de vijl zelve is van uitheemsch fabrikaat).

De geringe man bezigt:

209 de handbijl, ꦮꦢꦸꦁ (*wadoeng*). Raffles I, 296, no. 2.

210 Hakmes, ꦧꦼꦤ꧀ꦢꦺꦴ (*bendo*).

211 ꦏꦸꦢꦶ (*koedi*). Raffles I, 112, no. 6.

212 Breed hakmes, *kajool*. Als boven, no. 3.

Krom mesje, ꦥꦔꦺꦴꦠ꧀ (*pangot*) (no. 289).

De *pangot*, die men van verschillende grootte aantreft, wordt bij de meeste bedrijven in Kadoe gebezigd.

213 (*t l a b o e n g*). Raffles I, 112, no. 4.

214 Krom h a k m e s, (*w e d o e n g*), dat ook door den slagter gebezigd wordt.

215 P a h a t p a k o e. Raffles I, 296, no. 10.

216 H a a l m e s s s e n, wagenmakersgereedschap (2 stuks).

217 K a n a s t e r b o o r. Raffles I, 296, no. 8.

218 Modellen van b ij l en d i s s e l (2 stuks).

(216–218:) *Pasoeroean.*

KOPERSLAGERIJ.

Deze tak van industrie staat in de residentie Kadoe nog op een zeer lagen trap. Het bedrijf van koperslager wordt dan ook door slechts weinigen uitgeoefend. Het aangrenzende *Djokjakarta* levert de meeste koperen keuken- en andere gereedschappen, die dan ook op alle druk bezochte pasars in groot aantal te koop worden aangeboden.

De werktuigen, die de koperslagers tot uitoefening van hun bedrijf bezigen, zijn ook nog hoogst eenvoudig. In de eerste plaats bestaan zij uit ronde en vierkante hamers of mokers van verschillende grootte,

†219 (*T a m p è l*), twee exemplaren, een ronde en een vierkante.

Verder komt in aanmerking het aanbeeld,

†220 (*S o e w e l*), hetgeen eene bolvormige, vierkante of langwerpig vierkante gedaante heeft, al naar mate de vorm is van het te bewerken voorwerp, terwijl de keuze der mokers afhangt, zoowel van het voorwerp, als van het aanbeeld, dat gebezigd wordt.

De houten steel of boom, die aan het aanbeeld zit, heet

†221 (*D j a n t o e r*), en is gewoonlijk van *aren*-hout.

Het aanbeeld met den daaraan verbonden steel wordt horizontaal gebezigd. Op $^1/_3$ der lengte van den steel (gerekend van het koperen aanbeeld af) rust het op een houten blok,

†222 *D o e m p o l* (*doempal?*). De koperslager zit kruiselings op dit blok, met den steel tusschen de beenen, terwijl hij met zijn

regterbeen dezen op het blok neêrdrukt. Het te bewerken voorwerp plaatst hij, al naar mate de vorm zulks medebrengt, op of over het aanbeeld, het verschuivende met de linkerhand, terwijl hij met de regterhand, die met den moker gewapend is, het voorwerp slaat.

De verdere werktuigen, die de koperslager gebruikt, zijn groote en kleine vijlen, hamers van verschillende zwaarte, scharen, passers, enz.

Alleen verdient nog opmerking de wijze, waarop hij zijn vuur aanblaast, met den inlandschen

†223 Blaasbalg, ꦭꦩꦸꦱ꧀ (*lamoes*).

De plaats, waar de koperslager zijn vuur stookt, is door aarde eenigszins opgehoogd; in het midden is eene kleine opening, die gemeenschap heeft met een in die opgehoogde aarde opengelaten riool, aan welks monding een bamboe geplaatst is, die nog tot halverwege in dat riool is ingelaten.

De bamboe steekt een paar duim uit het riool, en daaraan is stevig gebonden een schapen- of geitenvel. Dit vel moet men bijna in zijn geheel hebben, dat is met den hals en staart er bij; dus alleen zonder kop en pooten. Het vel is doorgesneden van onder den staart tot het achtereinde van den buik. De bovenbedoelde bamboe wordt in den hals gelaten en stevig vastgemaakt.

Om nu het vuur aan te blazen, gaat men bij het vel zitten, houdt met de regterhand den staart vast, den geheelen benedenarm langs het doorgesneden vel latende vallen, tot het elleboogs-gewricht tegen het achtereinde van den buik komt te rusten.

Door het opligten van den arm wordt nu de lucht ingelaten, door eene tegenovergestelde beweging de opening gesloten, en de lucht uit het vel door den bamboezen koker heen in den oven geperst.

Het is duidelijk, dat dit aanblazen van het vuur, hoe eenvoudig en primitief op zich zelf, echter eenige oefening vereischt.

†224 Door den koperslager vervaardigde voorwerpen (ketel en schotel).

GOUDSMEDERIJ.

Ook de goudsmid bezigt werktuigen van Europeesch maaksel.

In den regel bestaat zijn werk uit het repareren van kleine gouden of zilveren voorwerpen; echter maakt hij ook wel nieuwe zaken.

Tot smeltkroesjes gebruikt hij half- eivormige, aarden potjes (*kow*) en asch van verbrand *padi*-stroo.

Zijn weegtoestel is mede Europeesch; zijne niet geijkte gewigten zijn stukjes ijzer en pitten van de *sogo*.

Zijne werkplaats is een tafeltje op lage pooten, waarbij hij op den grond zit.

Ook dit vak is in de residentie Kadoe nog zeer achterlijk bij andere plaatsen, hoewel enkele zaken vrij goed gemaakt worden, als bij voorbeeld

*225 Een zilveren kettingje van zeer eenvoudige bewerking. De blanke kleur wordt er aan gegeven door aanwending van tamarinde en zout.

Gouden knoopjes, naar verschillende, mits niet te fijne of gecompliceerde, modellen, maakt de goudsmid ook, terwijl hij de verschillende vormen daartoe ingesneden heeft in een karbouwhoorn.

Naar eenvoudige modellen vervaardigt hij ook zeer goed buikbanden, armbanden, oorkrabben, andere lijfsieraden en soms ook wel krisscheeden.

De goudsmid gebruikt eenen blaasbalg van hetzelfde model als die van den ijzersmid, doch veel kleiner.

*226 Blaasbalg, (*oeboeban*). } *Pasoeroean.*
*227 Aanbeeld. }

GEELGIETERIJ.

Deze tak van nijverheid is nog zeer onvolledig en wordt slechts door zeer weinigen uitgeoefend.

De geelgieter gebruikt gewone werktuigen van Europeesch maaksel, soms ook wel in Kadoe nagemaakte, als de vijl, de nijp-tang, den hamer, de boor, de schaar, den passer, enz.

Nieuw werk wordt niet door hem vervaardigd: alleen houdt hij zich bezig met het repareren van gespen voor buikbanden, het solderen van het montuur van wagentuigen, van kantoorlampen, enz. Soms maakt hij kleine, nieuwe gespen voor hoofdstellen, doch alles van weinig beteekenis en nog zeer onvolmaakt.

De door hem gebruikte blaasbalg is dezelfde als die van den koperslager.

IJZERSMEDERIJ.

De ijzersmid werkt met gereedschappen van Hollandsch maaksel. Hoewel de ijzersmederij nog op lagen trap staat, is daarin echter al meer en meer vooruitgang te bespeuren en neemt ook het aantal smeden voortdurend toe. Gewoonlijk bestaat hun werk in het maken en repareren van ruwe voorwerpen, als ijzeren banden van wagenwielen, hengsels,
*228 inlandsche s t a n g e n, enz.

Tot het namaken van voorwerpen zijn zij wel in staat, als het werk maar niet al te fijn is.

De door den ijzersmid gewoonlijk gebezigde blaasbalg is anders ingerigt dan die van den koperslager. Hij bestaat namelijk uit eene kist met eene lade. In de lengte van de kist loopt een zuiger op en neêr, terwijl onder aan een der zij-vlakken twee gaten zijn aangebragt, die met eene lade gemeenschap hebben, welke goed gesloten is en in het midden eene opening heeft, waarin een ijzeren buis gelaten is, die in den oven uitloopt. Voor de opening van deze buis is in de lade eene klep geplaatst, die zich op en neêr beweegt, al naar mate de zuiger wind inlaat of dien uitdrijft, en zoodoende den wind in den oven dringt (Zie no. 226).

Verder vindt men bij hem de gewone schroefbank, ijzeren aanbeelden, hamers, vijlen, schroevendraaijers, enz.

LEDERBEREIDING.

Ook dit bedrijf wordt in de residentie Kadoe, hoewel op kleine schaal, uitgeoefend.

Het afgestroopte vel, onverschillig van schaap, geit, paard of os, wordt eerst in kalkwater geweekt: een versch, nog nat vel 5 dagen, een oud, reeds droog vel 10 dagen. Het wordt in den pot onder het kalkwater gehouden door zware riviersteenen.

Na deze weeking wordt het goed gedroogd en daarna gezuiverd van de haren of wol door die af te krabben met een
229 ꦥꦔ꧀ꦒꦼꦭꦼꦠꦤ꧀ (*p a n g è l è t a n*), segmentvormig mes met twee handvatsels.

Het vel wordt daartoe op een honten blok, ꦥꦩꦱꦲꦤ꧀ (*Pamasahan*) gelegd, daarover sterk gespannen, en dan met de *pangĕlètan* de haren, enz. afgekrabd.

Is het vel aldus gezuiverd, dan wordt het gestoomd. Dit geschiedt boven een gemetselden steenen oven van p. m. $^{3}/_{4}$ Rijnl. voet in het vierkant, van boven overdekt met eene bamboezen, plat gevlochten mat, in het midden waarvan een ronde opening gelaten is, sluitende met een gat in den oven (van gelijke grootte), en die den stoom doorlaat. Boven deze opening wordt het vel rondgeschoven en aldus gestoomd.

Alsnu moet het vel nog aan den binnenkant gezuiverd worden. Dit geschiedt door het te plaatsen op een houten boom, in horizontale rigting gesteld en geplaatst op houten schragen, *Koeda-pengerokan* [*pangeroekkan?*].

Het vel wordt alsdan aan de binnenzijde afgekrabd door middel van de

230 ꦥꦩ꧀ꦧꦼꦱꦸꦠꦤ꧀ (*Pambesoetan*), een breeden beitel met een lang handvat, dat van boven eenigszins den vorm heeft van twee horens, waarin het bovenlijf onder de armen sluit.

Het vel wordt onder het afkrabben telkens verschoven, al naar mate men vordert. Met deze laatste afkrabbing is de geheele bewerking afgeloopen.

Zadelmakerij.

Het leder voor de zadels wordt in de residentie Kadoe niet bereid, omdat men er de daartoe benoodigde ingrediënten niet vindt. Het bereide leder komt van de Vorstenlanden, evenals de houten zadelbokken.

Overigens werkt de zadelmaker met de gewone werktuigen, als hamer, nijptang, beitel, onderscheiden mesjes, waaronder de *pangot* (*zie* no. 289), enz.

Alvorens het leder gebruikt wordt, laat hij het een paar uren in water weeken; daarna wordt het aan de binnenzijde op een plankje dun en glad geschrapt met de *pangot*.

Is deze bewerking afgeloopen, dan spant hij het leder op den bok, waaraan het verder wordt vastgenaaid.

231 Een compleet zadel met hoofdstel, zonder stijgbeugels of stang, kost p. m. tien gulden, en kan dus niet veel bijzonders zijn.

De zadelmaker vervaardigt ook

232 (*toedoeng*), hoofddeksels, welke bij desahoofden algemeen in gebruik zijn (2 stuks).

STEENHOUWERIJ.

Wil een steenhouwer een voorwerp uit steen vervaardigen, dan gaat hij naar de rivier en kiest daar een rolsteen uit, die zooveel mogelijk den vorm van het te maken voorwerp nabij komt, zoodat hij er slechts zeer weinig behoeft af te beitelen om er de verlangde gedaante aan te geven.

Al zijn gereedschap bestaat slechts uit 2 werktuigen:

233 *tjoetjoek-dandang* en

234 de *petjok.*

Het eerste dient om de ruwe kanten van den steen weg te nemen en af te bikken; het tweede, dat eenigszins naar een beitel gelijkt, wordt gebruikt om verder den steen af te werken, terwijl met den scherpen hoek van den *petjok* langs een bamboezen liniaal, *plèpèt*, de lijn wordt aangegeven, volgens welke moet worden gebeiteld.

De gewone voorwerpen, die aldus gemaakt worden, zijn steenen neuten, leksteenen, *pipisan's* (no. 313), grafsteenen en andere dergelijke ruwe voorwerpen.

Men ziet hieruit, tot welk een lagen trap deze tak van nijverheid gezonken is in dezelfde streek, waar eenmaal de tempel van *Boro-boedoer*, dit meesterstuk van beeldhouwkunst, verrees.

HET MAKEN VAN KRIS-HEFTEN.

De krisheften worden bijna uitsluitend van *kemoening*-hout vervaardigd.

*235 Een begonnen.

*236 Een halfvoltooid, en

*237 Een voltooid krisheft, (*oekiran*).

De gereedschappen, welke de krisheften-maker (*toekang oekiran*) bezigt, zijn:

*238 *djoro:* drilboor. Afgebeeld bij Raffles, hist. of Java, I, 296, no. 18.

*239 [illegible] *Pangot:* mesje met steunheft.

*240 [illegible] *Wali-entjer:* voor uitboringen in het snijwerk. Raffles I, 296, no. 28.

*241 [illegible] *Wali-pengoekir:* voor het maken van het snijwerk.

*242 [illegible] *Wali-pengorèk:* voor het teekenen in het hout van de omtrekken van het snijwerk.

*243 [illegible] *Kikir:* vijl, gebezigd bij het begin van het gladmaken der krisheften.

*244 Segrek ([illegible]).

*245 Schaaf (*pasah*, [illegible]).

*246 Mes (*tjantik*, [illegible]) (3 stuks).

*247 Dito.

*248 Onafgewerkte krisschede (*rongka gajaman*, [illegible]).

*249 Afgewerkte dito.

No. 244—249 zijn niet uit Kadoe afkomstig.

Het werken in hoorn.

Tot het vervaardigen van voorwerpen uit hoorn wordt alleen van den buffelhoorn gebruik gemaakt, daar de koehoorn te klein en te dun is om eene bewerking als de onderwerpelijke te ondergaan.

Het voornaamste en meest noodige artikel, dat in *Kadoe* van den hoorn vervaardigd wordt, is de kam.

De hoorn wordt daartoe eerst in vier stukken,

250 *Klontongan* verdeeld, welke verdeeling *ngetohi* genaamd wordt, en welke stukken afgezaagd worden met de

251 [illegible] *Gradji goebahan.*

Nadat aldus de hoorn in vier stukken is gezaagd, wordt de buitenste ruwe kant van zulk een stuk met den

252 [illegible] *Petel.* (Raffles I, 296, no. 1) eenigszins effen gemaakt, zoodat zulk een stuk hoorn

253 de gedaante krijgt van no. 253.

Alsnu moet de ꦏ꧀ꦭꦺꦴꦤ꧀ꦠꦺꦴꦔꦤ꧀ (*klontongan*) tot een plaat gezaagd worden, doch zulks kan alleen geschieden als de hoorn eenigszins warm gemaakt is. Deze verwarming geschiedt boven een aarden oventje,

254 ꦠꦸꦁꦏꦸ *Toengkoe*, waaronder men bamboe of hout brandt, zoodanig dat het eene matige vlam geeft, welke door een gaatje boven de *toengkoe* dringt, en waarboven de hoorn heen en weer wordt bewogen, ꦒꦫꦁ (*garang*), om die eenigszins zachter te maken.

Alsdan begint men de *klontongan* over de breedte te zagen met een

255 ꦒꦿꦗꦶꦒꦺꦴꦫꦺꦴꦏ꧀ *Gradji górok* of *reban;* zoodra de zager bemerkt, dat de hoorn bekoelt en daardoor harder wordt, houdt hij dien weer boven de vlam. De punt der zaag wordt telkens vóór en nu en dan onder het zagen in olie gedoopt, welke zich bij het zagen over de geheele zaag verdeelt. Ook wordt aan den buitenkant van den hoorn, mede tot verzachting, nu en dan een druppel olie gedaan.

Het zagen geschiedt op een

256 Houtenblokje, ꦩꦒꦺꦴꦤ꧀ (*magon*), dat voor een gedeelte in den grond is gelaten in eene eenigszins schuine rigting.

Op het blokje zijn twee houten klosjes, waartegen de hoorn bij het zagen rust om het uitglijden te voorkomen. De *klontongan* wordt met de teenen van den linkervoet tegen de klosjes gedrukt, terwijl het blokje tegen groote dreuningen gesteund wordt door den zager, die het met de linkerhand omknelt en te gelijker tijd met den linkerduim den hoorn ombuigt, om zoodoende het doordringen van de zaag te bevorderen.

Op deze wijze wordt de *klontongan* in een reep of gekrulde plaat gezaagd, die hier gedeeltelijk voltooid wordt aangetroffen. Is

257 de ꦏ꧀ꦭꦺꦴꦤ꧀ꦠꦺꦴꦔꦤ꧀ *klontongan* geheel afgezaagd, dan moet die gekrulde plaat ontkruld worden; dit geschiedt almede boven de vlam, wordende de krul aan de uiteinden met twee bamboetjes boven het vuur heen en weer bewogen, terwijl

men de kanten met olie bestrijkt, zoowel tot verzachting als tot vergemakkelijking van het regtbuigen.

De nog warme hoorn en plaat wordt alsdan in eene handpers,
†258 ꦥꦶꦥꦶꦠꦤ꧀ *Pipitan* gedaan en daarin door het aanbrengen van wigvormige houtjes regt gepersd.

Is de hoorn bekoeld, dan neemt men dien uit de pers, houdt hem boven het vuur en doet hem, nog warm zijnde, weer in de pers. Deze bewerking herhaalt men, totdat de hoorn in eene platte plaat veranderd is, als wanneer hij
259 ꦧ꧀ꦭꦺꦧꦺꦏꦤ꧀ *Blèbèkan* genaamd wordt. Op deze *blèbèkan* worden alsnu twee evenwijdige lijnen getrokken, om de oneffen kanten aan te geven, waarlangs afgezaagd moet worden. Dit afzagen geschiedt met de *gradji-gorok of reban* (zie no. 255) en krijgt men daarna eene regthoekig langwerpige
260 vierkante plaat van ongelijke dikte.

Deze plaat wordt nu met den ꦥꦼꦠꦼꦭ꧀ *petel* (*zie* no. 252) afgebeiteld, zoodat de plaat in het midden het dikst is en afloopt naar de beide uiteinden.

Het afbeitelen geschiedt op een ruw
261 houten blok en wordt de plaat staande gehouden door haar te laten rusten tegen een grooten spijker, die daartoe telkens in dat blok geslagen wordt. Daarna krijgt de plaat de vereischte dikte door ze af te vijlen met de
262 ꦥꦠꦂ *Patar*, waarmede men ook aan de hoeken den vereischten vorm geeft, terwijl men den kant, waar de tanden moeten komen, mede eenigszins fijner maakt. Met een puntig ijzertje,
263 ꦒꦫꦶꦠꦤ꧀ *Garitan*, wordt langs een bamboezen liniaaltje de lijn bepaald, tot waar de tanden zullen komen, en alsdan de hoornen plaat, welke reeds eenigszins het uiterlijk van een
264 Kam heeft gekregen, vastgezet in een
265 ꦒꦥꦶꦠꦤ꧀ *Gapitan*, gemaakt van bamboezen latten, met ijzeren banden stevig omvat.

De kam wordt ingesloten tot even boven de streep, tot waar de tanden moeten komen, terwijl de tanden ingezaagd worden met de *gradji reban* (zie no. 255).

Het inzagen dier tanden geschiedt uit de hand. De zager houdt de linkerhand op het afgezaagde en verschuift na elke zaging den linkerduim een klein weinigje, waardoor de gelijke afstanden tusschen de tanden gevormd worden.

Dit zagen der tandjes doet een geoefende kammenmaker zoo snel, dat men niet kan bemerken, wanneer hij een tandje heeft afgezaagd en met een nieuw begint.

De zaag wordt nu en dan met olie bestreken. Zijn al
266 de tandjes ingezaagd, dan wordt de kam uit de *gapitan* genomen en zien de tanden er nog ruw en onoogelijk uit. Zij worden daarna fijn gevijld en gelijktijdig afgerond met de handvijl,
267 *K a l i g a n*, zoodat de kam daarna reeds een veel oogelijker vorm heeft.

Tot verfraaijing trekt men ook somtijds aan den bovenkant een paar lijntjes op den kam, die daarna nog eens goed wordt schoon gemaakt met de *patar* (zie no. 264) en glad gemaakt met een mesje,
268 *O e s i k a n*, waarmede men den geheelen kam afkrabt met uitzondering van de puntjes der tanden. Met datzelfde mesje wordt de rug eenigzins afgerond, en daarna de geheele kam met een kleinen borstel goed schoon geschuijerd.
269 De k a m wordt daarna op een plankje gelegd, gepolijst met de bekende *daun rampelas*, terwijl aan hem de noodige glans wordt gegeven door hem te wrijven met een weinigje asch van verbrande klapperbladeren, met speeksel bevochtigd. Daarna wordt de asch er afgeblazen en is de regte
270 K a m gereed.

Voor het gewone gebruik der mannen moet de kam echter rond gebogen worden. De geheel afgewerkte en gepolijste kam wordt daartoe gehouden boven
271 een klein l a m p j e, 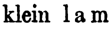 (*tjeloepak*), waarin drie pitten bij elkander branden. De kam wordt aan de beide einden vast gehouden en verkrijgt den verlangden ronden vorm onder het heen en weer bewegen boven de vlam.

Nog eenigszins warm wordt de kam gedaan in een
272 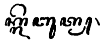 *K l e b o e t*, waarin hij bekoelt en dan niet meer van vorm verandert.

273, 274 Echt Javaansche Kam (door het goedkoope der hoornen kammen en de schaarschte van *sawoe*-hout zijn de houten kammen geheel in onbruik geraakt) en kammen van anderen vorm.

Alle werktuigen voor het maken van kammen als: vijlen, zagen, enz., zijn geheel van inlandsch frabrikaat.

Behalve kammen wordt nog een groot aantal andere zaken van hoorn gemaakt, zoowel uit de hand gewerkt, als door middel van de inlandsche draaibank,

†275 *Boeboetan*, met de daarbij behoorende gereedschappen, als:

276 vijltjes, mesjes, drilboortjes enz. (4 stuks). De draaibank zelve is op $^1/_3$ der ware grootte.

277 Eenige voorwerpen van hoorn gedraaid.

De hoornwerkers zijn vooral zeer bedreven in het namaken van voorwerpen naar een gegeven model, terwijl ten slotte nog als bijzondere tak van industrie genoemd moet worden het maken van hoornen handvatsels van de *wajang*-poppen.

Tot vervaardiging van deze handvatsels begint men met de ruwe kanten van den hoorn met den *petel* (no. 252) eenigzins af te beitelen en zaagt men daarna den hoorn over de lengte in 2 gelijke deelen, waartoe men de

278 *Gradji goebahan*, bezigt. De hoornwerker plaatst den hoorn met de punt binnenwaarts naar zich toe en begint aan den breeden vollen kant te zagen. Zoodra hij eenigszins met zagen gevorderd is, slaat hij een stukje hout tusschen het gezaagde naar beneden met den ommekant van den *petel* en, al naar mate hij met zagen vordert, slaat hij dat stukje hout dieper door.

De hoorn rust aan de achterzijde tegen een gewonen steen en als de zager tot aan de massieve punt gevorderd is, plaatst hij den hoorn met de punt op dien steen.

Op deze wijze wordt de hoorn in twee gelijke deelen verdeeld,

279 *Sigar* geheeten.

Daarna wordt de breede en ruwe kant van den hoorn aan den onderkant met de *patar* (no. 262) weggezaagd en de hoorn ook wat afgerond.

280 Vervolgens begint men aan de punt van den hoorn een reep

te zagen en, als men tot beneden toe gevorderd is, een tweeden reep en zaagt zoo door op de wijze, als op den bijgevoegden hoorn te zien is.

Den aldus verkregen krommen hoorn maakt men boven de *tjeloepak* (no. 271) regt, hem den vereischten langwerpigen vorm gevende, die

281 *Tjempoerit*, heet.

Deze lange, ruwe hoorn wordt nu rond gevijld en gelijk gemaakt met de *patar* (no. 262) en geeft men op die wijze aan het

282 handvatsel den vereischten vorm.

283 Een geheel afgewerkt handvatsel.

284 De drie zaagjes voor deze bewerking.

Papier-fabricatie.

285 Bast van de gloegoe-plant, bestemd ter bereiding van papier. Bagelen (2 stuks).

286 Koperen hamer of klopper. Bagelen.

287 Papier (*daloewang*), uit de bast der gloegoe-plant bereid omstreeks 1878. Bagelen (5 vellen).

288 Dito, omstreeks 1868 bereid. Bagelen (3 vellen).

Zie over papier-fabricatie Notulen 2 April en 6 Mei 1878, II, *k* en III, *j*.

Het maken van wajang-poppen.

Voor het vervaardigen van *wajang*-poppen bezigt men karbouwenhuid, welke op de volgende wijze daartoe bereid wordt.

Eene versche buffelhuid wordt strak over een bamboezen raam (*plantangan*) gespannen en in de zon gedroogd. Is het vel goed droog, dan wordt het met de

289 *pangot* (Raffles I, 296, no. 24*b*) afgeschrapt en daarna berookt.

Daartoe wordt het vel in de *pawon* (*keuken*) opgehangen en geschiedt dit berooken zoowel om het vel tegen de mot te bewaren als om de nog aanwezige vetdeelen uit te drijven, waardoor de verf later beter pakt.

Na deze drooging is het vel voor wajang-poppen geschikt

en wordt het naar eene reeds bestaande pop, die tot model dient, uitgesneden.

Daartoe plaatst men het vel op een klein houten tafeltje, legt de pop, die nagemaakt moet worden, er op, volgt de verschillende uitsnijdingen in de pop en krast die op het onderliggende vel door middel van een scherp en puntig ijzertje, *oentoe walang* (sprinkhanentand) geheeten.

De wajang-poppen-maker begint met den ruwen omtrek. De ruw uitgesneden pop heet

290 *L a k a r a n.* Daarna slaat hij het fijne binnenwerk uit, waartoe gebezigd worden vijftien verschillende beiteltjes van allerhande grootte en allen min of meer puntig, welke gezamenlijk den naam dragen van

291 *T a t a h w a j a n g*, terwijl ook elk beiteltje een afzonderlijken naam heeft.

Het uitslaan geschiedt op een houten aanbeeldje,

292 *P a n d o e a n*, en slaat de man met een houten hamertje,

293 *G a n d e n*, op de beiteltjes. Deze hamer is van boven voorzien van een weinig was, waarmede de beiteltjes glad worden gehouden.

De maker zit voor zijn aanbeeldje en draait de pop rond, al naar gelang hij moet uitbeitelen.

Het bedrijf van wajang-poppen-maker heet *toekang natah wajang*.

Is de pop geheel uitgeslagen, dan heet zij

294 *G e b i n g a n*, en dan begint men met polijsten, waartoe men de *daun rempelas* bezigt.

Is ook deze bewerking afgeloopen, dan wordt de geheele pop wit gemaakt met de asch van verbrande beenderen, aangemengd met lijmwater en asch van de *doerian*-schil.

Tot het beschilderen der pop bezigt men verwen, die van Samarang komen.

Op het wit, dat de grondkleur is, verft men met het penseel de verschillende kleuren.

De verwer van wajang-poppen noemt men

(*penjoenggiag wajang*), en deze is het, die de pop ook zoo veel mogelijk verguldt.

Is de pop aldus geheel gereed, dan wordt ze nog vernist, daarna gedroogd en plat gedrukt tusschen twee platen van gevlochten bamboe, met dik dril omkleed,

†295 *Èblèk* genaamd, waarop zware steenen geplaatst worden.

Nadat de pop goed gedroogd en glad gedrukt is, worden er de handvatsels aan gemaakt, die aan de pop worden gehecht door middel van vezels van de klappernoot (*sepet*).

Het handvatsel heet *tjempoerit* (zie no. 283), terwijl de korte hoornen, aan de handen der poppen bevestigd, (*toeding wajang*) heeten.

Somtijds dragen de wajang-poppen van voorname inlandsche hoofden de cijfers van het jaar, waarin zij gemaakt zijn, zoomede den naam van den persoon, die er mede wordt voorgesteld; dit wordt dan geschreven op het leer tusschen de beide voeten, welke plaats *lemmahan* geheeten is.

Twee afgewerkte Wajang poppen, t. w.

296 (*Raden adipati Karno*) en

297 zijne vrouw *Soertikanti* uit de *Brata Joeda.*

Het maken van matten.

De matten worden vervaardigd:

1° van de bladeren van de wilde ananas, (*pandan*), en

2° van eene soort van biezen, (*mendong*).

Alvorens geschikt te zijn voor het vervaardigen van matten moeten de bladeren der wilde ananas (*pandan*) de navolgende bereiding of bewerking ondergaan.

Men begint met de *pandan*-bladeren van hun dorens te ontdoen door middel van de

298 (*Djérean*), een vezel uit den bast der klappernoot snijdt die dorens af. Verder worden ze in reepen gesneden met de

299 (*pasah*), die zoo is ingerigt, dat ze telkens twee, even breede reepen afsnijdt.

Deze reepen worden ongeveer twee uren lang in water afgekookt, gedurende een nacht in koud water geweekt en vervolgens op steenen geslagen om het groene vocht der plant er uit te verwijderen.

Nadat ze in de zon uitgespreid en gedroogd zijn, worden ze in bosjes,

300 ꦧꦼꦤ꧀ꦠꦼꦭ꧀ (*Bentel*) gebonden en zoo ter markt gebragt.

Aldus ter markt gebragte bentels of reepen zijn nog niet geschikt voor het vlechten van matten, daar ze door het in de zon droogen gekruld zijn.

Om ze daarvoor bruikbaar te maken, stampt men ze op een steen met een ruwen houten stamper: daarna worden ze geschrapt met een bamboezen plankje,

301 ꦏꦼꦫꦺꦴꦏ꧀ (*kerok*), op nieuw in de zon gedroogd, gestampt en weder geschrapt met no. 301. Nu eerst zijn de

302 Reepen allen plat en dus gereed voor het vlechten, hetgeen op de volgende wijze geschiedt.

De vlechter of vlechtster zet zich op den grond, met de beenen uitgestrekt, en houdt een touwtje, dat om de lenden en teenen geslagen is, steeds gespannen.

Aan dit touwtje worden telkens twee reepen te gelijk vastgehecht en zoo met het vlechten aan beide kanten te gelijk een aanvang gemaakt. Heeft de

303 Mat de breedte van een Rhijnl. voet bereikt, dan wordt ze plat op den grond gelegd en met een lat van bamboe, waarop steenen geplaatst zijn, vastgehouden, ten einde ze verder te kunnen afwerken. Is de mat afgevlochten, dan wordt ze naar willekeur versierd door er figuren in te vlechten van rood en zwart gemaakte *mendong*-biezen. Hierna naait men met

304 reepen van *pandan*-bladeren eene mat van *mendong*-biezen onder de op boven beschreven wijze verkregen pandan-mat, welke alsnu nog de laatste bewerking moet ondergaan om haar den gewenschten glans te geven.

De mat wordt namelijk gevouwen, op een platten steen gelegd en met een zwaren houten stamper gestampt. Degeen, die stampt, laat elke maal, dat hij den stamper op de mat doet vallen, een eigenaardigen kreet hooren.

Op minder volkomen wijze wordt dus door deze laatste be-

werking verkregen, hetgeen in Nederland door den mangel wordt uitgerigt.

De mendong-biezen worden tot het maken van matten opzettelijk op sawahs gezaaid.

Van elken aanplant verkrijgt men drie snitten. Uitgenomen het snijden in reepen en het ontdoen van dorens, is de bewerking geheel dezelfde als die der *pandan*-bladeren.

305 Eene mat van *mendong*-biezen is zeer grof; ze wordt dan ook zelden anders gebruikt dan als onderlaag der fijnere *pandan*-mat.

De *mendong*-biezen, die dienen moeten voor de figuren op de *pandan*-mat te vervaardigen, worden om ze rood te maken in water met *daun nodjo* (van den *nodjo*-struik) en *awar-awar* (van den *awar-awar*-boom) gekookt.

De zwarte kleur word aan de biezen gegeven door het kooken met *kasoemba*- en *djamboe-bidji*-bladeren.

306, 307 Eenige stoel- en bank-matten en de door de inlandsche hoofden algemeen gebruikte lange zitmat.

HET BEREIDEN VAN GENEESMIDDELEN.

Elke ordelijke inlandsche huismoeder van eenigen stand bezit een medicijnkistje,

308 *Botihan* [*bothèkkan*? verbastering van ons woord apotheek].

De ingrediënten worden uit de vakjes op de gis genomen. De inlandsche doekoens doen hetzelfde.

De verkoopers (*toekang tjrakèn*) van die ingrediënten bezigen daarbij een weegschaaltje zonder naald,

309 (*tradjoe*). De verkoopster zit voor een aantal, gewoonlijk in het vierkant gerangschikte bamboezen mandjes,

310 (*bèsèk*), en schept de ingrediënten uit de ver afstaande mandjes — waarvan deksel en bodem afzonderlijk gebezigd worden — met de

311 (*iroes djamoe*). Bij verkoop in het klein vindt geen weging plaats.

Het fijn stampen en fijn wrijven geschiedt door middel van de

312 [illegible] (*l o e m p a n g k e n t è n g*), een hardsteenen vijzel, en de

313 [illegible] (*p i p i s a n*), wrijfsteen. De rol van dezen wrijfsteen draagt den naam van

314 [illegible] (*g a n d i k*). Het bereide geneesmiddel wordt ingenomen uit een halve noot van

315 [illegible] *k l a p a - p o e j o e h* (kleine klappersoort). Dit kommetje draagt den naam van

316 [illegible] (*b a t o k p e n d j a m o n*).

†317 K a s t j e voor geneesmiddelen (*botekan soesoen*, [illegible]). Niet uit Kadoe afkomstig.

JAGT.

*318 Model van een t ij g e r v a l uit *Tagal.*

DE VOGELVANGST.

Hiertoe worden gebezigd:

†319 De s t r i k, [illegible] (*kóló*).

†320 Het n e t, [illegible] (*djaring*), wordt tegen het vallen van den avond op de velden, door middel van dunne bamboe en stokjes, gespannen en worden de vogels in de rigting van het net opgejaagd.

†321 De v a l, [illegible] (*idjèp*), verdeeld in twee vertrekjes. Het geslotene is voor den lokker; in het andere vallen de vogels door de kleppen in de kooi, welke zich dadelijk weder sluiten.

†322 De [illegible] (*p i k a t*). Een kooitje, waarin zich de lokker bevindt. Dit kooitje wordt, bedekt met bladeren, aan een takje van dezen of genen hoogen boom gehangen, dat bestreken wordt met vogellijm, [illegible] (*poeloet*). Door het slaan van den lokker zetten zich een of meer vogels van dezelfde soort op het gelijmde takje. Deze werken zich hoe langer hoe vaster, en worden dan met de hand gegrepen. Aan hetzelfde takje, natuurlijk op een ongelijmd plekje, wordt een wijfje van dezelfde vogelsoort met een der pootjes vastgebonden; men doet zulks om het vangen te bespoedigen.

†323 De vork, ꦱꦺꦴꦱꦺꦴꦏ꧀ (*sosok*). De drie tanden worden met vogellijm besmeerd en aan den bovenkant van den steel wordt eene dikke lampenpit gebonden. Na de pit te hebben aangestoken, klimt de inlander met de *sosok* gewapend in den boom, waarin hij bij het vallen van den avond dezen of genen vogel van zijne gading heeft zien vliegen. Door de vlam van de pit voorgelicht, stoot hij de tanden der vork behendig om den vogel, die òf tusschen de tanden der *sosok* blijft zitten, òf zoodanig met lijm besmeerd geraakt, dat hij op den grond met de hand te pakken is.

Kleine, vlak bij elkaar slapende vogels, b. v. tortelduifjes, geraken dikwerf tegelijk tusschen de tanden van den vork.

De *porok* is van gelijken vorm als no. 323, doch wat kleiner en dient alleen tot het vangen van *gemak's*. De *porok's* worden in een pas gesneden padi-veld, met de ingangen eenigszins vrij, onder padi-stoo bedolven. Daarna worden de *gemak's* van de omliggende velden opgejaagd en dusdoende naar de *porok's* gedreven. De achtereinden of de openingen achter aan de *porok's* zijn gedurende de jagt met gras, alang-alang, stroo of iets dergelijks toegestopt.

324 Mand om kleine vogels te vangen (*tangkĕp*). Niet uit Kadoe afkomstig.

DE VISCHVANGST.

Voor de vischvangst worden in de residentie Kadoe gebezigd:

†325 Het werpnet, ꦗꦩ꧀ꦧꦺꦠ꧀ (*Kr. djambet*), ꦗꦭ (*Ng. djolo*).

†326 Het kleine trek-schepnet (*ajab*).

†327 De zeef, ꦲꦶꦫꦶꦒ꧀ (*irig*). Deze wordt alleen door vrouwen en kinderen gehanteerd.

†328 De ꦲꦶꦕꦶꦂ (*itjir*) wordt bij hoogen waterstand in de kreekjes geplaatst, die het water van de sawah's naar de rivier voeren, met den ingang naar den rivierkant, zóó dat zij half in het afloopende water der kreek ligt. De visch, in het troebele water zich onwel gevoelende, zoekt helderder sawahwater op, zwemt in het vereenigings-punt opwaarts en geraakt dus doende in de *itjir*, waar hij wel *in*, doch niet *uit* kan.

Het achtereinde der *itjir*, waaruit men den visch haalt, wordt digt gestopt met gras.

In den oost-mousson kan ook de kleine *itjir* in de rivieren gebezigd worden.

†329 Het kruisnet, ꦥꦺꦕꦏ꧀ (*pètjak*).

De visscher drukt met de linkerhand het net, zoo ver mogelijk, van zich in het water en jaagt met een stokje in de regterhand de vischjes naar de *petjak* toe.

De gevangen vischjes worden met de hand overgeschept in de

†330 ꦏꦺꦥꦶꦱ꧀ (*kepis*).

†331 Het lange schepnet, ꦱꦺꦱꦺꦂ (*séser* of *sérok*), wordt gebruikt bij hoogen waterstand, wanneer de visschen zich aan de kanten der rivieren ophouden of, door den modder eenigzins bedwelmd, boven water drijven.

†332 De ꦠꦺꦭꦶꦏ꧀ (*Telik*).

De bottelvormige mandjes worden tot een aantal van 4 — 6 bij elkander gebonden en op den bodem der rivier, alle met de ingangen naar buiten gekeerd, met een steen gedrukt en alzoo voor wegdrijven behoed.

Deze mandjes zijn van achteren voorzien van zoogenaamde aas-kamertjes, welke gevuld worden met gekookte rijst, aangemengd met *tampe* en knuflook. De vischjes kunnen, even als bij no. 328, er wel *in*, doch niet *uit*.

†333 De hengel, ꦥꦚ꧀ꦕꦶꦁ (*pantjing*). De grootte of zwaarte der hengels, lijnen en haken worden ingerigt naar de grootte der te vangen visschen.

Voor de vischvangst bezigen de inlanders ook wel eens de

*334 ꦗꦺꦤꦸ *djenoe* (braaknoot). Deze worteltjes worden in het rijstblok gestampt, daarna met water vermengd en uitgewrongen. Het overblijfsel wordt op dezelfde wijze behandeld en kan dit tot driemalen herhaald worden. Het daaruit verkregen water, tot een paar emmers aangelengd, wordt in de rivier gestort, waarna dit bedwelmend middel eerst op ± 1 paal afstand zijne kracht of uitwerking verliest. De bedwelmde en op het water drijvende visschen zijn niet in het leven terug te roepen, hetgeen wel het geval is, wanneer de *gadel* toegepast wordt.

†335 Visch-fuik (*telik*) (2 stuks).

†336 Visch-fuik (*ajal*, [illegible]).

†337 Dito (*bèngkèng*, [illegible]) voor garnalen. Model.

†338 〃 (*tèlik*) voor weloet.

†339 Schepper om visch uit een totebel (*antjo*) te scheppen.

No 335 — 339 *zijn niet uit Kadoe afkomstig.*

WAPENEN.

°340 [illegible] *Toembak prampogan*, piek tot het rampokken van tijgers.

°341 [illegible] *Toembak blandaran*, om man tegen man te vechten.

°342 [illegible] *Toembak tèlèmpak*, met korten steel: dient tot wapen in huis of bosch.

De *toembak lontop*, nog korter van steel, wordt in het slaapvertrek bewaard.

°343 [illegible] *Granggang:* piek geheel van bamboe-*woeloeh*, aan de punt en kanten tegen het spoedig bot worden gezengd. De wonden, met dit wapen toegebragt, worden gezegd door den aard der bamboe immer doodelijk te zijn.

°344 [illegible] (*Sligi*), piek van *pinang*-hout, waaraan mede venijnige kracht wordt toegeschreven.

°345 Lans, [illegible] (*totog*), met steel van *nagasari*-hout, afkomstig van een der aanvoerders in den opstand van Dipo Negoro.

°346 Lans, [illegible] (*godong andong*), met steel van *waroe*-hout.

°347 Piek met bamboezen steel, voor de wilde-zwijnen-jagt.

°348 Lans met steel van *waroe*-hout.

§349 Piek met steel van *timaha*-hout en goud beslag.

§350 Staatsie-piek, [illegible] (*sarotomo*), afkomstig van Pangeran Adipati *Pakoe-Alam.*

°351 Piek, [illegible] (*lontop*), met steel van *kemoening*-hout.

§352 Poesaka-piek van Pangeran *Ali Basah* (*Sentot*), geschenk van wijlen den Generaal-Majoor G. WASSINK, die haar, na *Sentot* te *Benkoelen* van een zware ziekte genezen te hebben, van hem tot aandenken ontving.

§353 Poesaka-piek, [illegible] (*nogo sosro*), afkomstig van Raden Toemenggoeng Merto Negoro te *Djokjakarta.* — De steel is van timaha-hout, van onder met zilveren, van boven met fraai bewerkt gouden beslag. Het lemmet, dat aan het ondereind een zich kronkelenden draak vertoont, zou volgens overlevering van een vorst uit den Hindoe-tijd afkomstig zijn.

°354 Twee lansen met steel van *waroe*-hout (*Pasoeroean*).

§355, 356 Twee staatsie-pieken, [illegible] (*banjak angrem*) en [illegible] (*sarotomo*), geschenk van den Sultan van *Djokjakarta* aan den Gouverneur-Generaal.

§357 Piek, [illegible] (*sarotomo*), met zilveren beslag: geschenk van Pangeran Adipati Soerjo Sasraning Rat aan denzelfde.

§358 Lanspunt, volgens traditie afkomstig van Dipo Negoro.

Kris, *doewoeng*, waarvan twee soorten:

359 [illegible] *Kris tjangklèkan* of [illegible] (*Sèngkelitan*), en

360 [illegible] *Kris tjrigan*, de eerste van achter, de laatste op zijde (hangende) gedragen.

*361 [illegible] *Patrem*, kleine kris of dolk, door vrouwen gedragen, die hem ook in de legerstede bij zich houden tot beslechting van geschillen, uit minnenijd geboren, of om zich zelve, in gevallen van wanhoop als anderszins, te verwonden of te dooden. Dit wapen komt in de residentie Kadoe uiterst zelden voor.

362 [illegible] (*Gòlòk*).

°363 Sabel, [illegible] (*pedang koro*).

°364, 365 [illegible] (*pedang soedoek*).

°366—368 Zwaard, *lameng*: drie verschillende exemplaren.

°369 Houwer, [illegible] *tlaboeng*.

§370 Kort zwaard, [illegible] (*pedang loewoek*), met gouden gevest, met diamanten bezet: geschenk van Pangeran Adipati Mangkoe Negoro aan den Gouverneur-Generaal.

°371 Tenggersch zwaard (*Pasoeroean*).

§372 Kris [illegible] (*djalak sangoe toempèng*) met gouden, fraai gebloemde scheede.

°373 [Javanese script] *gòlòk* (*Tengger*) (2 stuks).

°374 Zwaard, [Javanese script] (*lameng*).

°375 Houwer, [Javanese script] (*gòlòk*). *Pasoeroean.*

376 Dolkmes, [Javanese script] (*sekin*).

377 Kris *tjerita* en kleine kris (*patrem*).

378 IJzeren kanon, in 1811 te *Djokjakarta* gegoten. Op het bovenstuk staat in Javaansche karakters de volgende inscriptie: *Joso dalem mariëm ing Ajoegjokarto Adining-rat ing tahoen Wawoe, sinenkalan soewaraning dahono sabdanèng ratoe*, d. i.: Kanon, door (of voor, op bevel van) den Vorst vervaardigd te Djokjakarta Adining-rat (d. i. het puik der wereld), in 't jaar *Wawoe*; jaarspreuk: „het geluid van vuur, de „woorden van een vorst," of, als men er eene zinspeling op het geschutvuur in zien mag: „het geluid van 't vuur (is) de „stem van den Vorst."

De woorden van deze jaarspreuk vertegenwoordigen de cijfers 7, 8, 7, 1, die, naar gewoonte in omgekeerde volgorde genomen, het jaartal 1787 opleveren, hetwelk aan den naam van het jaar *Wawoe* beantwoordt en zamenviel met 1810—11 van onze jaartelling (6 Februarij 1810 tot 25 Januarij 1811). Aanwezig in de loods.

°379 Lilla, gevonden in de rivier nabij de dessa Mritjan (*Kediri*), met de inscriptie: [Javanese script] *Sikorawa* (= naam van de lilla), [Javanese script] (beteekent 18, waarschijnlijk het nummer van het stuk).

380 Knuppel, [Javanese script] *pentoeng.*

*381 Slinger, [Javanese script] *bandring* of [Javanese script] *bandil*, tot verdrijving van wilde varkens; echter ook wel door de jonge veehoeders tegen elkander gebezigd. Raffles I, 296, no. 22.

382 Staatsie-wapen uit de vorstenlanden, waarmede men vóór den Vorst verschijnt, [Javanese script] (*wedoeng pasébàn*). Raffles I, 296, no. 1.

°383, 384 Maduresche wapens, gesmeed te *Winongan* (Pasoeroean).

MUZIJK-INSTRUMENTEN.

*385 Fluit (4 stuks).

*386 *Ketjapi.*

ONDERSCHEIDINGS-TEEKENEN.

387 Rek met diverse zonneschermen, *pajoeng's*, uit de gouvernements landen.
a Raden Adipati.
b Raden Toemenggoeng.
c Patih.
d Wedhono.
e Panghoeloe besar.
f Panghoeloe landraad.
g Ondercollecteur.
h Mantri Kaboepaten.
i Schrijver (djoeroetoelis).
k Adjunct-djaksa.
l Demang.
m Mantri kopie of teboe.

°388 Stel staatsie-pajoengs van *Djokjakarta*, als:
a *Pajoeng gilap:* geheel verguld van binnen en van buiten; wordt gedragen door den *Sultan* en door den *Resident.*
b *Pajoeng gilap*; geheel verguld van buiten; wordt gedragen door den *kroonprins* en de *onafhankelijke prinsen.*
c *Pajoeng soesoen koening*, drie gele pajoengs aan één stok; wordt gedragen door den *Pangeran Adipati Anom* (*kroonpins*) en ook bij zekere plegtigheden.
d *Pajoeng tlatjap koening*; verguld met eenen gepunten gelen band in het midden; wordt gedragen door den *Pangeran Ngabehi.*
e *Pajoeng endok setoegel koening*, verguld met een breeden gelen band in het midden; wordt gedragen door Pangerans, zoons van vorsten.
f *Pajoeng koening serret*, geel met een smallen vergulden rand; wordt gedragen door echte vorstenkinderen op jeugdigen leeftijd.
g *Pajoeng koening*, geheel geel; wordt gedragen boven spijzen of kleederen van den Resident of den Vorst.
h *Pajoeng endok setoegel poetih*, bovenste helft

verguld, onderste helft wit met een breeden vergulden rand; wordt gedragen door *Pangeran Sentono.*

(°388) *i* ***Pajoeng tlatjap ngisor doewoer***, verguld met een gepunten witten band in het midden; wordt gedragen door *Raden-Ajoe's*, dochters van vorsten.

j ***Pajoeng poetih tlatjap ngisor***, wit met een gepunten vergulden rand; wordt gedragen door *Pangerans*, kleinzoons van vorsten.

k ***Pajoeng idjo endok setoegel***, verguld met een breeden groenen band in het midden; wordt gedragen door den *Rijksbestierder.*

l ***Pajong idjo endok setoegel gede***, als boven, maar het onderste vergulde gedeelte iets minder breed; wordt gedragen door voorname *regenten.*

m ***Pajoeng idjo endok setoegel tjilik***, verguld met een zeer breeden groenen band; wordt gedragen door *regenten* van minderen rang.

n ***Pajoeng idjo tlatjap ngisor***, groen met een gepunten vergulden rand; wordt gedragen door *Boepati's Anom.*

o ***Pajoeng idjo serret***, groen met een smallen vergulden rand; wordt gedragen door *regenten* van minderen rang en door beambten, bekleed met den rang van *Rio.*

p ***Pajoeng idjo tjeplok doewoer***, groen met een breeden vergulden kring geheel boven; wordt gedragen door den *fiskaal.*

q ***Pajoeng idjo***, geheel groen; wordt gedragen door voorname *panewoe's* (beambten, volgende op de *Rio's*).

r ***Pajoeng idjo kendit serret***; van boven afloopende: verguld, groen, verguld, rood, verguld, rood, verguld, groen, verguld, — de vijf middelste banden zijn smal; wordt gedragen door de *districtspolicie* (*pandji-policie*).

s ***Pajoeng idjo kendit abang***, groen met een smallen rooden band en smallen vergulden rand; wordt gedragen door *wedono's.*

t ***Pajoeng biroe serret***, blaauw met een smallen vergulden rand; voor mindere *panewoe's.*

u ***Pajoeng biroe kendit prada***, blaauw, in het

midden met een rooden en twee smalle vergulde banden, en met een smallen vergulden rand; wordt gedragen door *policie-hoofden.*

(°388) *v* ***Pajoeng biroe***, geheel blaauw; wordt gedragen door *mantri's.*

w ***Pajoeng djambon serret***, licht rood met een smallen vergulden rand; wordt gedragen door *mantri's djero* (mantri's van het hof).

x ***Pajoeng djambon***, licht rood; wordt gedragen door *kebajan's djero*, lage hofbeambten.

ij ***Pajoeng ireng serret***, zwart met een smallen vergulden rand; werd mede gedragen door de *districtspolicie*, maar is vervangen door *u.*

z ***Pajoeng ireng***, geheel zwart; wordt gedragen door *demang's.*

aa ***Pajoeng abang***, geheel rood; wordt gedragen door *mantri's* van de hoofdplaats.

bb ***Pajoeng bawat***, vervaardigd uit ongekleurde *tal*-bladeren, kan niet langs den stok worden digt gemaakt, wordt door voorname *Regenten* gebruikt bij bijzondere gelegenheden.

cc ***Pajoeng idjo serret ombak***, geheel groen met een golvenden vergulden rand; kan worden gedragen door mindere *Regenten*, maar is niet meer in gebruik.

dd ***Pajoeng bakoel***, eenvoudig van geölied papier; wordt door het volk gedragen en brengt dus geene onderscheiding mede.

*389 Model van een staatsie-***pajoeng***, [illegible] *pajoeng bawat. Pasoeroean.*

*390 Modellen van de staatsie (*oepatjara*, [illegible]) van een Regent, bestaande uit:

a drie pieken (*toembak ngawin*);

b lans (*sodor*), in gebruik bij de senenan na afloop van de vasten-maand;

c zonnescherm (*bawat*);

d geweer (*sèndjata ngawin*);

e kleederen-kist (*kèndaga*);

f water-kan in een zilveren kom met diksel (*pèdaharan*);

g matje (*lanté*);
h sirih-doos (*epok*);
i kwispedoor (*paketjohan*);
j zakdoek-drager (*gapit*);
k sigaren-koker (*boemboeng*);
l wandelstok (*sèmamboe*);
m sabel (*pèdang*);
n twee schilden (*tameng*);
o zonnescherm (*songsong*);
p piek (*toembak agem*);
q vier idem (*penoeroeng*)
r zilveren vinger-waschkom (*bokor*)

Afkomstig van Tagal, afd. Pamalang.

*391 Model van een dieven-vanger (*granggang*). Pasoeroean. Behoort somtijds ook tot de oepatjara, b. v. te Soerakarta.

392 Staatsie-hoofddeksels, [illegible] (*koeloek*) van *Soerakarta*. Zie de beschrijving in het Tijdschrift des Genootschaps, dl. X, pag. 25 (8 stuks).

393 Twee driepuntige staatsie-wapens, [illegible] (*trisoela*), stonden in de vergaderzaal op het kasteel te Batavia aan weêrszijden van het schutsel, bedoeld bij XII, 1. (Aanwezig in de zaal links van de vestibule).

SPELLEN.

a. Geoorloofde.

I. Tournooi.

*394 [illegible] *Bangkol*, toomhaak (2 stuks).

°395 Paarden-tuig (Twee exemplaren). Het geheel heet *larap watangan*, bekleedsel voor het tournooispel. Het bestaat uit de volgende deelen:

a. De bok van het zadel (*tjekatakan*).
b. Het overtreksel van den bok (*larap*).
c. De buikriem (*amben*).
d. De kleppen aan weerszijden van het zadel, gemaakt van buffelhuid (*ébeg*).
e. De strijgbeugels (*songgowedi*).
f. De staart-riem (*apoes boentoet*), met koperen vlerken, welke met de koperen wrong *kadal wangkoeng* genoemd worden.

g. De bortsband (*apoes goeloe*).

h. De steigerketting (*montjé*).

i. Het hoofdstel (*saroengan*).

j. Het getakte bit (*kendali ranggah*).

k. De teugel (*apoes penjandak*).

l. De vleugelvormige koperen beugels van het bit, waaraan de teugel bevestigd wordt (*godek*).

°396 Piek, ꦱꦺꦴꦝꦺꦴꦂ *sòdòr* of ꦭꦮꦸꦁ *lawoeng.*

II Het boogschieten, ꦥꦤꦲꦤ꧀ *panahan* of ꦗꦼꦩ꧀ꦥꦫꦶꦔꦤ꧀ *djemparingan.*

*397 Pijl, ꦥꦤꦃ *panah* (24 stuks).

*398 Boog, ꦒꦤ꧀ꦢꦺꦮ *gandéwo.*

*399 Pijlen-rak, ꦥ꧀ꦭꦁꦏꦤ꧀ *plangkan.*

III *Dakon*-spel.

*400 ꦢꦏꦺꦴꦤ꧀ *Dakon*, in den regel voorzien van achttien ronde gaatjes in twee rijen, en twee grootere nabij de uiteinden. Dit speeltuig is meer uitsluitend voor vrouwen. De twee speelsters plaatsen zich tegenover elkander en tegenover de breedte van het speeltuig. In elk der achttien gaatjes worden negen pitjes, in den regel van den *sawo*, of steentjes gedaan; heeft de *dakon* zeven of elf gaatjes in elke rij, dan worden ook zeven of elf pitjes in elk gaatje gedaan.

*401 Idem, fraai besneden, van *Japara.*

b. Verbodene.

I Kruis of munt, ꦏꦺꦥ꧀ꦭꦺꦏ꧀ *keplèk.*

II Krekel-gevecht, ꦔꦢꦸꦗꦁꦏ꧀ꦫꦶꦏ꧀ *ngadoe-djangkrik.* De krekel (*djangkrik*) wordt met zacht gewreven, gekookte rijst onderhouden in een bamboezen koker, *toelan.* Het gevecht vindt plaats in de

402 ꦥꦔꦢꦺꦴꦤ꧀ *Pengadon* of ꦠꦸꦩ꧀ꦧꦺꦁ *toembeng.* De twee krekels worden gekitteld met een kwastje,

403 ꦏꦶꦭꦶ *Kili.* Wanneer zij daardoor genoegzaam woedend gemaakt zijn, wordt het schuifje in het midden van de *toembeng* weggenomen en begint de strijd. Een krekel, die een-

maal het onderspit gedolven heeft, is voor verdere gevechten ongeschikt.

Om den krekel woedend te maken wordt hij, kort vóór het gevecht, (heimelijk) gevoed met zeer fijn gestooten pitten van de bekende *ketjoeboeng*, die daartoe in de rijst gemengd wordt.

Valsche spelers doopen vooraf de *kili* in eene oplossing van *trasi* en raken daarmede ongemerkt de snuit van den krekel der tegenpartij aan, die, hoe strijdlustig ook, door de lucht en smaak der *trasi* van zijn stuk gebragt en overwonnen wordt.

Alleen mannelijke krekels worden voor deze gevechten gebezigd.

Een versch gevangen krekel wordt met een draadje om het midden van het ligchaam, gedurende vier-en-twintig uren, horizontaal opgehangen, daarna door het houden onder water bewusteloos gemaakt en in dien staat in de *toelan* gedaan, waarin hij tot zich zelf komt. De inlander beweert, dat de *djangkrik* daardoor mak wordt. Na een gevecht krijgt de *djangkrik* onder zijn voeder eenige jonge blaadjes van de *djarak* tot leniging der pijn in zijne tandjes.

III *Ngadoe-gemak.* De *gemak* is een vogel van het geslacht der patrijzen, die slechts even opvliegt om zich verder haastig trippelend uit de voeten te maken of eene schuilplaats te zoeken. Alleen de wijfjes worden voor het vechten gebezigd. Zij worden gevangen door middel van den strik en *porok* (zie no. 319 en 323), en onderhouden in eene kooi,

†404 *Koeroengan-gemak*, met water en fijne rijstkorrels (*menir*). De bodem der kooi wordt voorzien met cement, waarin de *gemak* zich gaarne schuift en wentelt, doch dat eenigszins grof gestampt moet zijn, om niet door het opstuiven de oogjes aan ontsteking bloot te stellen. De aanwending van cement is tevens een zindelijkheids-maatregel, waarom het dagelijks met een zeefje,

†405 *Pengajohan*, van de uitwerpselen der vogels gezuiverd wordt.

Zoodra de *gemak* geschikt wordt voor vechten, krijgt zij dagelijks sprinkhanen (*walang*) tot voedsel: vóór dien tijd niet, daar zij anders te vet en daardoor log en traag wordt.

Zoo mogelijk, wordt de kooi des morgens van 8 tot 9 uur in de zon gehangen of geplaatst.

De *walang's* worden gevangen met de

†406 *Tepak*, waarmede zij geklopt worden, zoodanig, dat zij slechts in zwijm vallen en later bijkomen in de

†407 *Telik wadah-walang.* Het vechten vindt plaats onder een korf,

†408 *Pengadon.* Elken avond wordt de snavel van de *gemak* ingewreven met zekere vetsoort, om dien te verharden en tegen het pikken der tegenpartij bestand te maken.

Valsche spelers besmeren de snavels hunner *gemak's* met sterk riekende, bittere en scherpe zelfstandigheden, opdat de tegenpartij spoedig loslate.

Vóór het inlaten in de *pengadon*, hetwelk voor beide *gemak's* op hetzelfde oogenblik moet geschieden, daar anders de eerst ingelatene gelegenheid zou hebben de volgende onverlet aan te vallen, worden de *gemak's* gedrenkt met enkele druppels water en de pootjes en de deelen onder de vlerken mede met water bekoeld.

IV Hanengevecht, *ngadoe-djago.*

V Kĕmiri-spelen. Hiervan bestaan vier soorten, als:

Ngadoe-kemiri. Men steekt eene *kemiri*-noot met den bovenkant voor een gedeelte in den grond en werpt er knielende eene andere noot tegen aan. Wiens *kemiri* breekt, verliest het spel.

plèpèt. Twee *kemiri*-noten worden met den breeden kant op elkander gedrukt tusschen een houten blok, bekleed met leder, waar de onderste *kemiri* (in een geultje) komt te liggen, en een bamboezen hefboom,

†409 *plèpèt*, waaraan het spel zijn naam ontleent. Het blok heet:

†410 *kebooh.* — Tegen het uitglijden wordt om de twee noten een doek gewonden en dan op den bamboezen hefboom, op de boven liggende *kemiri* zittende, geslagen met een knuppel,

†411 *Gendong*, bij de hoofden uit het hart van den

tamarindeboom, bij mindere inlanders uit eene gemakkelijker te bekomen houtsoort.

Wiens *kemiri* breekt, is de verliezende partij. Is echter met den vierden slag nog geen van beiden gebroken, dan verliest de bovenliggende, daar het minder voordeelig is, onder te liggen.

ꦕꦶꦫꦏ꧀ꦲꦸꦭꦺꦴ *Tjirak-oelo*, gewoonlijk door vier personen gespeeld, die ieder even veel *kemiri's* inzetten. Deze worden alsdan, op een onderlingen afstand van p. m. ½ Rijnl. voet, op eene rij naast elkaâr geplaatst en wel alle op den smallen kant. Het rangschikken over de lengte of breedte der noten wordt naar onderling goedvinden bepaald. Vervolgens wordt door elk speler op zijne beurt, op twee Rijnl. roeden afstands vóór de lengte der rij, met eene met lood gevulde *kemiri* naar de rij geworpen. Wordt de voorste *kemiri* getroffen, dan is de geheele rij voor den werper; raakt hij de tweede noot, dan wint hij al de noten van no. 2 af en krijgt soms noot 1 toe. Wordt de laatste *kemiri* getroffen, dan bestaat de winst enkel uit die noot.

ꦕꦶꦫꦏ꧀ꦮꦺꦴꦏ꧀ *Tjirak-wok*, hoogstens door vier personen gespeeld. Ieder brengt een gelijk getal kemiri-noten bij. In den grond wordt een gat gemaakt van p. m. 4 Rijnl. duim diameter en p. m. 2 R. duim diepte. De noten worden gezamenlijk, naar mate het getal klein of groot is, met de holte van een of van beide handen door de spelers beurtelings naar het gat geworpen, op een afstand van p. m. 1. R. roede. Wanneer er bij voorbeeld twee spelers zijn met acht *kemiri's* en, die het eerst moet werpen, twee noten in het gat krijgt, dan bepaalt de tweede speler, welke van de buiten gebleven noten door den eersten speler op denzelfden afstand met eene andere *kemiri* moeten geraakt worden. Mist hij de aangewezen noot, dan krijgt hij alleen de noten, welke zich in het gat bevinden, en zijn de buiten gebleven voor den tweeden speler. Mist hij de aangewezen noot en verloopt hij daarenboven of raakt hij het doel, doch tevens eene andere der buiten liggende *kemiri's*, dan is alles binnen en buiten het gat voor den anderen speler.

VI Kaartspelen: ꦏꦼꦂꦠꦸꦭꦶꦩ *kertoe-lima*, [illegible] *ker-*

toe-kowah, [illegible] *kertoe-paktoewi*, [illegible] *totit*, [illegible] *pèhi* en [illegible] *kengsi*, gespeeld met Chinesche, het stooten en *ving-et-un*, [illegible] (*selikoer*), met Europesche speelkaarten.

*412 Chinesche speelkaarten voor het paktoewi-spel, met de Jav. en Mal. benamingen op de keerzijde. Niet uit Kadoe afkomstig.

*413 Chinesche speelkaarten. Als voren.

414 Masker, [illegible] (*topèng*), (93 stuks). Cf. Raffles I, 337. (Aanwezig in de zaal links van de vestibule).

1 Brådjåmoesti, Patih van de boetå's.
2 Koedå Gadingan, prins van Singåsari.
3 Rĕnggani Soerå, Vorst van Trĕngganoe.
4 Moetjoeng-kårå, poenggåwå van „
5 Djåjågådrå, prins van Djĕnggålå, broeder van Pandji.
6 Praboe Madoe Soebrongtå, gemetamorphoseerd in eene prinses van Bali.
7 Singå-loedrå, poenggåwå van Tabĕlå-rĕtnå.
8 Påtjå, prins van Parang Kantjånå.
9 Sarag, poetri Ngoerawan.
10 Rĕtnå Onĕngan, prinses van Djĕnggålå.
11 Rĕnggani Soerå, Dipati van Tabĕlå-rĕtnå.
12 Tamioji, dochter van den Vorst van Kediri.
13 Déwå-koesoemå, Vorst van Djĕnggålå.
14 Soepåtå Pangrawit, poenggåwå van Bali.
15 Tjaroe-tjitrå, prins van Djĕnggålå.
16 Pandji Soetrå, prins van Djĕnggålå.
17 Tĕgason, poenggåwå van Poedak-satĕgal.
18 Batoe-romå, Vorst van Parang Kantjånå.
19 Soerjå-lĕgåwå, Vorst van Bali.
20 Oentari, bijwijf van den Vorst van Djĕngålå.
21 Kartå-såjå, prins van Djĕnggålå.
22 Bonåkèstoe, Patih van Parang Kĕntjånå.
23 Doermoekå } prinsen van Djĕnggålå.
24 Djåjå-wikåtå } prinsen van Djĕnggålå.
25 Dahèng Mahintjing, poenggåwå van Bali.

(414) 26 Sĕmitrå } prinsen van Djenggålå.
27 Lĕsmånå

28 Prĕtålå, prins van Djĕnggålå.
29 Praboe Lĕmboe Pandåjå, Vorst van Poedhak-satĕgal.
30 Oetårå, prins van Djenggålå.
31 Djajèng-tilam, prinses van Djĕnggålå, gemetamorphoseerd in een Patih van Bali.
32 Wikåtå-båjå } poenggåwå's van Bali.
33 Doersasånå Boegis
34 Djajèng Djåja-sĕngårå
35 Paroebahi, poenggåwå van Tabĕlå-rĕtnå.
36 Nåråtåkå, Patih van Poedak-satĕgal.
37 Kåkråsånå } prinsen van Djĕnggålå.
38 Lĕmpoeng karas
39 Djåjå-miroetå, Patih van Singåsari.
40 Djåjå-bådrå, " " Ngoerawan.
41 Djankoeng, pånåkawan van Djĕnggålå.
42 Tògòk, pånåkawan van overzee.
43 Roeksimå, Dipati van Sindilåtå.
44 Djåjå-andågå, prins van Djĕnggålå.
45 Tjaroetjitrå, prins van Djĕnggålå.
46 Saksoe-déwå, poenggåwå van Bantar-angin.
47 Kili-soetji, vrouwelijke panditå van Poetjangan.
48 Dahèng Indårå, Dipati van Tarnété.
49 Sililoekå, " " Bali.
50 Praboe Lĕmboe Amisénå, Vorst van Ngoerawan.
51 Soerå-pandågå, Dipati van Batoe-karang.
52 Pontjåwålå, prins van Djĕnggålå.
53 Paning-roem, Dipati van Rantjang-kantjånå.
54 Antisoerå, poenggåwå van Bali.
55 Sarag, prinses van Ngoerawan.
56 Påråbèhi, poenggåwå van Bali.
57 Gĕnisoerå, Dipati van Tatar-poerå.
58 Déwåtåkå, poenggåwå van Bantar-rĕtnå.
59 Banowati, bijwijf van den Vorst van Bali.
60 Koedå Djĕdjĕtan } prinsen van Djĕnggålå.
61 Triwånå,
52 Djĕkså Nagårå, Patih van Kediri.

(414) 63 Koedå Nåråwongså, gemetamorphoseerd in eene prinses.
64 Bandjaran-sari, zoon van Pandji van Djĕnggålå.
65 Soertikanti, bijwijf van Pandji van Djĕnggålå.
66 Praboe Lĕmboe Amidjåjå, Vorst van Kediri.
67 Praboe Lantar Mandili, Dipati van Tjilatjap.
68 Patisélå, prins van Parang Kantjånå.
69 Doerdjåjå, 〃 〃 Djĕnggålå.
70 Bågådĕntå, Patih van een overzeesch rijk.
71 Tridjåtå, prinses van overzee.
72 Koedårå wati, Dipati van Parang Balibang.
73 Montjåkårå, 〃 〃 Blambangan.
74 Sĕboel, pånåkawan van Pandji Nèm van Djĕnggålå.
75 Kartåmarmå, prins van Djĕnggålå.
76 Siti Soendari, prinses, bijwijf van Pandji van Djĕnggålå.
77 Pandji Soetrå, prins van Djĕnggåål.
78 Dèwi Soeri, prinses van Singåsari.
79 Trisékå, poenggåwå van 〃
80 Soerå Pramådjå, prins.
81 Djåjå-lĕnkårå, Vorst, gemetamorphoseerd in eene prinses van Bali.
82 Tjaråkå (bode).
83 Soetrå Diwongså, prins van Djĕnggålå.
84 Djåjå-prådjå } poenggåwå's van Bali.
85 Dahèng Mabènkok }
86 Dĕstådjoemĕnå, prins van Djĕnggålå.
87 Wotsåkå, Dipati van Siĕm.
88 Wanoehårå 〃 〃 Siak.
89 Andĕrpati 〃 〃 Sokådånå.
90 Sri Soepartå 〃 〃 Bandhil-ari.
91 Pandji toeå.
92 〃 nom.
93 Kemoedaningrat. prinses van Ngoeraman.
94 Pragota.
95 Pĕntoel.

NB. De meeste figuren, behalve die van groote vorsten en hooge beambten, worden in verschillende *lakon's* ook voor andere personen gebezigd.

415 Wajang poerwo, geschenk van Pangeran Adipati Ario Mangko Negoro IV. Ct. Raffles I, 336. (Aanwezig in de zaal, links van de vestibule).

1 Batoro Goeroe.

2 Batoro Resinarodo, vertrouweling van Batoro Goeroe.

3 Batari Doorgo, echtgenoote van Batoro Kolo.

4 Batoro Hendro, Radja van alle Djawoto's.

5 〃 Bajoe, kind van Batoro Goeroe.

6 〃 Bromo, 〃 〃 〃 〃

7 〃 Djomodipati, Djaksa Djawoto.

8 〃 Soorjo, zonnegod.

9 〃 Panjarikan, Djoeroetoelis Kahindran.

10 〃 Patook, Poenggåwå 〃

11 〃 Tembooro, 〃 〃

12 Raden Werkoedoro, tweede zoon van Praboe Pandoe.

13 〃 〃 〃 〃 〃 〃

14 〃 Brotoséno, Werkoedoro als jongman.

15 〃 Ontoséno, oudste zoon van Werkoedoro.

16 〃 Gatootkotjo, tweede zoon van Werkoedoro.

17 〃 Hanoman, neef van Praboe Soegriwo.

18 Praboe Kresno, Ratoe Dorowati.

19 〃 〃 〃 〃

20 〃 Poentodéwo, Ratoe Ngamarto, oudste kind van Praboe Pandoe.

21 Raden Poentodéwo, Praboe Poentodewo als jongman.

22 Raden Djanoko, kind van Praboe Pandoe.

23 〃 〃 〃 〃 〃 〃

24 〃 〃 〃 〃 〃 〃

25 〃 Pamadi, Raden Djanoko als jongman.

26 Harimbi, echtgenoote van Werkoedoro.

27 Prameswarèn, 〃 〃 Radja.

28 Djembowati, 〃 〃 Praboe Krêsno.

29 Banowati, 〃 〃 〃 Soejoedòno.

30 Soembodro 〃 〃 Djanoko, dochter van Praboe Kresno.

31 Andjani, moeder van Hanoman.

32 Srikandi, kind van Praboe Droepodo, vrouw van Djanoko.

33 Rarasati, goendik van Djanoko, kind van Ontogoopo.

(415) 34 Satiobomo, Proetri Lesopoero, echtgenoote van praboe Krêsno.
35 Rookmini, 〃 Koembino.
36 Sitisoendari, Poetri Dorowati, echtgenoote van Ongkowidjojo.
37 Titisari, Poetri Dorowati, echtgenoote van Irawan.
38 Madoebroto, Soembodro als jongman.
39 Djabangbaji.
40 Koembokarno, jongere broeder van Dosomoeko.
41 Dosomoeko, Ratoe Ngalengko.
42 Praboe Soejoedono, Ratoe Ngastino.
43 〃 Bolodéwo, 〃 Madoero.
44 〃 Bomâ, 〃 Tradjoetrisno.
45 Raden Djojopitono, Ratoe Ngastino als jongman.
46 〃 Kokrosono, 〃 Madoero 〃 〃
47 〃 Wisoto, zoon van Bolodewo op Madoero.
48 Praboe Basoedéwo, Ratoe madoero, vader van Praboe Bolodéwo.
49 〃 Maswopati, Ratoe Wiroto.
50 〃 Saljo, Ratoe Mandroko.
51 〃 Droepodo, Ratoe Tjampolo.
52 〃 Satiadjit, 〃 Lesanpoero
53 〃 Karno, 〃 Ngawonggo.
54 〃 Ardjoenososrobahoe, Ratoe Maospati.
55 〃 Saktisoero, Ratoe Toedjoengpoero.
56 Raden Satiaki, Poetro Lesopoero.
57 〃 Lesmono, Poetro Ngastino.
58 〃 Sombo, 〃 Dorowati.
59 〃 Norojono, Praboe Kresno als jongman.
60 〃 Rookmoroto, Poetro Mandroko.
61 〃 Drostodjoemeno, Poetro Tjempolo.
62 〃 Pontjowolo, Poetro Ngamarto.
63 Ongkowidjojo, kind van Djanoko.
64 Raden Moortjolono, dezelfde als Ongkowidjojo.
65 Bambang Srambahan, kind van Djanoko.
66 〃 Irawan, 〃 〃 〃
67 〃 Soemitro, 〃 〃 〃
68 Raden Satioko, kind van praboe Kresno.
69 〃 Warsokoesoemo, kind van praboe Karno.
70 〃 Nangkoelo, 〃 〃 〃 Pandoe.

(415) 71 Raden Sadewo, kind van praboe Pandoe.
72 Raden Pintèn, Nangkoelo, als jongman.
73 〃 Tangsen, Sadewo, als jongman.
74 Kakajon. (Wordt gebruikt voor bosch, berg, vuur, wind en water).
75 Pandito Doorno, Pandito Ngastino.
76 Sangkoeni, Patih Ngastino.
77 Raden Doorsosono, jongere broeder van praboe Doordjono te Ngastino.
78 Raden Doormoeko, 〃 〃 〃 〃 〃
79 〃 Kartomarno, 〃 〃 〃 〃 〃
80 〃 Tjitrakso, 〃 〃 〃 〃 〃
81 〃 Tjaroetjitro, 〃 〃 〃 〃 〃
82 〃 Djojodjroto, zwager van praboe Doordjono.
83 〃 Doormogati, jongere broeder van praboe Doordjono.
84 〃 Boerissrowo, Poetro Mandroko.
85 〃 Haswotomo, Poetro Pandito Doorno.
86 〃 Kongso, 〃 Praboe Basoedéwo.
87 〃 Idradjit, 〃 〃 Dosomoeko.
88 〃 Trisirah, 〃 〃 〃
89 〃 Grondomono 〃 Sawodjadjar, zwager van praboe Droepodo.
90 〃 Séto, Poetro Wiroto
91 〃 Oetoro, 〃 〃
92 〃 Hoedowo, Patih Dorowati.
93 Pragoto, Patih Madoero.
94 Prabowo, 〃 〃
95 Srambahan, Patih radja-radja tanah Java.
96 Patih sabrang nagri Djoendjoengpoero, genaamd Hendrodênto.
97 Poenggowo Sabrang, genaamd Tambakwinongo.
98 〃 〃 〃 Neerdosrowo.
99 Ratoe denowo moeda (Wordt gebruikt als Ratoe of Patih van de Denowo's).
100 Hemban Kenjowandoe, Patih van ratoe Denowo.
101 Penggowo Ditiomahoedoro, Bopati Ngalengko.
102 〃 〃 Pragalbo, Bopati Loengsolangkapan.
103 〃 〃 Kolopratjéko, Bopati 〃
104 〃 〃 Kobis, 〃 〃

(415) 107 Denowo alas (mannelijk), Dewo mantjolo warni.
108 Denowo alas (vrouwelijk), Dewo mantjolo warni.
109 〃 Rambootgeni, 〃 〃 〃
110 Praboe Sogriwo, Ratoe dénowo di Goewo Kiskendo.
111 Hanilo, Patih di Goewo Kiskendo.
112 Hanolo, Bopati di 〃 〃
113 Droewindo. 〃 〃 〃 〃
114 Hendrodanjoe, Bopati di Goewo Kiskendo.
115 Begawan Bijoso, Pandita Radja Martawoe.
116 〃 Sidiwetjono, Pandita Radja Ngandongtjenawi.
117 Tjantrik, slaaf van Pandito.
118 Sêmar, Ponokawan van Djanoko.
119 〃 〃 〃 〃
120 Bagong 〃 〃 〃
121 Garèng 〃 〃 〃
122 Petrook, 〃 〃 〃
123 Togok, Kabajan Denowo.
124 Sorohito 〃 〃
125 Ontogoopo, Demang pasawahan op Madoero.
126 Toemenggoeng Parekan, vrouwelijke Bopati
127 〃 〃 〃
128 Parekan, Poronjai voor Radja.
129 Limbook, 〃 〃 〃
130 Hemban prampoean, Poronjai voor radja.
131 Prampokkan orang.
132 〃 denowo.
133 Paard.
134 〃
135 Olifant.
136 Banteng.
137 Karbo.
138 Tijger.
139 Mannelijk hert.
140 Vrouwelijk 〃
141 Wild varken.
142 Garangan poetih (soort van vos).
143 Muis.
144 Slang.

(415) 105 Penggowo Ditiomahoedroo, Poospolebong, Bopati Loeng-solangkapan.
106 〃 〃 Tjèlèng, Denowo.
145 Garoedå. } soort van vogel.
146 Diwoto.
147 Haan.
148 Spin.
149 Vlinder.
150 Krab.
151 Tombrå (soort van visch).
152 Tjokro.
153 Pangabaran. } pijl-soorten.
154 Ranté.
155 Wantah.
156 〃
157 〃
158 Nanggolo (soort van lans).
159 Godo (knods).
160 Kris.
161 〃
162 〃
163 Brief.
416 Houten poppen uit de *Wajang klitik*, inzonderheid betrekking hebbende op de legenden van PANDJI en van de Vorsten van *Modjopahit*. (Aanwezig in de zaal, links van de vestibule).
1 Båtårå Narådå.
2 Adjar Toenggoel-manik, vader van Damar Woelan.
3 〃 Paměnggěr.
4 Praboe Bråwidjåjå, Vorst v. Mådjåpahit.
5 〃 Lårå, prinses 〃 〃
6 〃 Ménak Djinggå, Vorst van Balambangan.
7 Raden Damar Woelan, zoon v. Adjar Toenggoel-manik.
8 Pandji Woeloeng, Vorst v. Soelébar.
9 Praboe Moending Wangi, Vorst v. Padjadjaran.
10 Radèn Lajang-koemitir } zonen v. Logender.
11 〃 Lajang-sétå
12 Ménak Kontjar, Dipati v. Loemadjang.

(416) 13 Raden Boentaran, zoon van Ronggå Lawé.
14 Poetoet Låwå, vader v. Mènak Kontjar.
15 Raden Koedå Tilarså, broeder v. Damar Woelan.
16 Ménak Soepěnå, Vorst v. Gambir-malati.
17 Ratoe Wandan.
18 Sapoe Lågå, dipati van Dåhå.
19 Ronggå Lawé, dipati v. Toeban.
20 Kěbo Djoeroemitå, Toemenggoeng v. Ménak Djinggå.
21 Kotboetå, patih van Ménak Djinggå.
22 Koedå Gadingan } Sentånå Mådjåpahit.
23 Gagak Sènå }
24 Praboe Brawidjåjå = Damarwoelan als vorst van Mådjåpahit.
25 Ménak Santenan, jongere broeder van Sapoe Lågå.
26 Dipati Toenggårånå onder Mådjåpahit.
27 〃 Bandjar-patoman, onder Balambangan.
28 〃 Pragoenan, 〃 〃
29 〃 Pasoeroewan, 〃 〃
30 Sabdå Palon, panakawan Damar Woelan.
31 Oetårå Bånå, patih van Mådjåpahit, vader van Patih Oedårå en van Patih Logĕndèr.
32 Demang Gathoel } pånåkawan's aan 't hof v. Mådjåpahit.
33 Nåjå-génggong }
34 Koetis } do. v. Loemadjang.
35 Dajoen }
36 Dèwi Waétå, vrouw van Ménak Djinggå.
37 Njahi Gĕdhé Paloeh-ombå, huisvrouw van Adjar Toenggoel-manik.
38 Gambjong: eene pop, als danseres gekleed, die de vertooning besluit.
39 Ménak Pangsĕng, dipati van Padjarakan, penggawa van Ménak Djinggå.
40 Djabang-bai.
41 Sangoepati, paard van Ronggå Lawe.
42 Pijl.
43 Kris (4 stuks).
44 Kĕprak.
417 Wajang-poppen van stroo. Kinder-speelgoed (Kadoe) (5 stuks).

*418 Pijlen met antieke (?) punten (2 stuks). Temanggoeng.

419 Hoofddeksel, lederen ring met belletjes en lederen vleugels, dragt van den *topeng*-speler (Pasoeroean).

†420 Paard (*koeda kèpang* of *émblég*), waarop bij bruilofts-optogten quasi gereden wordt (Bagelen).

VOORWERPEN VAN GODSDIENSTIGEN AARD.

†421 Model der moskee te *Djokjakarta*.

†422 Model van eene soort van lantaarn (*osen-osen*), welke wordt rondgedragen bij het *Asjoera-* of *Hassan-Hoesain*-feest, dat echter slechts zelden meer op Java gevierd wordt.

*423 Lezenaar voor de koran (*rekal*).

424 Instrumenten voor besnijdenis (Jav. *sapit*, Soend. *sèpit*) (2 stuks).

KARBOUWEN-TUIG.

*425 Koperen bellen voor trekvee (*gento*), en een do. van *nangka*-hout voor schapen (Pasoeroean) (5 stuks).

VARIA.

VERVOERMIDDELEN.

Voor drooge waren.

*426 Draagzadel, *kopoh*, hetgeen de lastdieren doorgaans onmeêdoogend drukt.

†427 *Krandjang gandèn*. Hiermede worden tabaksbladeren, aardappelen, *katjang-tjina*, uijen, knuflook, *kempoel*, *ketéla*, komkommers en andere groote veldvruchten van het veld naar huis vervoerd en, met uitzondering van het eerste artikel, ook van huis naar de markt.

†428 *Pikoelan wadah-témpé*. Hiermede worden alleen de *tempé*-koeken vervoerd.

†429 *Krandjang pengaritan* (grasmand).

Krandjang tembako (zie no. 150): mand, waarin de bereide tabak gepakt wordt, wanneer de inhoud niet ver behoeft verzonden te worden.

Toemboe tembako (zie no. 151): mand voor bereide tabak, die lang opgeschuurd of ver heen gezonden moet worden.

†430 *Tomblok*: mandjes voor het halen van zand en grint bij het werken aan de wegen.

†431 *Beteh:* manden op randen bij wijze van voetstukken, waarin de koffij naar de pakhuizen gedragen en ook andere producten vervoerd worden.

†432 *Ténggok:* mandjes voor huiselijk gebruik.

†433 *Senik:* mandjes, waarmeê in den regel de koffij door vrouwen naar de pakhuizen gedragen wordt.

Het legmatje van den landbouwer wordt mede tot een zak gevormd en ook daarin de koffij naar de pakhuizen gedragen.

†434 *Karoeng bagor:* een zak, welke in Kadoe van *Bagelen* ingevoerd en daar vervaardigd wordt van de gedroogde en in reepen gesneden bladeren van de *keban* (een soort van wilde *salak*).

†435 Kar met toebehooren (Banjoemas).

Dergelijke kar wordt in *Banjoemas* en *Bagelen* gebezigd voor het vervoeren van koffij en zout uit en naar de binnenlandsche pakhuizen.

De karvoerders houden daarin veelal hun verblijf, — ook hunne vrouwen en kinderen.

De voorwerpen, voor huiselijk gebruik benoodigd en in de kar aanwezig, zijn de volgende, vervaardigd van hout, ijzer, bamboe of aarde, als:

Djoen of *klenting*. Een aarden waterkruik of pot.

Kendil. Een koperen rijstketel.

Tjeting of *bakoel*, gevlochten van bamboe. Bewaarplaats van rijst.

Tjeret. Koperen water-ketel.

Pateehan of *tempat thee.* Een trekpotje met de daarbij behoorende kommetjes.

Karen of *tempat api.* Komfoor.

Gogok of *kendi.* Water-kan, van aarde gemaakt.

Songgo. Stellaadje, om een waterkan op te leggen.

Wadja of *kwali.* IJzeren braadpan.

Tjiri of *lemper* en *Oelek-oelek* of *moentoe.* Een aarden schotel met een stukje hout, om sambal (fijn gemalen Spaansche peper) te maken.

Loempang en *aloe.* Rijstblok met stamper.

Tampah. Een van bamboe gevlochten wan (zeef) om de rijst van het kaf te zuiveren.

(†435) *Adjoeg-adjoeg.* Een stellaadje, om een tjloepak (lampje) op te plaatsen.

Botol tempat minjak. Olie-flesch.

Krandjang bamboe tempat ajam. Een kooi voor kippen.

Krandjang bamboe tempat bekakas. Gevlochten mand, om werktuigen in te bewaren.

Idem, idem.

Anda of *tangga.* Een bamboezen ladder.

Arit. Grasmes.

Petel. Bijl.

Koedi. Een soort van mes om hout te hakken.

Gandèn. Hamer.

Bamboe tjanang. Een stuk bamboe, door middel waarvan men het gras naar het dak der kar brengt.

Sarok. Een schoffel.

Tjaloeng. Bamboezen koker om koolteer in te bewaren.

Kajoe bakar. Brandhout.

Kajoe atawa bamboe tahan sampiran roempoet. Een stuk hout of bamboe, dat tot stutting gebezigd wordt.

Roempoet. Gras tot voeder voor de trekdieren.

Elke kar bevat 6 tot 8 pikols koffij of zout en wordt getrokken door 1' span karbouwen of koeijen.

Dergelijk voertuig legt 5 à 7 palen per dag af.

Het dak van de kar bestaat uit kadjang (nipah-blad), tusschen eenige stukken bamboe geklemd.

Voor natte waren.

De *impes:* blaas, gewoonlijk van den buffel, waarin de olie vervoerd wordt.

De manden, bekleed met de *oepih* van den *pinang*-boom, waarin de gevulde blazen gelegd worden, heeten *Krandjang gotongan lengo;* terwijl de lange bamboezen manden, bestemd om de olie, in blazen, met draagvee te vervoeren, den naam dragen van

†436 *Brondjong.*

DIEVEN-GEREEDSCHAPPEN.

*437 *Borang-tapak*, voetangels, die in den grond worden gestoken rondom het huis, waar de diefstal gepleegd zal worden.

*438 Idem om te strooijen. Djokjokarta (3 stuks).

*439 *Pangot*, een soort van hakmes, zoowel voor inbraak als tot wapen.

*440 *Djoegil-roejoeng* en

*441 *Djoegil-wesi:* het eerste van sterk hout, het tweede van ijzer, beiden in gebruik bij inbraak, ondergraving, enz.

*442 *Tjòtòk:* een soort van vuurpijl, die met een boog wordt afgeschoten, om brand te stichten. Daartoe is aan den pijl vastgebonden een bundeltje (*oepet*) van gedroogde en in dunne reepen gesneden takken van den klapperboom, waarin een weinig *kapoek* gedaan is, die vóór het afschieten aangestoken wordt.

*443 *Boemboeng:* kokertje tot bewaring van vuurvliegjes (*konáng*).

*444 *Wadah-konang*: de eigenlijke dievenlantaarn (4 stuks).

Het zijn kleine, houten doosjes met deksels, die gemakkelijk in de holte van de hand verborgen kunnen worden. In het doosje is een weinig vogellijm, waaraan de vuurvliegjes, die men uit de *boemboeng* neemt, met de vlerkjes worden vastgedrukt. Doet men de doosjes open, dan verspreiden de vliegjes een zeer voldoend licht.

*445 *Kolo-batok:* een houtje, waaraan een eindje touw met een strik is bevestigd. Het hout wordt in den grond gestoken en de strik eenigszins wijd uitgehaald. Trapt nu daarin een kip of eend, dan sluit de strik zich bij het voortloopen van het dier en houdt het gevangen.

*446 Valsche sleutels, *sòròk* (2 stuks).

*447 Met verschillende figuren besneden, vierkant stuk hout om goede tijden voor het stelen te berekenen (*Kadoe*).

---

†448 Model van een bamboezen hangbrug.

†449 " " " " pont.

°450 " " " draagstoel van aanzienlijken (*djolang*), vooral bij huwelijken in gebruik.

*451 Model van een draagstoel (*tandoe gandoel*).

452 Houten beeld, voorstellende eene bruid.

°453 Klok, afkomstig van Poerworedjo. Zie Notulen 1876, bl. 14; 1877, bl. 70.

*454 Fraai gesneden, houten stempel. Bandjar-negara (2 stuks).

KLEEDING.

*1 Katoenen b u i k b a n d. Soemenep.

2 Monsters b a t i k, met goud gedrukt, behoorende tot de versierselen eener bruid.

3 S e r o e t.

4 Monsters van g e w e v e n s t o f f e n, t. w.

a tjoekin, Madureesch sokin.
b kembang njeor.
c ginggang merah.
d solok.
e ginggang binbinnan.
f kembang obi.
g poleng mengoegan.
h gingang biroe.
i kain pandjang.
j tangoeloen.
k klimboeng.
l pondjoeng malang riris (?)
m poleng kandilis.
n sokin.
o ginggang biroe.
p sokin.
q 〃
r sarong praksok.
s ginggang koening.
t kain praksok.
u poleng tjeleng.
v 〃 woegoe.
w sakin aloes.
x setan tekaik.
ij ginggang biroe.
z 〃 〃
*a** krakel.
*b** sarong.
*c** pek oedang.
*d** oedeng madang sawat.
*e** poleng kampek oedeng.
*f** sokin praksok.

*g** buikbanden.
*h** ginggang.
*i** sokin.
*j** poleng ladjing kondeng.
*k** landjing kondeng.
*l** mengoengan.
*m** danggandang.
*n** poleng pinang moeda.
*o** kesimboean.
*p** woengoe.
*q** pondjoeng batik maima (2 stuks).
*r** poleng magiek.

LANDBOUW.

5 Arit (grasmes).
6 Arit pangĕrat voor insnijdingen in den bloemsteel van de arenboom tot het verkrijgen van legen.
7 Pijol.
°8, °9 Tjalok om hout te kappen.
10 Bĕndoeh id.
°11 Kodih. id.
°12 Tjaloreh id.

WAPENEN.

§13 Lans met zilveren beslag, de steel van djarak-hout.
§14 Lans met verzilverd koperen beslag, de steel van koekoenhout.
§15 Staatsie-lansen, geschenk van den Panembahan van Madura aan den G. G. Pahud. (2 stuks).
°16 Tjalok.
°17, °18 Larkang.
°19 Tjalanggong.
°20 Pelong.
°21 Gerbai.
°22 Blioeh.
°23 Tjadek.
°24 Lameng.
°25 Sade.
°26 Tjetjah of tjorintjing, wapen van zeeroovers.

27 Toembak lembing, zeer breede lanspunt.

§28 Kris topengan, staatsie-krissen van Bangkalan.

VARIA.

29 Talisman (*batoe selempet*) van een roover-hoofdman.

§30 Stok van *akar-bahar* met gouden knop. Geschenk van den Panembahan van Sumanap aan de Regering.

BORNEO.

III A. WESTER-AFDEELING.

Alle voorwerpen, waarvan niet uitdrukkelijk het tegendeel wordt gezegd, zijn afkomstig van de inheemsche bevolking, de Dajaks.

De inlandsche benamingen zijn grootendeels opgeschreven uit den mond van een aanzienlijk *Beadjoe*-Dajak, genaamd *Lamit*, die in 1867 Batavia bezocht.

KLEEDING.

a. Van mannen.

1 Hoofddeksel (*pehangan-ngangatingan*).

2 Hoofddeksel van rotan (*pehangan-rotan*).

°3 Hoed van gekleurde *nipa*-bladeren (*tangoei*).

4 Hoofdbanden van boomschors.

5 Hoofddoek van boomschors.

6 Spreijen van boomschors, over dag dienende tot hoofddoek (*kapoea-toelis*) (2 stuks).

7 Hoofddeksel van aanzienlijken, met schelpen versierd (*pehangan-boeri*): van de *Batang-loepar*-Dajaks.

*8 Koperen oorhangers (*soeban*, *groenggong-rakat*) (3 stuks).

*9 Stel oorversierselen (*sepending*); half stel voor vrouwen.

*10 Schelpjes (*boeri*), dienende tot oorversiersel en borduursel.

*11 Tanden van verschillende diersoorten, tot versiering van oor en hals.

*12 Snoer koralen, halsversiersel.

*13 Halsband van rotan (*lintoeng-kongkong*).

*14 Armbanden van rotan (*gelan-anjam*) (3 stuks).

*15 Armbanden van hout en schelp (de laatste genaamd *gelan-lanké*) (3 stuks).

*16 Armbanden van gevlochten rotan (*gelan-tangan soenkit*) (6 stuks).

17 Met schelpen belegde schouderlappen (*badjoe-kronkong-soelan*), behoorende tot het feestgewaad.

18, 19 Badjoe's van boomschors.

20 Buis van inheemsch lijnwaad (*badjoe kleka*).

21 Idem, idem (*badjoe maoen*).

22 Katoenen buis (*badjoe oendoep*): dragt der *Oendoep*-Dajaks.

23, 24 Gestikt buis van boomschors (*soenkit*) (2 stuks).

25 Idem (*badjoe-tali*).

26 *Tjawat-boemboeng*, het voornaamste, dikwerf eenige kleedingstuk van den Dajak, bestaande uit een langen, smallen gordel van geklopte boomschors of lijnwaad, die om de heupen wordt gebonden, tusschen de beenen doorgehaald en van voren met eene kleine slip nederhangt (2 stuks).

27 Idem (katoen).

28 Idem (boomschors) (2 stuks).

29 Gestreept inheemsch lijnwaad (*kain-bali*), gebruikt voor *tjawat's*.

*30 Beenbanden van rotan (*simpej-bitis*, *kaloewit*).

31 Zijden kain pandjang, met gouddraad doorweven. Geschenk van den Sultan van Pontianak aan den Gouverneur-Generaal (2 stuks).

°32 Hoed voor Chinesche koeli's, landbouwers, mijnwerkers, enz.

33 Chineesch baadje, gebreid van *rameh*-touw, gedragen als onderkleed om de bovenkleederen frisch te houden.

b. Van vrouwen.

*34 Mutsje van koralen, uit *Lara*.

35 Hoedjes van rotan uit *Lara*, bij feestelijke gelegenheden gedragen (4 stuks).

36 Hoofddeksel van *pandan* (*moengoe-tangooi*).

37 Baadje van inheemsch lijnwaad, van de *Batang-lwepar*-Dajaks.

38 Sarong (*setimpoeng*).

39 Idem (*kain-oengoh-kapoea*).

40 Buikgordel van koper en rotan (*tali-moelong*). Temminck pl. 57, no. 11.

41 R o t a n - b a n d e n, geheel bedekt door de daaromheen hangende koperen ringetjes: worden tot een getal van p. m. 20 om het lijf gedragen (Mal. *krimoe*, Daj. *bad*): inzonderheid bij den *Batang-loepar*-stam in zwang.

*42 B a n d e n van rood geverfde rotan (*lintoeng-toelis*), om de heupen gedragen. Gaat de Dajak op een sneltogt, dan geeft zijne vrouw hem een stuk er van mede, dat na het gelukken van den togt door hem om den pols gedragen wordt.

*43 Zwarte b a n d e n als voren (*lintoeng-hitam*): meer door kinderen gedragen.

*44 B a n d e n van rotan, omvlochten met *mendong*-biezen (*lintoeng-soenkit*): dragt van oude vrouwen.

*45 Koperen v o e t - r i n g (*gelan-giring*).

46 Breede s t r o o h o e d voor Chinesche vrouwen.

MODELLEN VAN HUIZEN.

†47 Maleisch w o o n h u i s, met vaste bedsteden, trap, enz. (Montrado).

†48 Dajaksche *k a m p o n g* in staat van verdediging. De *kampong* bestaat uit woonhuizen, gelijk deze, doch onder één dak, en vormt dus als het ware één gebouw, zooals door dit model wordt aangetoond.

Op het uitgebouwde, ongedekte stellaadje bevinden zich de voorvechters, met schietgeweer, lansen en *parangs* gewapend, ter verdediging der ingangen van de *kampong*. Zoodra de vijand nadert, worden bij de ingangen de op het stellaadje gereed liggende *randjoe's* (voetangels) in den grond gestoken met de scherpe punten buiten het traliewerk der sluitdeur. Van dit stellaadje, dat in vredestijd gebezigd wordt voor het droogen der *padi*, treedt men in de overdekte voorgalerij, dienende tot gezamelijk gebruik en verkeer, tot slaapplaats der ongehuwde mannen en tot het stampen der *padi*.

De deur (*lawang*) van elk huisgezin komt in deze gemeenschappelijke galerij uit. Het zoogenaamde woonvertrek dient tevens tot keuken en tot slaapplaats der gehuwden, terwijl er somtijds een stuk van afgeschoten is ten behoeve der kinderen.

†49 Dajaksche w o n i n g.

†50 〃 *p a d i*-s c h u u r.

†51 Boegineesch h u i s te *Pontianak.*

†52 Maleisch 〃 〃 〃

HUISRAAD.

*53 H a a k van paarlemoer (*toelang-timah*), om gesnelde koppen aan te hangen (*aran*) (3 stuks).

*54 IJzeren idem (2 stuks).

55 H o o f d van een Dajak-*Ketoengouw*, gesneld door Toemeng-goeng Rongga, hoofd der Batang-Loepar.

56 Gesneld h o o f d van een Dajak: als no. 55 zwart van den rook, waarin het geruimen tijd gehangen heeft.

57 V l e c h t w e r k om aarden kommen in te hangen (*salang*).

58 S p r e i van *rameh*-touw.

59 Z i t m a t j e (*tapih*), ook buitenshuis in den regel meêgenomen en achter aan de *tjawat* (zie no. 26) bevestigd.

60 I d e m van de Dajak's uit de afdeeling Sintang.

61 Een van rotan gevlochten m a n d j e.

62 R e i s m a n d e n (*brioet*) van rotan (2 stuks). Temminck, pl. 58, no. 7.

63 I d e m (*sahoreh*).

64 R e i s m a n d.

*65 *S i r i h*-d o o s j e s (2 stuks).

*66 *S i r i h*-z a k j e.

*67 Bamboezen s i r i h-k a l k-k o k e r s (*plèkan*).

*68 T a b a k s p ij p: ook gebruikt als geneeskundig werktuig om bloed uit te zuigen.

69 Aarden k o m van hetzelfde maaksel als de *tempajan-blanga.*

°70 *T e m p a j a n* (*tadjau*), van de soort *roesa.* Cf. Temminck, pl. 61, no. 7 en 8.

§71 S t o k met gouden knop: geschenk van den Sultan van *Sekadouw* aan het Gouvernement.

§72 S t o k k e n van akar-bahar: geschenk als voren van den Sulthan van Pontianak.

73 Klein houten b a n k j e, als hoofdkussen gebruikt door minder gegoede Chinezen.

74 T a s c h, vooral in gebruik bij de Maleijers.

LANDBOUW.

*75 W i e d m e s j e voor de rijstvelden.

Weven.

76 Weeftoestel.

Goud-wasscherij.

77 Houten bak om goudzand te wasschen (*doelan*). Temminck pl. 56, no. 8.

Vischvangst.

78 Schep-net.

79 Harpoen. Temminck pl. 59, no. 19.

°80 Harpoenen (*srampang*), gesmeed en in gebruik bij de Dajaks van *Sanking* (*Mampawah*). Temminck pl. 59, no. 20 (3 stuks).

°81 Harpoen met twee weerhaken (*gnajang*).

°82 〃 met één weerhaak (*penawan*).

°83 〃 met verscheidene weerhaken (*ansoelan awit*).

°84 〃 met één weerhaak (*tempoelin*).

°85 Viertand met weerhaken (*serampang*).

Scheepvaart (Modellen).

†86 *Rèdang:* een gedeeltelijk uitgeholde boomstam, veelal van de houtsoorten *kepela* (soort van rhabarberhout) en *meranti-batoe* (rood van kleur), gebezigd in plaats van kiel bij sommige vaartuigen, als vele *bandoeng's*, *penggaïl's*, verreweg de meeste *pendajak's* en *sampans poekat* (zie no. 89 — 91), welke dus gedeeltelijk platbooms-vaartuigen zijn. Plaatselijk kosten de *rèdang's* van *f* 8 tot *f* 12, al naar gelang der houtsoort (Montrado).

†87 *Sampan-djaloer:* kano's van uitgeholde boomstammen, meestal van *ampedoe*-hout, soms ook van *marabau-*, *tekem-* of *laban*-hout. Zij kosten, al naar gelang der houtsoort, van *f* 3 tot *f* 10 per stuk. Vele *bandoeng's*, *penggaïls*, *pendajak's* en *sampan's-poekat* hebben, als platbooms vaartuigen, *djaloer's* tot kielen (Montrado).

†88 *Sampan-palélé.* Deze geheel of gedeeltelijk platbooms vaartuigjes worden op een *djaloer* of *redang* (no. 86, 87) opgeboeid, doch meestal niet hooger dan twee planken. Zij worden vervaardigd van *kapela-* en *meranti*-hout, de in- en krom-houten van den *kaik*-wortel.

De *sampan's-poekat* of *palélé* kosten van *f* 25 tot *f* 40 en dienen speciaal tot de vischvangst.

De compleete inventaris bestaat uit een stuur-pagaaijer (roer),

2 pagaaijers, 2 riemen, 1 mast met zeil, 1 waterschepper en 1 treknet. De pagaaijers kosten van *f* 0.50 tot *f* 1, de riemen niet meer dan *f* 1 het stuk; het net p. m. *f* 10 tot *f* 14 per baan (Montrado).

†89 *Pendajak:* riviervaartuig voor handelsverkeer met de Dajaks, waaraan het zijn naam ontleent. Platbooms en zelden grooter dan 2 *kojan*, kan het de berg-rivieren opvaren. Het wordt meestal vervaardigd van *ampedoe*, enkele malen ook van *marabau* en andere dergelijke houtsoorten, en kost gemiddeld *f* 60, met completen inventaris, bestaande uit 2 of 4 lange riemen, even zooveel boomen, 1 stuurriem en kabel. De onderwerpelijke is een 2-riems-*pendajak* (Montrado).

†90 *Pengga'il* (zeilklaar). Deze vaartuigen zijn soms van goede kielen voorzien, soms geheel of gedeeltelijk platbooms; veeltijds vervaardigd van zeer gewone houtsoorten, doch ook wel van *ampedoe*, en de kromhouten van *medang*, *doengoen*, *meranti*, enz. Zij kosten, naar gelang der deugdzaamheid van het hout, van *f* 40 tot *f* 60, als zij één *kojan* groot zijn. Grootere komen zelden voor. Behalve de zeilen bestaat de inventaris slechts uit vier riemen (Montrado).

†91 *Bandoeng* (zeilende): zeevaartuig met 6 riemen, 2 boomen, 1 stookplaats en anker met kabel, meestal met eene kiel, doch ook dikwijls op een' *redang* of *djaloer* (no. 86, 87) gebouwd. Veelal moet men zich in *Montrado* behelpen met *ressak* en *meranti*, en voor de inhouten men *penaga-* en *doengoen*-hout; elders echter maakt men deze vaartuigen van *maraban-* en *tekem*-hout. Ze zijn hoogstens 4 *kojan* groot en kosten van *f* 400 tot *f* 500 (Montrado).

†92 *Pendjadjab* of *lantja* (zeilvaardig): gekield zeevaartuig met 12 riemen, anker, stookplaats en 2 lilla's (uit *bamboe* gesneden): komt zelden voor en behoort meer te huis in Riouw en den Lingga-Archipel.

Het eigenaardige dezer vaartuigen is, dat zij bepaaldelijk stuurraderen hebben.

Het zijn snelle zeilers, doch worden ook als roeivaartuigen gebruikt. Zij worden vervaardigd van de best mogelijke houtsoorten en kosten, met completen inventaris, van *f* 200 tot *f* 275 (Montrado).

†93 *Gobang* met opgezetten mast, 2 lange riemen, 2 stuurriemen, 1 stookplaats, 1 anker, 2 *kadjang*-zeilen en 1 *kadjang*-dak.

Deze goede zeebouwers hebben stevige kielen, worden gebouwd van de hechtste houtsoorten en kosten van *f* 16 tot *f* 20. Ze zijn van vreemden oorsprong en werden in *Montrado* ingevoerd door de bewoners van *Tambelan*, *Soebi*, enz. Zwaar weder trotserende, strekken zij meestentijds tot verblijf aan geheele familiën (Montrado).

†94 *Sampiong:* Chineesch vaartuig, zeilvaardig in den staat, waarin het hier voorkomt, met 2 lange riemen, 1 hulpstuurriem bij het roer, 2 boomen, 1 kombuis met kookgerei, 1 lampenkast, 1 rijstkist, benevens anker. Het is een geheel platbooms vaartuig, zonder krom- of inhouten, en wordt niet altijd van de beste houtsoorten gemaakt. De *sampiong's* kosten, met inbegrip van den inventaris, van *f* 200 tot *f* 280 en gaan niet boven de 3 *kojan's* (Montrado).

†95 Sloep, bij de inlanders *schotji* (schuitje) geheeten, van half Europeeschen, half inlandschen vorm, zonder kiel, maar opgeboeid op *djaloer* of *redang*. Een gewoon zeiltje (sloepzeil) met 2 pagaaijers en 1 stuurpagaaijer maken den inventaris uit. Zij worden als pleiziervaartuigen gebruikt en hebben zelden ruimte voor meer dan 5 personen. Het hout, waarvan zij vervaardigd worden, is veelal van minder goede kwaliteit. Met zeil en treil kosten zij niet meer dan *f* 20 (Montrado).

†96 *Plele:* *sampan*, dienende voor de vischvangst, met riemen en roer.

†97 *Sampan-djaloer* } van *Pontianak*.
†98 *Sampan-timba* }

†99 *Praauw-gobang* van de *Karimata*-eilandan.

†100 Boot uit een boomstam vervaardigd (*djoekoeng-patei*).

WAPENEN, KRIJGS-COSTUUM.

101, 102 Halsbanden, behoorende tot de oorlogskleeding (*pehangan-gigir*): no. 101 versierd met echte en uit hertshoorn nagemaakte vischtanden, no. 102 met menschentanden.

103 Oorlogshoed van rotan (*sampala-prangan pahangan-kai*) (3 stuks).

104 O o r l o g s h o e d (*topi-tadjem*), bekleed met bunsingvel.
105 O o r l o g s h o e d van rotan.
106, 107 Uit touw vervaardigd s t r ij d b u i s (*badjoe-sinkaroet*).
108 S t r ij d b u i s van de huit van den *kaloi*-visch (*sisi-kaloi*).
109 S t r ij d b u i s (*sinkaroet-sirik*).
110, 111 Met watten gevoerd s t r ij d b u i s (*badjoe-taja*).
112 S t r ij d b u i s van rameh, van de Dajaks uit de afdeeling Sintang.
*113 O o r l o g s g e w a a d van hertenvel (*serahan*).
*114 D i t o van het vel van den wilden stier.
°115 L a n s (*geroek*).
°116 L a n s met aangebonden ijzeren punt (*lida pajou*).
°117 L a n s in gebruik bij de Dajaks van Sawak (aan de grenzen van Mempawah en Larah) Temminck pl. 59, no. 18.
°118, °119, °120 L a n s e n (*koejouw*).
°121 Chinesche w a p e n e n van de kongsi Lanfong (Mandhar) (18 stuks).
°122 L a n s e n van *Sekadouw* (*pendawa*) (2 stuks).
°123 Bamboezen l a n s - s t e e l.
§124 P i e k e n met goud- en zilver-beslag. Geschenk van den Vorst van Kottaringin aan de Regering (2 stuks).
§125—°129 W e r p - s p i e s e n.
°130 W e r p - s p i e s e n en h a r p o e n e n uit *Lara*.
°131 W e r p s p i e s, aan het eene uiteinde voorzien van eene ijzeren punt, aan het ander van eene ijzeren boor (*tirok*).
°132 S c h i l d, afkomstig van het hoofd van den *Batang-loepar*-stam, Toemenggoeng Rongga, en door dezen vroeger op zijne sneltogten gebruikt: met eene menigte vlokken menschenhaar opgesierd.
°133 S c h i l d e n, zie bij no. 117 (2 stuks, een met inscriptie [djimat] aan de binnenzijde).
°134, °135 S c h i l d e n (*klau*). Cf. Temminck pl. 49.
°136—°139 K o p p e n s n e l l e r s (*parang-kajan*) (4 stuks).
°140 K o p p e n s n e l l e r van de Boven-Melawi.
°141 " " " Dajak in de afdeeling Sintang, van Serawak (*parang latok* met een fleschje aan de schede) en van Sekajam (3 stuks).
°142—°144 Z w a a r d e n uit *Sangouw* (*parang-lantik*) (3 stuks).

§145 Zwaarden. Geschenk van den Sulthan van Pontianak aan de Regering (2 stuks).

146 Zwaard van den Pangeran Laxamana, zoon van den stichter van het Pontianaksche rijk, Sulthan Abdoe'l Rachman.

°147 Zwaard van de Dajaks in de afdeeling Sintang.

°148 Parang met het teeken der O. I. Compagnie, waarboven M en waaronder 1770, afkomstig van een der hoofd-opstandelingen in het Sintangsche (1864—67), Kiai Martapoera, alias Sakaboedin.

°149 Houwer (*parang*) met bijbehoorend scalpeermes, in gebruik bij de Dajaks van *Kajan* (*Oeloe-kapoeas*).

°150 Dito (*lansa*) in gebruik bij de Dajaks van *Sawak* (aan de grenzen van *Mampawah* en *Lara*) (2 stuks).

°151, °152 Houwers van *Benkajan*. (2 stuks).

°153 Korte houwer (*parang blajou*).

°154 Houwer van de *Batang-loepar*-Dajaks.

°155 Houwer (*parang-kajan perampoean*), geheel glad (2 stuks).

°156 Dito (*parang-kajan laki-laki*), eenigszins uitgewerkt en versierd.

*157 Dolkmes.

158 Parang *njaboer*.

°159 Blaaspijp met ijzeren lanspunt (*sipet*).

°160 Twee blaaspijpen (*soempitan*).

*161 Blaaspijltjes (*damek*), vergiftigd met vocht uit den *ipoe*-boom, de stompe kant voorzien van een kurkje van *tossem*-hout.

162 Kokers voor pijlen en ammunitie (*nila*) (2 stuks).

*163 Kruid-hoorntje, bij de Boegau-Dajak (Sintang) in gebruik, vervaardigd van den snavel of hoorn van een rhinoceros-vogel.

VISCHVANGST.

164 Hengel. Pontianak (2 stuks).

MUZIJK-INSTRUMENT.

165 Blaas-instrument (*klidi*).

VOORWERPEN VAN GODSDIENSTIGEN AARD.

166 Badjoe ajat.

*167 Talisman's (*djimat*), bestaande uit een' koperen ring, een kaaimans-tand en een bamboezen kokertje (*soempoh*), met houtschraapsel gevuld.

†168 Model van een Chineschen tempel.

°169 Gestoelte van een Chineschen ziener of waarzegger, afkomstig uit de afdeeling Montrado. Deze stoel, door de Chinezen „draagzetel van messen" genoemd, heeft drie messen of zwaarden tot rug, drie tot zitting, drie tot voetbank en één aan weêrszijden tot leuning, alle met het scherp naar den zittende gekleerd; terwijl aan beide kanten ijzeren ringen bevestigd zijn, om draagstokken in te steken. De zieners, die, op deze stoelen gezeten, hunne voorspellingen doen, weten zich vooraf te brengen in een toestand van overprikkeling, gevolgd door verdooving, welke hen voor ligchamelijke pijn ongevoelig maakt. In dien toestand hunne openbaringen doende, worden zij beschouwd als gezanten der godheid en genieten goddelijke eer. Dit volksgebruik treft men voornamelijk, zoo niet uitsluitend, in het distrikt *Lioek Toeng* (provincie Canton) aan, van waar het meerendeel der Chinezen op Borneo's Westkust afkomstig is.

°170 Een Chineesch beschreven bord, genaamd *Kon-nijem-njong Tsjiam-pan*, met zestig beschreven staafjes, genaamd *tsjiam.*

Dit bord wordt door de Chinezen gebezigd in de *Thopaihong's* tot het voorspellen van geluk of ongeluk, het slagen of niet slagen in onderscheidene omstandigheden des levens. Zoo raadpleegt de landbouwer het over het slagen van zijn oogst, de mijnwerker over eene voordeelige goudligting, de speler over winst of verlies, enz. Onvoorwaardelijk geloof wordt echter aan deze orakeltaal niet geslagen, en het hoofddoel schijnt meer te zijn om het gemoed ten goede te stemmen. Een Chinees b. v., die sedert jaren met tegenspoed te kampen heeft gehad en eene duistere of onzekere toekomst te gemoet gaat, begeeft zich naar den *Thopaihong* en zoekt door raadpleging van de *Kon-njiem-njong* een blik in de toekomst te werpen. Is de uitkomst gunstig, dan geeft hem dit nieuwen moed; anders echter hecht hij aan de voorzegging minder of bijna in 't geheel geen waarde.

De raadpleging geschiedt aldus. Men begeeft zich naar de *Thopaihong* voor het beeld der vrouwelijke godheid *Kon-njiem-njong*, ontsteekt daar twee waskaarsen en een oneven getal

offerstokjes, verbrandt eenig offerpapier en roept den zegen dezer godheid in. Daarbij geeft de belanghebbende zijn naam en wenschen te kennen, en trekt daarna uit den koker (no. 172) een *tsjiam* of staafje, waarop een der 60 jaren van den cirkel der Chinesche tijdrekening geschreven is. Het aldus getrokken jaar zoekt men op het bord op en leest daaronder het antwoord op het gevraagde, geschreven in een zinnebeeldigen stijl.

°171 Een beschreven bord, *tsjiam-pan*, met twee been- en bolvormige stukjes hout, *tsjien-kan* genaamd.

Dit bordt wordt door de Chinezen onder dezelfde omstandigheden gebezigd als de *Kon-njiem-njong Tsjiam-pan* (no. 170).

De raadpleger werpt onder het offeren de twee stukjes hout tot drie malen in de hoogte, en let bij het nedervallen op, welke ligging de *tsjien-kan* heeft aangenomen: b. v. van den eersten worp een der bolle zijden boven en een beneden; bij den tweeden beide bolle zijden beneden, en bij den derden beide bolle zijden boven. Deze uitkomsten vindt men op het bord terug, met het antwoord op het gevraagde zinnebeeldig voorgesteld.

*172 Koker met stokjes voor de waarzegging, bedoeld bij 170.

°173 Kort tweesnijdend zwaard, dat de Chinesche waarzegger bij het aanroepen der godheid soms in handen neemt en waarmede hij later, als de geest in hem gevaren is, op eene voor het publiek vrij gevaarlijke wijze in de rondte slaat.

*174 Zilveren naald, waarmede de Chinesche waarzegger, als de geest in hem is gevaren, zich in de ooren of wangen steekt zonder teekenen van pijn te geven.

*175 Bol van klei met rotan omvlochten, waaruit ijzeren spijkerpunten steken. De Chinesche waarzegger slaat hiermede in zijne extase zich zelf.

*176 Houten stempel met vier goden namen (Nyên then thai ti, Nyông-nyông lau mu, Sen then fut tsz, en Thai pak kungkung), waarvan de raadpleger van den Chineschen waarzegger een afdruk krijgt, welk papiertje hij, zoolang als noodig is, meestal klein zamengevouwen en in een katoenen lapje genaaid, bij zich draagt.

*177 Drie djimat's, door eene Chinesche vrouw in Landak aan

haren man ontnomen, die ze in een gordel om het ligchaam droeg. Het groote stuk wordt gezegd dienstig te zijn in allerlei gevallen; een van de kleinere bevat eene bezwering tegen het leven van bovenbedoelde vrouw.

Zie over no. 173—177 meer uitvoerig Notulen Bat. Gen. 25 April 1871, bladz. 50 vlg.

VARIA.

178 Scherven van de bij de Dajaks zoo gezochte *tempajan's* (*tadjau*), als *blanga*, *bangoei*, enz. (Zie *Borneo's Wester-afdeeling* door P. J. Veth, II, pag. 263 en vlg.; en C. Kater, in 's genootschaps Tijdschrift, XVI, 438. Zie ook hiervoren no. 70).

III B. ZUID- EN OOSTER-AFDEELING.

Kleeding.

a. Voor mannen:

°1—°5 Hoofddeksels van *lontar* en rotan (*tanggoeè*). Cf. Temminck, pl. 57, no. 2 (8 stuks).

°6, °7 Hoofddeksels (*toedoeng*), vervaardigd nabij Bandjermasin van de jonge bladen van de bankoeang-palm.

8 Gevederde hoed van bamboe (*sampoelan* of *boeloe roewei*), zoowel bij feesten als in den krijg in gebruik (2 stuks). Cf. Temminck, pl. 57, no. 4.

9 Gevederde hoed van rotan, met hertenvel bekleed (*sampoelan*).

10 Pet } vervaardigd nabij Bandjermasin.
11 Muts (*kopiah*) } vervaardigd nabij Bandjermasin.

*12 Blikken versierselen (*pahangan-bediri*), door de Bandjarezen bij het *majong*-spel aan de vingers gedragen, en door sommige Dajaksche stammen als hoofdsieraad (4 stuks).

13 Buikband van *agel*.

b. Voor vrouwen:

°14 Toedoeng van buitengewone grootte (*tanjoor*), vervaardigd van nipa-bladen (Bandjermasin).

*15 Idem, kleiner met kauri's versierd (2 stuks).

*16 Houten haarspelden met afhangende kwastjes: versiersel bij feestelijke gelegenheden (2 stuks).

*17 Kammen: de wijde heeten *sarak*, de naauwe *soendoer* (4 stuks).

*18 Houten oorringen, sommige met gouden plaatjes belegd (*sowang*). Temminck, pl. 57, no. 7 en 8 (11 stuks).

*19 Houten oorhanger.

*20 Een paar antieke oorversierselen van goud en spiesglas, in het Bandjersche bekend onder den naam van *sowang-bapang:* zelden meer aangetroffen. Temminck, pl. 5, no. 10.

*21 Koralen halsbanden (*koenkong-marit*) (3 stuks).

22 Koperen armbanden van vrouwen en kinderen (*lantjong-trikan*). Temminck, pl. 57, no. 14.

*23 Zilveren en koperen armbanden (6 stuks).

*24 Hoofd- en borstsieraden van uitgeslagen zilver, door de Bandjarsche vrouwen gedragen (3 stuks).

25 Kleed van boomschors (*kain kapoea toelis*).

26 Geweven kleed (*timpoeng*).

27 Lijnwaad, geweven in de kampong *Pabaoengan*, district *Margasari*, uit de fijne draden der jonge loten van den *sago*-palm.

28 Stuk lijnwaad, in de noordelijke streken van het gebied der *Kapoeas-* en *Kahajan*-rivieren door Dajaksche vrouwen uit de schors van jonge bamboe geweven en aldaar algemeen gedragen.

HUISRAAD.

*29 Sigaren-koker van de schors van jonge bamboe: Dajaksch maaksel.

*30 Sigaren-kokers van rotan, vervaardigd nabij de hoofdplaats *Bandjermasin* (2 stuks).

*31 *Sirih*-doos.

°32, °33, °34 Deksels voor eetwaren (*toedoeng-sadji*), vervaardigd nabij Bandjermasin van de jonge bladen van den *bankoeang*-palm (3 stuks).

°35, °36 Idem van pandan, met schelpen, kralen en spiesglas versierd (Sampit). Temminck, pl. 56, no. 11 (2 stuks).

°37, °38 Idem.

°39 〃 van *lontar* (2 stuks).

40 Korf van rotan om aardewerk in te bewaren (*rantan*),

41 Doozen (*kendaga*) van bamboe vlechtwerk met banden van

pandan en rotan (Sampit). Temminck, pl. 58, no. 4 (3 stuks).

42 Manden van rotan (*randjong*) (4 stuks).

43 Gevlochten ransels voor het bergen van kleedingstukken (*botto*) (2 stuks).

44 Bamboezen reismand van vrouwen (*apis*).

45 Reismandje van rotan, met schelpen belegd (*randjong-boeri sahoreh*). (Boven-Barito, Teweh).

46 Reismanden van rotan (*rambat*) (3 stuks). Temminck pl. 51.

47 Groote reismand (*tenkalang*).

48 Reis-koffertje van rotan (*kapek*).

49 Zitmatjes van hertenvel (*tapée*) en van rotan (*amak*) (4 stuks).

50 Mat van bamboe (*tikar-bamban*).

51 Wandelstok met knop van buffelhoorn, gemaakt nabij *Bandjermasin*.

52 Idem met knop van *kamoening*-hout, als voren.

53 Mes voor huiselijk gebruik (*langgè*).

*54 Hoornen lepel.

†55 Tenten van *nipa* (*ipah*)-bladeren (*kadjang*).

56 Regenscherm van *nipa*-bladeren (4 stuks).

MODELLEN VAN HUIZEN.

†57 Woning op palen.

†58 Bedehuis (*langgar*) op palen.

†59 Wachthuis (*gardoe*).

NIJVERHEID.

GOUDWASSCHERIJ.

*60 Bakje om stofgoud te wasschen (*tampoeroeng-titik*). Temminck, pl. 56, no. 9*a* en 9*b*.

SMEDERIJ.

61 Gesmeed ijzer.

SAGO-BEREIDING.

62 Persen, behoorende bij de *sago*-bereiding (*panton-sago*) (2 stuks).

SCHEEPVAART.

†63 Pagaai (*bissé*) (4 stuks). Temminck pl. 56, no. 13.

†64 Pagaaijen (*pengandjong-oedan*). Temminck pl. 56, no. 12 (2 stuks).

†65 *Praauw* van Panembahan Sultan Anom.
†66 ——— 〃 Sultan Tamdjid Illah.
†67 ——— 〃 Pangeran Hidajat Oellah.
†68 ——— 〃 Ratoe Kemala Sari.
†69 ——— 〃 Pangeran Hidajat Oellah, genaamd *Gambiersawit*.
†70 *Pentjalang* van Sultan Adam.
†71 *Praauw Sri Bandjar* van Pangeran Mangkoe Toewa.
†72 *Praauw* van Pangeran Koesoema Negara.
†73 *Praauw* van Pangeran Sjerif Hoesin.
†74 *Djoekong* van Pangeran Sjerif Ali.

(†65–†74: Modellen van staatsiepraauwen uit den laatsten tijd van het Bandjermasinsche Sulthanaat.)

†75 Model van een laadpraauw (*praauw negara*).

†76 Model van de *loemboeng-djoekong* van Toemenggoeng Soeropati.

†77 Do. van een *djoekong*.

†78 Model eener *praauw*, gebruikt wordende door Mantri's.

WAPENEN, KRIJGS-COSTUUM.

79 Oorlogshoed van Koetei.

80 Idem van rotan-*kapoh*.

81 Borst- en rug-lappen, met geslepen schelpen versierd (*badjoe-soelau*): behoort tot het krijgsgewaad. Temminck pl. 49.

82 Katoenen strijdbuis, met watten opgevuld (*badjoe kapok*).

83 Idem van touw. Zie Temminck pl. 56, no. 3.

84 Krijgs-costuum van tijgervel (*Koetei*).

85 Baadje, daarbij behoorende.

86 Oorlogs-gordel, behangen met wilde-varkens-tanden: dient als talisman (?) (*penjang*).

§87, §88 Lansen van *Kotaringin*: geschenk van den Vorst van dit rijkje aan het Gouvernement.

°89 Lans met bogtigen steel (*roga*).

°90—°92 Gewone Maleische lansen. Temminck pl. 59, no. 17.

°93 Blaaspijp met lanspunt en fraai zilveren beslag; het ondereind van den steel bekleed met gele ringetjes van schildpad (*baning*); waarom het wapen heet *sipet-habaning*.

°94 Blaasroer van *Kotaringin*. Deze soort wordt dikwerf bij

wege van huldebetoon door minderen aan hunne meerderen aangeboden.

°95—°103 Blaaspijpen, (*sipet-habaning*). Temminck, pl. 49 (10 stuks).

°104—°108 Schilden (*talabang*).

°109 Dito, beschilderd met een menschelijke figuur: dient ook bij krijgsdansen. Temminck, pl. 51.

°110 Schild van Koetei (2 stuks).

°111—°113 Houwer (*mandau*): de zoogenaamde koppensneller.

°114 Mandau van Berou. Temminck, pl. 59, no. 8.

115 Idem van Koetei.

°116 Hartsvanger (*dohong*, bij de Bandjarezen *parang-sankoh*). Temminck, pl. 59, no. 6.

°117 Lange, slangvormige, Maleische kris (*kris-lok*).

°118 Turksche sabel (*cimeterre*), te *Negara* gemaakt.

°119 Maleische sabel met fraai bewerkt ivoren gevest: als voren.

120 Maleische sabel (*senankas*).

*121 Maleisch dolkmes (*sekèn*), met het handvat uit één stuk ijzer gemaakt.

*122 Dolkmessen (*sadop*), afkomstig van de *Beadjoe*-Dajaks (5 stuks). Temminck pl. 59, no. 10.

123 Bamboezen pijlkokers (*telep*, Mal. *tambilahang*). Temminck, pl. 59, no. 11 en 12 (8 stuks).

*124 Ronde kalebas (*baloh asip*), dienende o. a. om pijltjes bij de hand te hebben (2 stuks). De fraaije is van Koetei.

125 Patroontasschen van Dajaks en Maleijers (*kornak*) (2 stuks).

126 Een koppel pistolen met getrokken loop en laadstok, vervaardigd te *Nagara* in de afdeeling *Amoentai*, waar voortreffelijke wapen-smederijen gevonden worden.

°127 Buks met getrokken loop, laadstok en patroontasch: herkomst als voren.

128 Buks-loop met zilver ingelegd, afkomstig uit het Amoenthaische.

*129 Bamboezen kokertje met *randjoe's*.

ONDERSCHEIDINGS-TEEKENEN.

°130 Lans (Daj. *rawajang*, Bandj. Mal. *kandang-awang*), in den

regel bij de Dajaksche hoofden aangetroffen als teeken van waardigheid. Temminck pl. 59, no. 16.

131, 132 Sabel van bijzonder model (*plewang*): wordt vorstelijke personen nagedragen.

°133 Stok, waarvan gedroogde bladeren afhangen: wordt den aanzienlijken als eerbewijs boven het hoofd gedragen; dient ook bij feestelijke gelegenheden tot huldebetoon aan gesnelde koppen.

MUZIJK-INSTRUMENTEN.

*134 Fluiten van bamboe (*soeling*) (4 stuks).

*135 Blaas-instrument, bestaande uit een kalebas, waaraan bamboezen pijpjes gehecht zijn; als III A, no. 165. Temminck pl. 57, no. 22.

136 Handtrommen (*kasambongan*) van de blian's (4 stuks). Temminck pl. 57, no. 21.

137 Guitaar met 2 snaren (*grodè*).

138 Chinesche klarinet. Temminck, pl. 57, no. 23.

SPELLEN.

139 Houten maskers bij het dansen, twee mannelijke en twee vrouwelijke, van Koetei.

VOORWERPEN VAN GODSDIENSTIGEN AARD.

°140 Houten poppen (*hampatong*). Zonder bepaaldelijk afgodsbeelden te zijn, staan zij toch met de godsdienstige denkbeelden der Dajaks en met hunne tooverijen in naauw verband, en dienen tot talismans, zoen-offers, enz. (5 stuks).

°141 Idem van de soort *hampatong tadjahan*. Zie A. HARDELAND, Dajaksch woordenboek, s. v. *tadjah*: „den vogel *antang* „over de toekomst raadplegen. Als de *antang* geluk voorspeld „heeft, zuivert men eene kleine plek van gras en onkruid, en „plaatst dáár zeven houten poppen, wier *gala* — zielen — „de slaven van den *antang* worden. Zoodanige plek heet „*tadjahan*."

°142 Groot *hampatong*-beeld met uitstekende tong en slagtanden, afkomstig uit de boven-Kapoeas, afgebeeld in Schwaner's *Borneo*, II, blz. 150. Zie ook Temminck pl. 52.

143, 144 Masker (*teboeka*) en schild: somtijds gedragen op de blian-feesten, door de ontuchtige toovenaars, bekend on-

der den naam van *Basir's*, die bij den dans voorgaan. Het masker nagenoeg als bij Temminck pl. 57, no. 6.

*145 Houten beeldje, zittend, dienende tot talisman (*penjang*).

*146 Houten beeldjes (*hampatong binji*), welke in de korven met zaadpadi worden gezet, opdat de ziel, volgens de Dajak's in elken rijkstkorrel aanwezig, niet verdwijne en de padi daardoor onvruchtbaar wordt (2 stuks) (*).

Rijks-sieraden van het voormalige Sulthanaat Bandjermasin (†).

147 De troon: een met goud beslagen gestoelte; het ruggestuk geheel van goud.

148 *Pajong* van geel laken (*oeboer-oeboer*). (Aanwezig in de groote zaal).

149 De gouden *pajoeng*.

150 De piek *Maroeta*.

151 De piek *Penoetoes*.

152 De pieken *Sangkoeh-tjonggoh* (afkomstig van *Mangkoe Boemi*) (2 stuks).

153 De piek *Kala-sangara*.

154 De piek *Bakima*.

155 De piek *Singaningalas*.

156 Piek met zilveren beslag: werd den Sultan vooruitgedragen, als hij naar de moskee ging.

157 Staatsie-pieken van de Sultans-praauw (9 stuks).

158 Piek, met gouden ringen en edelgesteenten omzet.

159 De piek *Sasa*.

160 De lans *Binkis*.

161 De blaaspijp *Matjan*.

162 De blaaspijp *Sankoe-kalentaka*.

163 De lanspunt *Kali-blah*, en

164 De kris *Sinkir*. Deze twee wapenen heeft *Demang Leman*, een der voornaamste aanvoerders van de Bandjersche opstandelingen, van het begin van den strijd (1859) tot zijne

---

(*) Ook de christen-bevolking te Babauw (Timor) gelooft aan eene ziel in de padi.

(†) Aanwezig in de goud-kamer.

gevangenneming, alzoo ruim vier jaar lang, ter verhooging van zijn prestige om 't lijf gedragen. De gedroste kettinggangers, die zich eindelijk van hem meester maakten, durfden dit niet te doen, dan na hem 's nachts, terwijl hij sliep, deze kris en lanspunt, waaraan hij in 't oog der bevolking eene bovennatuurlijke kracht ontleende, ontnomen te hebben. Omtrent de herkomst dezer wapenen zie men de volksoverleveringen, opgenomen in Deel XIV van 's Genootschaps Tijdschrift.

165 De kris *Saweloe.*

166 De kris *Aliawang.*

167 De kris *Aloe-awak Pakoe Negara.*

168 De kris *Kaboe-gagang*, zonder scheede en gevest, welke aan Hidajat toebehooren.

169 Kris met het nagemaakte gevest van de kris *Naga-salira Landean.*

170 De kris *Baroe-sembah*, aldus geheeten, wijl de Bandjerezen eerst dan iemand als vorst erkenden, als hij in 't bezit was van deze kris.

171 De kris *Soembadra.*

172 De golok *Ratak-sariboe.*

173 De kris *Daloewang-basa.*

174 De kris *Mésa-girang.*

175 Kris met koperen scheede, met zilver gemonteerd en met een hoornen gevest, afkomstig van *Bali.*

176 Balinesche kris zonder gevest.

177 IJzeren zwaard met Arabische inscriptie (*pedang kamkam*).

178 Zwaard (*tjonkrang-pendahan*).

179 Zwaard.

180 Het zwaard *Si Poedjong*, vroeger in gebruik van Pangeran Nasaroedin.

181 Zwaard met houten gevest en met koper beslagen scheede.

182 Sabels met koperen scheede (2 stuks).

183 Kris (*patong*), afkomstig van *Modjopahit.*

184 Dolkmes met heft van spinsbek.

185 Een dolkmes, twee kris- en drie sabel-scheeden.

186 Houten scheede van het dolkmes van Hadji Batoe.

187 Metalen bijltje.

188 Koperen maliën-kolders (*badjoe-ranté*) (2 stuks).

189 Gouden schilden (2 stuks).

190 Het schild, genaamd *tlabang*. Cf. Raffles I, 296, no. 3.

191 Zilveren schilden met verguldenrand (2 stuks).

192 Groen geschilderd, koperen schild met zilveren randwerk en inscripties uit den koran, in zilver geïncrusteerd.

193 Wit koperen schilden (22 stuks).

194, 195 Kanonnen, buitengemeen fraai en smaakvol geornamenteerd, met bijbehoorende affuiten; blijkens Latijnsch opschrift gegoten in 1676 door Johs. Burgerhuijs (2 stuks) (Aanwezig in de vestibule).

Ze werden gerangschikt onder de voornaamste rijksinsigniën, droegen den naam van *Sri Bandjar* en stonden vóór den kraton te *Martapoera*. Het op dit geschut prijkende wapen, met "Honni soit qui mal y pense" tot devies, is dat van Prins Willem III, die, in 1653 door zijn oom Karel II van Engeland tot ridder der Kouseband-orde geslagen, het regt had het devies dier orde bij zijn wapen te voeren.

196, 197 Bronzen stukjes geschut, met jaartal in Jav. cijfers (1648) en randschrift in Arabische karakters, luidende *Soeltan Soeleman Saidoelah* (2 stuks) [Aanwezig in de groote zaal].

198, 199 Kleine, bronzen draaibassen (2 stuks) (Idem, idem).

200 Pracht-kanonnetjes, volgens randschrift gegoten door Adriaan van Ommen in 1696 (2 stuks).

201, 202 Dito, draakvormig en zonder randschrift (2 stuks).

203 Lange, koperen lilla.

204 Twee lilla's met draken-koppen aan de monding. (Aanwezig in de vestibule).

205 Gouden schenkblad (*talam batis tiga*).

206 Dito dito, iets kleiner (*apor mas*).

207 Groote, metalen kom.

208 Metalen kom (*abon*).

209 Zilveren kom (*setanggan perak*).

210 " gendi (*gorgelet*).

211, 212 Koperen Chinesche spiegel (*tjermin*), met bijbehoorend koperen mes (*piso-tjoekoer*), volgens overlevering afkomstig van *Poetri Djoendjoeng Boei*.

213 Chineesch potje (*tjoepoe*), met piti's.

214 Versierselen van het staatsie-ros, als:
Borstsieraad (*samban*)
Heupsieraad (*soenkoel-bakokong*).
Heupsieraden (*panggapit-bakokong*) (2 stuks).
Staartsieraden (*panggapit-boentoet*) (2 stuks).
Zilveren hoefbanden (4 stuks).

215 Dajaksche houten waaijer (*kipas-banai*).

216, 217 Zilveren doozen in den vorm van mythische vogelen (*Merak pĕrak* en *Ardawalika*).

218 Bamboezen kokers met zilver bekleed (*boemboeng*) (2 stuks).

219 Metalen bak met amfioenpijp (*lantjang-paoedoedan*).

220 Zilveren bak.

221 Zilveren pijp met koperen tabaksdoos.

222 Zilveren *sirih*-doos, in den vorm van een vogel

223 Zilveren kistje (*peti-kendaga*).

224 Koperen ketting.

225 Metalen kom met de teekenen van den Hindoeschen dierenriem en het jaartal 1260.

226 Metalen dandang.

227 Bronzen kwispedoor.

228 Diamanten oorknoppen (2 stuks).

229 Weegschaal met fraai bewerkte, koperen kettingen, waarop de belastingen werden afgewogen, die de bevolking in natura moest opbrengen (Aanwezig in de loods) (*).

230 *Gamelan*-spel, bestaande uit drie stellen, waarvan één bekend was onder den naam van *Ganda-poerwangi* en één onder dien van *Si Panglipoer* [Aanwezig in de groote zaal].

231 Groote houten stelling voor de *wajang-koelit*-vertooningen [Aanwezig in de groote zaal].

232 IJzerhouten balken uit de troonzaal te *Martapoera*, met inscriptie in groote, vergulde, Javaansche letters, ontleend aan het verhaal van *Moehamad en Ahmad* (3 stuks) [Aanwezig in de loods].

°233 Idem zonder inscriptie, maar met uitgesneden bloemwerk (2 stuks). [Aanwezig in de groote zaal].

(*) Te Bantam behoorde tot de ceremoniën bij gelegenheid van de troonsbestijging van een nieuwen Sultan het wegen van dien Sultan op eene speciale weegschaal. Welligt heeft deze schaal ook voor zoodanig doeleinde gediend.

234, 235 Houten draken-koppen (*kapala-naga*): versiering van den voorsteven eener vorstelijke praauw: werden door de Vorsten van *Bandjermasin* steeds in hooge eere gehouden, als gedenkstukken van de komst van *Pangeran Soerjanata* van *Modjopahit*, die als de grondlegger van het rijk beschouwd werd. (Zie *Notulen van 's Gonootschaps vergaderingen*, IV, 147 en vlg.) (3 stuks) [Aanwezig in de groote zaal].

236 Houten vleugels, welke ter weder zijden van de koppen (no. 234 en 235) aan de praauw werden bevestigd (3 stuks). (Als voren).

III C. HET ONAFHANKELIJKE GEDEELTE VAN BORNEO.

Serawak.

°1, °2 Werpspiesen van de Dajaks, waaronder met weerhaak (*pakehoe*) (6 stuks).

°3 Gewone Maleische lans.

°4 Draaibassen (*rantaka-ketjoebong*) (2 stuks).

Broenai.

°5 Beschilderde plank (*ampilan*), door de Broenaische zeeroovers, ter bescherming der roeijers tegen pijlen, kogels enz., op den boeg hunner praauwen geplaatst.

°6—°8 Lansen (3 stuks).

°9, °10 Bogen met ijzeren pijlen: strijdtuig van de Dajaks van *Broenai* en *Saribas*.

°11 Houwer.

Saribas.

°12, °13 Pieken, met gedreven zilver gemonteerd (2 stuks).

°14, °15 Houwers (*klewang*) (2 stuks).

N. O. Kust.

°16 Schild (*alawang*) van de zeeroovers van Borneo's Noord-Oostpunt (*Tandjong Oensang*).

°17 Schilden, afkomstig van Celebes en Halmaheira, doch bij de zeeroovers van Noord-Borneo veelvuldig in gebruik.

°18 Lansen met zilveren beslag en gevlamde spits (*toembak-lok*), den Vorsten als rijks-insignie nagedragen (2 stuks).

°19, °20 Schilden (*talawang*).

CELEBES EN OMLIGGENDE EILANDEN.

IV. ZUID-CELEBES.

Kleeding.

a. Van mannen:

*1 Gevlochten mutsje (*sonko tjilo-tjilo*): Makassaarsche mannendragt (2 stuks).

*2 Hoofddeksel van Oeratalla (*songko*), in de Boeginesche landen in gebruik bij priesters en inlanders van goede afkomst. Vervaardigd van de aren uit den tak van de talla-bladeren.

*3 Feestelijk hoofd-tooisel (*songko poetè*), alleen door aanzienlijken gedragen en steeds te gelijk met no. 6. Matthes, pl. 14, no. 26.

°4 Hoofddeksel uit de Toratea-landen.

°5 Bamboe pet, zooals de drijvers van vrachtbeesten gewoonlijk dragen. Matthes pl. 14, no. 29.

6 Feestelijk kleed (*gadoe*), alleen door aanzienlijken gedragen te gelijk met no. 3 en 10. Men gebruikt dit kleed als een sarong om den middel, terwijl de mouwen als een buikband worden vastgemaakt. Matthes pl. 14, no. 11.

*7 Ring (*tjitjing lengoe-lengoe*).

*8 Idem (*tjitjing kaloe-kaloe*) (2 stuks).

9 Korte broek van wit katoen (*saloewara pontjo*), algemeen bij aanzienlijken en gegoeden, zoowel mannen als vrouwen, in gebruik.

10 Korte zijden broek (*saloewara barotji*), als voren. Matthes pl. 14, no. 12.

b. Van vrouwen:

°11 Hoofddeksel uit de Toratea-landen.

12 Baadje voor jonge, ongehuwde vrouwen (*wadjoe rawang*).

Oudere of getrouwde vrouwen dragen hetzelfde baadje, maar minder doorschijnend.

*13 Oorknoppen voor aanzienlijke, ongehuwde vrouwen en meisjes (*soebeng*). Worden meestal van goud gemaakt (2 stuks).

*14 Idem voor ongehuwde meisjes van minderen stand (*bangkara*) (2 stuks).

*15 Idem voor getrouwde vrouwen (*tjengke-tjengke*). Worden meestal van goud vervaardigd (2 stuks).

b. Van kinderen:

*16 Schaamdeksel van kleine meisjes (*djempang*).

HUISRAAD.

17 Drinkpotjes en een bakje voor het branden van *doepa*, gevonden in de woning der Vorstin van *Boni* bij de inneming der hoofdplaats in 1859 (4 stuks).

18 Mandje van vlechtwerk (*bakoe-bodo*).

19 〃 〃 〃 met 3 lagen (*rantang*).

*20 Bakje voor het branden van wierook.

21 Krom mes (*koedjang*).

*22 Buidel (*pao-pao*), gedragen voor den buik, ter bewaring van geld, sirih, enz. (2 stuks), waarbij:

a band (*tapirèng*) voor de pao-pao.

b zilveren tabaksdoosje (*soelĕpa*).

c sirih-doosjes (*lopa-lopa*) van talla-bladeren.

d gambir-doosje (*loa-loa ondrong gambere*) van talla-bladeren.

e pinang-mesje (*kawali tjobo*).

f slot (*padjampĕ*) van de pao-pao.

g zilveren sieraad (*djaping-djaping*) voor *a*.

*23 Reukdoosje (*pamoneang*). Wordt door vrouwen aan een zakdoek over de schouders gedragen.

NIJVERHEID.

24 Houten bak voor het wasschen van stofgoud.

WAPENEN, KRIJGS-COSTUUM.

°25 Lans met ijzeren, naaldvormige punt (*pamoeloe*).

°26, °27 Werpspies met koperen, naaldvormige punt, de steel met hertenhaar bezet (*pamoeloe*) (3 stuks).

°28, 28*b* Lansen (*poke*) (3 stuks).

°29 Lans met zilveren beslag (*poke-sankoeng*).

°30—°34*b* Lans, *poke-banrangang* geheeten naar den bos lange veeren of wel geverfd bokken- of paarden-haar, die bij wege van sieraad onder aan den steel bevestigd is. Zulke lansen worden omgekeerd voor den Vorst uitgedragen. Cf. Temminck pl. 59 no. 15 en Matthes, pl. 8, no. 2 (6 stuks).

°35 Lans: de steel voor een deel met rotan bekleed, vermoedelijk van Dajakschen oorsprong.

°36 Lans met weerhaak (*kangdjaï*).

°37 Lans: het ondereind van den steel geheel van ijzer.

°38 Lans geheel van *pinang*-hout (*poesoe-poesoe*)

°39 Lans van Boni met fraai zilveren beslag.

°40 Houten schild, met de trekken van een *Raksasa* beschilderd (*lengoe-laboe*).

°41, °42 Ronde schilden van rotan (*lengoe-bodong*). Cf. Matthes, pl. 7, no. 22 (2 stuks).

°43 *Klewang*, vermoedelijk uit *Loewoe*.

44 Boeginesche kris.

45, 46 Kris met 9 bogten (*soera*). Matthes pl. 7, no. 10 (2 stuks)

47 Kris met 13 bogten (*paroeng*).

48, 49 Kris met 7 bogten (*lalaoe*). Matthes pl. 7, no. 7 (2 stuks).

50 Regte kris (*selé-sapoekala*), voorzien van eene scheede (*banowa*).

51 Lemmet eener kris met 9 bogten (*soera*).

*52 Mes (*kawali*) (2 stuks). Matthes pl. 7, no. 19.

°53, °54 IJzeren maliën-kolders (*badjoe-rante*), in 1859 op de Boniërs buit gemaakt (3 stuks). Matthes pl. 7. no. 25.

55 Bamboezen, met koper beslagen buis, door de Boniërs gebruikt tot het laden van geweren.

56 Knuppel, wapen van de policie-oppassers in Zuid-Celebes, die vroeger te veel gebruik maakten van hun tweede wapen, zijnde een sabel.

Jagt.

°57, °58 Strikken voor de jagt op herten (*boelo-tado*) met zweep (*babala*) en toom. Matthes pl. 8, no. 3.

59 IJzeren punten met weerhaken om krokodillen te vangen (?) (4 stuks).

MUZIJK-INSTRUMENTEN.

60 Boeginesche viool (*gesong-gesong*). Matthes pl. 8, no. 24.

61 Strijkstok (*pagege*). Het paarden-haar wordt met de drie achterste vingers van de regterhand strak gehouden en met hars bestreken.

SPELLEN.

*62 Twee spellen kaarten, het een met zorg, het ander ruw bewerkt, dienende voor het *Omi*-spel, dat met ons hombre en quadrille veel overeenkomst heeft en aan de Portugezen schijnt ontleend te zijn. Er zijn vier kleuren: *sapada*, schoppen; *kajoe*, klaveren, *kopasa*, harten; *boelaëng*, ruiten, en in iedere kleur tien kaarten: *reï* (Portugeesch: *rei*, *koning*), heer; *sota* (Port.), vrouw; *djarang*, boer, dus genaamd wijl de boer op een paard (Makassaarsch *djarang*) gezeten is; *assa*, aas; *toedjoe-toedjoe*, zeven; *annang-annang*, zes; *lima-lima*, vijf; *appa-appa*, vier; *talloe-talloe*, drie; *roewa-roewa*, twee. Zie de beschrijving door Dr. B. T. Matthes in het Tijdschrift des Genootschaps, Deel XI pag. 525 en vlg., en het berigt van F. C. Wilsen, ib. XIII, 192.

*63 IJzeren hanensporen (*sadji*). Matthes pl. 8, no. 29 (6 stuks).

VARIA.

64 Kaart van den Indischen Archipel, geteekend op karbouwenvel, in 1859 gevonden in de zeeroovers-kampong *Santel*, in de baai van *Sekana*, eiland *Sinkep*. Kopij eener oude Hollandsche kaart.

IV. MENADO.

KLEEDING.

a. Van mannen.

Uit het landschap Tonsea:

65 Hoed van *silar*-bladen (*sapeo-silar*).

66 Hoed van de bladen van den nipah-palm (*tindoeng-sèsah*).

67 Pet (*pet-silar*).

°68 Hoofddeksel van *silar*-bladen (*tindoeng-silar*).

°69 Hoofddeksel van boomschors (*daëndong*).

°70 Hoofddeksel (*ondoeö*, Mal. *toloe*) van Gorontalo.

°71 Toedoeng van de Badjo's bij trouwplegtigheden.

*72 Koperen hoofdversiersel (*toeding-nisoealang*); alleen bij *fosso's* in gebruik (Tonsea).

73 Hoofddoek (*pajoengoe*) van Gorontalo.

†74 Kleedingstuk voor den veldarbeid, van geklopte boomschors (*rèrintèkan*) (3 stuks). } van Tonsea.

75 Grof kleedingstuk (*karai-ne-toeama*) (2 stuks). } van Tonsea.

76 Broek van hoofden en aanzienlijken (*talala lo-taöe-daä*). } van Gorontalo.

77 Dito (*talala haja-haja*). Matthes pl. 14, no. 4. } van Gorontalo.

78 Dito van geringeren (*talala manelo*). } van Gorontalo.

79 Baadje van geringeren (*boö*). } van Gorontalo.

80 Buikband, bij groote feesten (*fosso's*) en in den strijd in gebruik. } van Tonsea.

81 Geweven goed voor broeken. Belang.

82 Dito voor sarongs. Als voren.

b. Van vrouwen.

83 Hoofddoek (*tetoetoe-né-wènéné*) } van den Toöe-oen-boeloe-stam.

°84 Toedoeng (*saipa-né-wèwéné*). } van den Toöe-oen-boeloe-stam.

85 Blauw katoenen hoofddoek (*woejang-sinawitan*). Kleedingstuk uit den ouden tijd. } van den Toöe-oen-boeloe-stam.

*86 Hoofdversiersel der *padjongge* of dansmeisjes (*beloe-beloe*). } van Gorontalo.

87 Feestelijk hoofdtooisel (*tindoeng-kinètoe*). Afgebeeld in Mededeelingen Ned. zendelinggenootschap, 6de jaarg., pl. no. 8. } van Tonsea.

*88 Koperen armbanden (*wèntèl*). Als voren, no. 10*a* en 10*b*. } van Tonsea.

*89 Koperen voetbanden (*winoekoean*) (2 stuks). } van Tonsea.

*90 Paarlemoeren armband (*kalu*). Van den Toöe-oen-boeloe stam (kleeding uit den ouden tijd) (3 stuks).

*91 Beenen armbanden (*sènkèli*) (2 stuks). } van Tonsea.

*92 Koperen ketting, als gordel om het lijf geslagen. } van Tonsea.

*93 Metalen oorbellen uit de Minahassa (*timbĕga*) (2 stuks).

*94 Halssnoeren, uit zilveren pijpjes zamengesteld (*kélana*), van id. (3 stuks).

*95 Twee antieke dito (*kélana*), de een uit kralen en zilveren pijpjes, de ander uit koperen ringen, groote zwarte kralen en tanden van verslagen vijanden zamengesteld, van id.

96 Stuk lijnwaad van inheemsch weefsel, vroeger in de Minahassa veel vervaardigd.

97, 98 Gewaad van *karong* (*karai-né-wĕwéné*. De oude benaming is *pasolongan*). Van den Toöe-oen-boeloe stam.

†99 Baadje van boomschors. Uit het landschap Poso.

†100 Sarong, uit boomschors vervaardigd (*ronto* en *lemba*). Uit het landschap Todjo.

101 Ikat pinggang (2 stuks), idem, idem.

102 *Slendang* van vrouwen van aanzien (*olimomo toelingijoe*). } van Gorontalo.

103 Dito van geringen (*olimomo haja*). } van Gorontalo.

104 Blauw katoenen kleedje uit de Minahasa.

105 Geweven lijnwaad met koperen belletjes aan den rand (*pasolongan-rinĕgétan*). Kleedingstuk uit den ouden tijd. Van den Toöe-oen-boeloe-stam.

Modellen van Huizen.

†106 Woning uit den tegenwoordigen tijd. } v. d. Toëe-oen-boeloe-stam.

†107 Woning van ouderwetschen bouwtrant. } v. d. Toëe-oen-boeloe-stam.

†108 Gewoon inlandsch huis van *Gorontalo* (*bĕlĕ*).

Huisraad.

°109 Veger van rotan. } van Tonsea.

†110 Mat van *werot*-bladeren (*tĕpĕë-wérot*). } van Tonsea.

†111 Zitmatje van *pandan*. Van Poso.

†112 Rieten mat om padi in de zon te droogen (*tĕpĕë-kawésar*). Van Tonsea.

*113 Kam (*sara*). } van Poso.

114 Bamboezen mandje (*binka*). } van Poso.

115 Gevlochten mandje. } van Poso.

116 Mandje van gespleten bamboe (*doto-woedoe*). } van Tonsea.

†117 Mand van rotan (*karaja-noeë*). } van Tonsea.

†118 Mand van gespleten bamboe (*dato-woedoe*, Mal. *lotto*).
†119 Wan (*nioe-woedoe*).
*120 Bamboezen koker voor mondkost op reis (*pasoloh*), ook wel tot het redden van drenkelingen aangewend.
†121 Bamboezen kokers, tot berging van kleedingstukken op reis (*patokal*) (2 stuks).
} van Tonsea.

*122 Rijstbakjes van *silar*-bladen (*lempeng*), bij feesten gebruikt; uit het landschap *Moeton* (6 stuks).
123 Zweep (2 stuks).
*124 Kokertje voor inlandsche sigaren, van Bolang-Mongondo.
*125 Sigarenkoker van *pandan*, van Tondano (2 stuks).
*126 Tabak- en pinang-zakje (*paroekan*), van Todjo.
*127 Pinang- of tabaks-doosjes van stroo (*doempipi*) (3 stuks), van Poso.

128 *Pinang*-tasch (*sompoi-kinarembang*).
129 Dito (*sompoi-pinindis*).
130 *Sirih*-doos (*tětěngahan-winoengang*).
131 Dito (*tětěngahan-pinoetaran*).
132 Dito (*tětěngahan-linandongan*).
} van den Toöe-oen-boeloe-stam.

133 Zakje voor *sirih*, enz. (*woenoeoet-werot*).
*134 Ronde doosjes van *pandan*-bladen (*epoe*) (2 stuks).
*135 Vierkant doosje van *silar*-bladen (*lopa-lopa*) (4 stuks).
} van Tonsea.

136 Doozen van de bladen en bladstelen (*gaba-gaba*) van den *silar*-palm (*abila-tiladoe*) (5 stuks).
137 Dito, andere soort (*abila-mintoe*).
138 Dito, ronde (*abila-tianingo*), vervaardigd in de negorij Tianingo (2 stuks).
} van Gorontalo.

139 Dito, van *silar*-bladen (*kawila*) (2 stuks).
140 Vruchten, van *pandan*-bladen nagemaakt (3 stuks).
141 Model van een rijstblok (*těngěd*).
} van Tonsea.

Landbouw.

No.	Voorwerp	Herkomst
†142	Model van een tuinhuisje (*lekou* of *walean*).	van den Tooëoen-boeloe-stam.
†143	〃 〃 〃 *padi*-schuur (*walean*).	
†144	〃 〃 〃 ploeg (*padjeko*).	
145	〃 〃 〃 〃 (*popadeo*).	van Gorontalo.
146	〃 〃 〃 egge (*koeheidoe*).	
†147	〃 〃 〃 〃 (*sisir*).	van den Tooëoen-boeloe-stam.
148	〃 〃 gareel (*pasangan*).	
°149	Spaden van *niboeng*-hout (*wowankal*) (3 stuks).	van Tonsea.
°150	Stuk *niboeng*-hout, dienende als pootstok bij het planten van *padi* (*kekeror*) (2 stuks).	
°151	Schop (*bahi*).	van den Tooëoen-boeloe-stam.
*152, *153	Houten schoppen (*totokak*).	
*154	Hark (*kekeong*).	
155	Klein kapmes (*pěpatid*).	van Tonsea.
156	Wiedmes (*kekoat*).	
157	Model van een hakmes (*pisou*).	van den Tooëoen-boeloe-stam.
°158, °159	Werktuig om het onkruid ter verbranding op hoopen te brengen (*kekajoe*).	
°160	Houten hark om den grond effen te maken (*sěsahah* Tomboeloesch, *sěsaä* Tonsea).	
161	Werktuig om te wieden (*kekoat*).	

Scheepvaart (Modellen).

No.	Voorwerp	Herkomst
†162	Praauw (*dondei*).	
†163	Kleine vlerkpraauw (*dondei-timbiloeng*).	van Tonsea.
†164	Groote dito (*dondei-kalebat*).	
†165	Kano (*dondei-blotoe*).	
*166	Roeispaan (6 stuks).	
*167	Roeispaan voor mannen, in staande houding gebezigd (*keli-né-toeama*).	van den Tooëoen-boeloe-stam.
°168	Roeispaan voor vrouwen (*keli-né-wěwéné*).	
*169	Korte roeiriem, in zittende houding te bezigen (*kěkapej*).	
*170	Do. van bamboe om in ondiep water de praauw voort te stuwen *tětěger*).	

Weverij.

*171 Model van een werktuig om garen te maken (*lilihita*).
172 *Tongoeloenga.*
173 *Toeöeloede.*
174 *Doehoepa.*
175 *Hoehoeloeta.*
176 *Biheto.*
177 *Hoeheido.*
178 *Boelilo.*
179 *Liolo.*
180 *Doedehoe.*
181 *Polilitode.*

[172–181: Voorwerpen gezamenlijk uitmakende een compleet weeftoestel van Gorontalo.]

Vischvangst.

*182 Model van fuik (*sesosok*)
*183 Do. van hengel (*pĕpĕpĕs*) (2 stuks).
*184 Do. do (*pĕsi*).

[182–184: van den Tooëoen-boeloe-stam.]

†185 Do. van staak (*sĕsèlah* Toenseasch, *palpal* Toemboeloesch) van een *seroh* (vischtuig).

Jagt.

°186 Piek voor de wilde-zwijnen-jagt (*wengkou*).
†187 Net om wilde zwijnen te vangen (*poeket*).
188. Blaaspijp om vogels te schieten (*tètè*).

[186–188: van Tonsea.]

Smederij.

†189 Blaasbalg (*noe-oentapan*).
†190 Blaasbalgstok (*noe-oentap*).
†191 Blaaspijp (*sĕsĕngoh*), te plaatsen aan het ondereind van den blaasbalg.
192 Model van aanbeeld (*rĕrèntèkan*).
193 〃 〃 hamer (*rĕrèntèk*).
194 〃 〃 schop (*totokak* Toemboeloe, *tetotak* Toensea).
195 〃 〃 ijzeren lepel (*kĕkawi*).
196 〃 〃 tang (*kokopit*).
197 〃 〃 kegge (*sĕsĕnking*) om ijzer te splijten.
198 〃 〃 waterbak (*lontang*).
199 〃 〃 bezem (*sĕsapoe*).
200 Stuk hout om de vlam te temperen (*sĕsèmpèr-oen-api*).

[189–200: van den Tooëoen-boeloe-stam.]

TOUWSLAGERIJ.

201 Ruw *gemoetoe*-touw (*oedang-sanadonka*). } van Tonsea.
202 *Ganemoe*-touw (*bagoe*, Alf. *wagoe*). } van Tonsea.

---

†203 Boomschors.
204 Geklopte boomschors (*foeaja*). Van Todjo.
†205 Gevlochten boomschors voor zakken (*manoewoet*). Van Tonsea.
*206 Werktuig voor het kloppen van boomschors (*ike*). Van Todjo.

WAPENEN, KRIJGSKOSTUUM.

°207 Koperen helm (*pĕtoe*) van Europeschen oorsprong. Wordt bij optochten, dansen, enz. gebruikt. Van Tonsea.
°208 Koperen pantser (*paseki*). Als voren.
209 Strijdmuts van *Parigi*.
†210 Strijdrok van *gemoetoe* (*wateng*). Van Tonsea.
†211 Harnas, van touw vervaardigd, van den *teteroesan* of aanvoerder der helden (*wateng*). Uit den ouden tijd. Van den Toöe-oen-boeloe-stam.
°212 Lans van Gorontalo.
°213 Piek met twee punten, van de Soloksche zeeroovers afkomstig.
°214 Speer met weerhaak (*kalawit*). } van Tonsea.
°215 Speer (*tinedoengan*). } van Tonsea.
°216 Bamboezen pijlen met vergiftigde punten (*sonkap*). } van Tonsea.
°217 Lans van *Saoesoe*.
218 Schild van de Noordkust.
°219 Schild (*aliawoe*) van Gorontalo. (8 stuks).
°220 Schild (*kedoeng* of *salawako*) van Tonsea.
°221 *Klewang*.
°222 Zwaard (*santi*). } van Tonsea.
°223 Krom kapmes (*piso-sedai*). } van Tonsea.
°224 Blaasroer (*sepoe*), uit het landschap *Tinombo* (2 stuks).
225 Koker met vergiftige pijlen (*ipo*), herkomst als voren. Matthes pl. 8, no. 1 (*c*).
°226 Lilla, afkomstig van Gorontalo en aldaar *bilèta* (gespleten) genaamd. Spaansch of Portugeesch fabrikaat.

MUZIJK-INSTRUMENTEN.

227 Viool (*alababoe*) } van Gorontalo.
228 Strijkstok (*kihidoe-alababoe*). } van Gorontalo.
229 Tambourin (*rabana*). } van Gorontalo.
*230 Fluit (*toetali*) van Todjo.
231 Muzijk-instrument van bamboe (*talalo*), voornamelijk gebezigd door jongelieden van beider kunne om elkander hunne gevoelens te openbaren. Van Poso.
*232 Mondharpje (*grinding*) van Gorontalo.

VOORWERPEN VAN GODSDIENSTIGEN AARD.

233 Maatstok bij het hooren van vogels (*katow*) van den Tooëoen-boeloe-stam.
°234 Heidensche offerande van *Poso*.
*235 Touw met knoopen (*kataw*) uit de Minahassa. Djimat in oorlog.

GRAVEN.

°236, *237 Graftombes (*balongsong*) van Tonsawang.

VARIA.

*238 Oud beeld van *Boebe*, landschap *Bone*, afdeeling *Gorontalo*.
*239 Houten beeldje uit den ouden tijd (*tètèlès*). Nagenoeg als die, afgebeeld in Mededeelingen van het Ned. Zending-genootschap, 6de jaarg., pl. no. 1*a*. } van den Tooëoen-boeloe-stam.
*240 Modern do. (*tètèlès*). } van den Tooëoen-boeloe-stam.

SANGI-EILANDEN.

°241—°243 Hoeden (3 stuks).
*244 Kam, door de dansmeiden gedragen.
245 Fijn koffo-koffo baadje voor aanzienlijken.
*246 Sigaren-koker, met kralen geborduurd (2 stuks).
*247 Ronde koker, 〃 〃 〃
*248 Sirih-doos.
†249 Weeftoestellen met gereed gemaakte koffo-sarong (2 stuks).
250 Gekleurde koffo-kain.
251 Zwarte idem.
†252 Mat.
253 Rood gebloemde kussen-sloop.

254 Drie stukken koffo, waarvan één gebloemd.

255 Stuk rood en blaauw gebloemd koffo-weefsel.

TALAUER-EILANDEN.

256 Mand.

°257 Schild.

°258 Koppen-snellers-zwaard.

°259 Boog met pijlen.

260 Sjerp.

V. MOLUKKEN.

HALMAHEIRA.

Kleeding.

°1—°5 Hoofddeksels van *lontar*-bladen.

°6 Dito van *pandan*, van *Weda* (Tidoreesch *Halmaheira*).

7 Hoofdbanden van boomschors voor mannen en vrouwen.

8 Feest-*tjidako* van boomschors. } Noord-Halmaheira.

9—13 Gewone *tjidako*. } Noord-Halmaheira.

*14 Armband van schelp zonder andere gereedschappen dan een *golok* en een stuk bamboe vervaardigd, wat veel tijd en geduld kost.

*15 Arm- en pols-banden van *arèn*-vezels, *pandan*, gras en rotan vervaardigd (3 stel).

*16 Armbanden van schelp, gevonden in eene Tabelloresche zeeroovers-praauw (2 stuks).

17 Kleed van boomschors, met *rameh*-draad opgewerkt.

18 Vrouwelijk feestgewaad van *tali-agèl*, omboord met rood, wit en blaauw lijnwaad.

Huisraad.

19 Bamboezen mandje om sago in te bergen.

20 Bamboezen mandje voor tuinproducten. N.-Halmaheira.

†21 Korf van den bast van den *aren*-boom.

22 Doos van *pandan*-bladen.

†23, †24 *Kokoja*-mat (2 stuks).

†25 Fraai bewerkte huismatten.

*26	Kalebassen om kalk in te bewaren.	N.-Halmaheira.
27	Bekers van klapperdop (2 stuks).	N.-Halmaheira.
28	Sirih-doos van *pandan*-bladen.	N.-Halmaheira.

29, 30 *Sirih*-doozen van *lontar*.

31	Zak of tasch voor tabak, enz., door de Alfoeren gewoonlijk om den hals gedragen.	N.-Halmaheira.
†32	Korf van boomschors tot bewaring van rijst.	N.-Halmaheira.

33 Koperen lamp, gevonden in eene Tabelloresche rooversprauw.

34 Koperen doos, als voren.

VISCHVANGST.

°35 Vork van *Tabello* (N.-Halmaheira): wordt op een afstand van 10 à 15 voet op de visschen geworpen.

WAPENEN.

°36 Schild.

°37 Idem van *Tabello* (N.-Halmaheira).

°38 Idem van *Gomasoeng* (Z. O. Halmaheira).

°39 Houwer van idem.

°40 Houwer met greep van menschenbeen.

°41 Lansen van Tabelloresche zeeroovers (4 stuks).

42 Patroontasch van hertenvel. Noord-Halmaheira.

43 Steenen kogels van Tabelloresche zeeroovers.

°44 Boog en pijlen.

TERNATE.

°45 Hoofddeksel van bamboe.

46 Blaauw geruite sarong.

47 *Sirih*-doozen van *pandan* (2 stuks).

TIDORE.

°48 Hoofddeksel van *pandan*.

49, 50 Blaauw geruite sarongs.

51 Rood gestreept katoen voor broeken.

52 Rood gestreepte sarong.

53 Doos van *pandan*-bladeren.

°54 Houwers (2 stuks).

BATJAN.

°55—°57 Hoofddeksels van *pandan*.

58 Bamboezen keukengereedschap.

59, 60 Bamboezen zeeven.

61 Korven van *pandan*, om producten van het gebergte naar beneden te dragen (2 stuks).

†62 Korf van de bast van den *aren*-boom.

*63 Kokertjes van *pandan* (2 stuks).

64 *Sirih*-doos van gekleurde *pandan*-bladeren.

†65 *Kokoja*-mat.

°66, °67 *Tjekalele*-schilden (2 stuks).

68 Paarlemoeren schelpen (5 stuks).

SOELA-EILANDEN.

°69, °70 Hoofddeksels van *pandan* (*tolo*).

71 Doos, van buiten ter versiering met vischlijm belegd (*tabi-waroes*) (2 stuks).

BOEROE.

72 Hoofd-tooisel (*lastare naha loemoen*) der Alfoeren (2 stuks).

73 Lijnwaad van Alfoersch fabrikaat (*aloen lalit*).

74 Idem (*aloen riat*).

*75 Banden (*sena* of *rata*) van gevlochten rotan, door de Alfoeren om den boven-arm gedragen (2 stuks).

*76 Armband van gevlochten rotan.

77 Bereide boomschors voor kleedingstukken.

78 Vrouwenkleederen van boomschors (2 stuks).

*79 Vier klossen draadvezels, waarvan lijnwaad gemaakt wordt (*ĕslait*). Deze vezels worden verkregen van de jonge, nog gesloten bladeren van eene wilde pisang-soort. Door het schrapen met een mes worden deze bladeren van de vleeschdeelen ontdaan, vervolgens in reepen gescheurd en in verschillende kleurstoffen, welke men van boomschors bereidt, gedoopt en in de zon te droogen gelegd.

80 Weef-toestel (*aloen fein*), waarvan de verschillende deelen heeten: *a. sarboko; b. saete; c. kehet kaoe; d. boeroen; e. sekan; f. lolana; g. lolin.* Het weven, dat door vrouwen geschiedt, gaat slechts uiterst langzaam. Tot het vervaar-

digen van een stuk lijnwaad als onder no. 73 wordt gewoonlijk een tiental dagen besteed. De toestel wordt aan vier, in den grond gestoken stijlen bevestigd. De weefster houdt de schering gespannen door met den rug tegen de *sarboko* te leunen, waarvan de uiteinden door een paar koorden aan die van de *saete* bevestigd zijn.

*81 Werktuig tot het bereiden van boomschors (*katefel*). De schors wordt op een stuk hout uitgespreid en met de *katefel* zoo lang geklopt, totdat zij de vereischte dikte bekomen heeft.

*82 Toestel om katoen te spinnen (*salon*).

AMBLAU.

83 Toestel voor vrouwen om visch te vangen (*ësa*) op ondiepe en rotsachtige plaatsen. Door het toestel op den grond te plaatsen en de voor de opening daarvan zich bevindende rotssteenen te verwijderen worden de vischjes, welk zich hieronder bevinden, in het toestel gejaagd en door dat alsdan onmiddelijk uit het water te verwijderen gevangen.

84 Visch-fuik (*naroe*), door vrouwen op ondiepe plaatsen gebezigd. Nadat in het toestel eenig aas is gedaan, wordt het onder water geplaatst en met eenige steentjes bezwaard.

85 Mandje (*hoetoe*) tot berging der met no. 84 gevangen vischjes.

AMBONSCHE-EILANDEN.

MODELLEN VAN HUIZEN.

†86 Inlandsche woning op $^1/_{15}$ à $^1/_{20}$ der ware grootte. De wanden worden vervaardigd van gaba-gaba (bladnerven van den sago-palm), de dak-bedekking van atap (aan bamboetakjes geregen bladeren van denzelfden boom). Het model is gemaakt van dezelfde materialen, waarmede de woningen vervaardigd worden. Het gebouwtje aan den ingang wordt als winkeltje, dat aan de achterzijde als keuken gebruikt.

HUISRAAD.

Bereiding van sago-koekjes, — het gewone voedsel van den Ambonees, nevens papéda (sago-pap).

87 Vierkante zeef (*goso sago*), ware grootte, waarmede de ruwe sago wordt gezeefd (2 stuks).

†88 Sago-zeef (*njiroe*), ware grootte, waarin het sago-meel met water tot deeg wordt gemaakt.

89 Toestel om de sago-vormen op te zetten ($^1/_2$ der ware grootte).

90 Vormen voor het bakken van sago-koekjes ($^1/_2$ der ware grootte) (2 stuks).

Bereiding van papéda.

91 Zeef (*Tatohin*), ware grootte, waarin het ruwe sago-meel met water wordt gekneed. Het fijne sago-meel gaat met het water door de zeef en wordt in een vat opgevangen. Tot hetzelfde doel wordt ook de zeef (*njiroe*) gebezigd.

Bereiding van rijst en kokos-olij.

92 Koekoesan, $^1/_4$ der ware grootte; het geraspte vleesch van de klapper-vrucht wordt met de hand in de koekoesan uitgeperst, waarna het doorloopende vocht uit kokos-olij en water-deelen bestaat, welke door koken gescheiden worden.

SCHEEPVAART.

†93 Model van eene orembaai, $^1/_{10}$ der ware grootte, kost *f* 250 à *f* 350. De bemanning bestaat uit 12 tot 18 roeijers, 1 roerganger en 2 of meer inlanders, die op trommen (*tifa*) en gong's slaan om de roeijers in de maat te doen roeijen.

†94 Model van een vlerkpraauw, $^1/_5$ tot $^1/_8$ der ware grootte, uit een uitgeholden boom vervaardigd, kost *f* 10 à *f* 20. Wordt zoowel voor vischvangst, als voor kleine togten op zee gebruikt.

VISCHVANGST.

95 Model van een treknet, $^1/_{50}$ à $^1/_{80}$ van de ware grootte, niet in den handel, kost aan arbeids-loon, enz. *f* 50 tot *f* 100. Dient tot het vangen van zee-visch bij stil weder.

96 Werpnet, $^1/_3$ der ware grootte, kost *f* 20 à *f* 40. Overigens als bij no. 95.

†97 Model van een fuik (*sero*), $^1/_{50}$ tot $^1/_{100}$ der ware grootte, kost *f* 80 tot *f* 100 en duurt, zelfs bij zorgvuldig onderhoud, slechts 2 tot 4 maanden. Dergelijke fuiken worden op ondiepe plaatsen aan het strand geplaatst en vervaardigd van bamboe-staken ter lengte van 10 tot 30 voeten, naar gelang van de diepte, en met rotan aan elkaar verbonden. Zij vereischen veel arbeid.

Bij dit model behooren:

a. Toestel om de visch, wanneer zij uit de fuik genomen zal worden, te beletten de sero te verlaten en naar eene bepaalde plaats te brengen.

b. Netje (*tangoe*), ongeveer $^1/_{10}$ tot $^1/_{20}$ der ware grootte, tot het uitscheppen der visch uit de fuik.

c. Praauwtje (*lepa-lepa*), $^1/_{20}$ der ware grootte, dient om naar en rondom de sero te varen.

†98 Vischkorf (*boeboe*), $^1/_4$ der ware grootte, wordt in zee op diepe plaatsen vastgelegd. Niet in den handel, maar wordt door de visschers van dezelfde materialen als die, waaruit dit model bestaat, vervaardigd.

†99 Vischkorf (*boeboe talagaja*), $^1/_2$ der ware grootte, wordt bij vloed aan den zeeoever onder water gelegd op plaatsen, welke niet dieper zijn dan $^1/_2$ vadem. Bij ebbe wordt de fuik opgehaald en geledigd. Overigens als boven, no. 98.

†100 Vischkorf (*boeboe hoetang*), $^1/_2$ der ware grootte, als bij no. 98.

†101 Garnalen-fuik, ware grootte, wordt in zoet water gebruikt.

102 Visch-schepper (*ahisar ikan*), $^1/_2$ of $^1/_4$ der ware grootte, wordt op ondiepe plaatsen in zee tusschen steenen geplaatst en daarna de visch in de rigting van den schepper gedreven.

SPELLEN.

103 Langwerpig schild van de *tjekalèlè's* (dansers).

104 Twee ronde schilden van dezelfden (*parisi*).

VARIA.

†105 Houten keten met versieringen, uit éénen balk gezaagd. Ornament, afkomstig uit eene oude moskee.

106 Haak-werk, vervaardigd door inlandsche vrouwen (5 stuks).

CERAM.

107—109 Strook boomschors (*tjidako*), om het midden geslagen, tusschen de beenen doorgehaald en van achteren bevestigd: voornaamste of eenig kleedingstuk van den Alfoer van *Ceram*.

110 *Tjidako*, gemaakt van de schors van den *malaba*-boom, en toebehoord hebbende aan het Alfoersche hoofd *Inane*, die

blijkens het aantal der daarop voorkomende kringen reeds 12 koppen had gesneld.

111 Bereide boomschors voor kleedingstukken, enz.

*112 Pols-ringen van schildpad (4 stuks).

*113 Glazen arm-ringen, volgens Valentijn *mamacur* geheeten en bij de berg-Alfoeren in groot aanzien. Worden ook als orakels in den oorlog gebruikt. Zie Beschrijving van Amboina, 2de deel, 2de boek, 3de hoofdstuk (2 stuks).

*114 Bamboezen kokertjes voor tabak, medicijnen of snuisterijen.

115 Bamboezen doos met randen van rotan.

116 Bamboezen korfje.

*117 Tabaks-zakje.

118 Draagmand voor vruchten, enz.

†119 Mat (*kahdoe*), uit de bladvezels van den sago-*palm* geweven en met plantaardige kleurstoffen geverfd; uit de *Elpapoetih*-baai.

°120, °121 Schilden (4 stuks).

°122 Pieken met ijzeren punten en koperen beslag (3 stuks).

123 Trom (*tifa*).

124 Twee *kenong's* uit een *gamelan*-spel: dienden den Alfoeren van *Maroehoenoe* tot krijgsmuzijk.

°125, °126 Twee schilden.
°127 Twee bamboezen lansen.
°128 Zes en twintig bogen.
° 129 Twee en negentig pijlen.
} Veroverd in de kampong Marahoenoe.

130 Tritonschelp, waarmede signalen gegeven worden; veroverd in de kampong Marahoenoe.

GORAM.

*131 Vrouwenring (*bia-bia*), van schelp gemaakt en om den pols gedragen.

132 Kistje (*doom*), uit *gaba-gaba* (stukken uit de bladrib van den sagopalm) gemaakt, met geverfde *pandan*-bladen bekleed en van buiten met schelpjes versierd: dient tot het bergen van kleeding, enz.

*133, *134 Houten steunsels voor hoofdkussen bij het slapen.

KEI-EILANDEN.

135 Aarden waterpot (*lewat*) met deksel.

136 Do. waterkruik (*oeloe*).

137 Bak (*bahau*) van hout van den *eiën*-boom.

AROE-EILANDEN.

KLEEDING.

a. Van mannen.

*138 Bamboezen haarkam (*seli*) voor mannen en vrouwen.

*139 Kruisband (*wasi-wasi*), uit de bladvezels van eene palmsoort gevlochten, bij wijze van versiersel kruiselings op borst en rug over beide schouders gedragen.

*140 Armband (*sik-sikoe*) uit dezelfde stof, met schelpjes versierd, om den bovenarm gedragen.

*141 Dito zonder schelpjes.

*142 Armband.

*143 Band (*kalloworroor*) van roggevel, om den pols gedragen.

*144 Buikversiersel (*bellam*) van gekleurde rotan, als een teeken van rouw om het middel gedragen.

b. van vrouwen.

145, 146 Schaamgordel (*kira*) van *pandan*-blad gevlochten, om de heup gedragen en zoo naauw sluitende, dat het maken van groote passen ondoenlijk is.

147 Dito voor jonge meisjes.

*148 Hoofdsieraad van *pandan* voor jonge meisjes.

HUISRAAD.

149 Mandje (*goba*), bijzonder net uit rotan gevlochten; door vrouwen en kinderen over den rug gehangen, om veldvruchten huiswaarts te brengen.

WAPENEN.

°150, °151 Boog en pijlen. — De boog (*fier*) is van palmhout, de pees (*fierroelah*) van rotan; hij wordt nimmer ontspannen. De pijlen (*langa*) hebben eene schacht van *ngafoel* (rietsoort); de met ijzer gepunte (*roebil*) dient in den oorlog en tot de jagt op groot wild; evenzoo, bij gebrek aan ijzer, de pijl met punt van Casuaris-been (*koedari-toeloe*); die met palmhouten punt (*langa*) tot de jagt op kleiner wild en gevogelte.

°152 Boog.

°153 Pijlen.
°154 Werpschicht met ijzeren punt.

BANDA-EILANDEN.

°155 Werktuig (*gahi-gahi*) van bamboe en rotan, tot het plukken der muskaatnoten.
156 Twee stalen parangs, gebruikt in den krijg van de kampong Lonthoir, vereenigd met de Nederlanders, tegen de kampong Lantakka, ondersteund door de Portugezen. Ruim $2^1/_2$ eeuw oud.
157 Stormhoed (*kabaséti*) uit de 17e eeuw.
§158 Copij, meer dan 100 jaren oud, van de vlag, door den Gouverneur-Generaal, J. P. Coen aan de kampong Lonthoir geschonken.
159 Twee schilden, gebruikt door de kampong Lonthoir tijdens het verblijf aldaar, in 1824, van den Gouverneur-Generaal, baron van der Capellen.
160 Twee parangs, als voren.
161 Twee hoofd-versierselen (*djèsta*), als voren.

SEROEA.

*162 Kam (*soeloe*).
*163 Oorring (*mas takeloi*) (2 stuks).
*164 Oorversiersel (*mas*) (2 stuks).
*165 Armband voor mannen.

TENIMBER-EILANDEN.

*166 Metalen oorring.
*167 Hals-sieraad (2 stuks).
*168 Lepel.

ROMA.

169 Aarden pannetjes, bij feestmalen gebezigd, van de Negorij *Oerwakeka*.

KISSER.

170 Sarong (*kain oeti-oeti*).
171 Katoen, waarvan no. 170 is gefabriceerd; geteeld op *Kisser*.
°172 Boog met houten pijlen.
°173 Boog.
°174 Twee werpspiesen met ijzeren punten.
°175 Lans.

ONZEKER, VAN WELK EILAND.

176 Waterscheppers van *woka*-bladen.

177 Lepels van idem (*siboe-siboe*).

178 Zoogenaamd kroontje, waarmede de inlandsche Christenen op nieuwjaarsdag elkander heilwenschen aanbieden.

*179 Houten bekken, in den vorm van een vogel.

180 Touw van den *lontar*-palm.

†181 Zitmat van *pandan*-bladen.

182 Stuk hout, in den vorm van een visch uitgesneden, op kleine praauwen gebruikt om het roer in vast te leggen.

°183 Lansen: de stelen van bamboe, de punten van pinanghout (5 stuks).

184 Stuk *rengas*-hout, dat vele harsdeelen bevat, en volgens den inlander bij verbranding aan daarvoor vatbare omstanders zekeren huiduitslag berokkenen kan.

VI. NIEUW-GUINEA EN OMLIGGENDE EILANDEN.

WAIGEOE (*eil. ten N. O. van N. G.*)

°1 Hoofddeksel van *poetjoek*-bladen.

°2 Palmhouten lans (6 stuks).

°3 Boog en pijlen van *Offak*.

°4, °5 Boog en pijlen; bij een dezer pijlen bestaat de spits uit den staartdoorn van zekeren rog, die zeer pijnlijke wonden toebrengt.

6 Roeispanen.

BATANTA (*als voren*).

°7 Pijlen met bamboezen punten.

°8 Driepuntige pijl om visschen te schieten.

°9 Boog en pijlen.

SALWATI (*als voren*).

10 Roeispaan met snijwerk (*poh*).

11 Trompet (*tehboe*) van de tritonschelp.

°12 Lans met bamboezen punt, versierd met casuaris-veêren (*miap*).

13 Bamboezen tabakskoker met snijwerk (*amin*).

WESTKUST VAN NIEUW-GUINEA.

°14 Manshoed van gekleurde bladen (*serau*), van de Zuid-Westkust. Cf. Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. VV, no. 5.

*15 Bamboezen haarkammen (*soear*), van de Karoefa-rivier (2 stuks).

*16 Armband van rotan (*kadé*), van de Zuid-Westkust.

*17 Bamboezen schaamdeksel voor mannen, van de Z.-W. kust. Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. TT, no. 11.

*18 Bewerkt stukje bamboe om het hoofd mede te krabben (*tambah*), van de Arigoeni-baai (Z.-W. kust).

*19 Stelling (*affia*) om bij het slapen het hoofd op te leggen van Lakahia (2 stuks).

†20 Matjes, van Basaroeaka in de Talok Tarera (bogt van Lakahia) (2 stuks).

21 Kalebas (*kimoe*), tot waterflesch dienende, van idem.

*22 Uitgesneden bamboezen koker.

°23 Roeispaan. van Lakahia (3 stuks).

°24 Roeispaan (*poh*), van Basaroeaka in de Talok Tarera (bogt van Lakahia).

°25 Lans met punt van casuaris-been, van de *Arigoeni*-baai (Z.-W. kust).

*26 ***Randjoe*** of voetangel van palmhout, van idem.

°27 Boog (*laregei*) en pijlen (*ewa*) van de *Karoefa*-rivier.

°28 Pijlen uit de bogt van *Lakahia.*

°29 Lansen (*kabam*) van idem (7 stuks).

°30 Oorlogsknods van *casuarina*-hout, ook bij spelen gebezigd, van Basaroeaka in de Talok Tarera (bogt van Lakahia). Temminck pl. 12, no. 3.

31 Steenen bijl met houten handvat, van idem (2 stuks). Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. YY, no. 3.

32 Trom (*robrok*), met slangenvel overtrokken, van Lakahia. Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. VV, no. 3.

*33 Beeldje (*aä*), als amulet door de mannen om den hals gedragen, van idem.

NOORDKUST VAN NIEUW-GUINEA,

tusschen 136° *en* 143° *O. L. Greenwich.*

*34 Haarkam met versierselen.

*35 Neus-versiersel. Tijdsch. Kon. Inst. V. pl. AA.

*36 Hals-versiersel. Tijdsch. Kon. Inst. V. pl. XX, no. 7.

37 Buikband (2 stuks).

38 Zakje.

*39 Doosje van klapperdop.

°40 Boog en pijlen.

ARFAK (*Noord-kust*).

*41 Bamboezen kammen voor mannen (2 stuks).

°42 Boog en pijlen.

°43 Palmhouten lans (*misnaf*) (4 stuks).

MIFORE (*eil. ten O. van Doreh*).

*44 Gevlochte mans-armband van gekleurde rotan (*amoor*), om den pols der linkerhand gedragen, om dien te beveiligen tegen het aanslaan der boogpees.

*45 Mans-armband van gekleurde rotan (*kaak*), aan den bovenarm gedragen (4 stuks).

*46 Vrouwen-armband van *akar-bahar* (*mampapis*).

47 Besneden kokosdop (*sobek*), voor huiselijk gebruik (2 stuks).

*48 Messen met handvat van hout en vischtand (*rawi*), alleen in gebruik op *Mifore* (2 stuks).

*49 Gereedschap om *sago*-pap mede te eten (*aki*).

*50 Doosje van *pandan*-bladen.

51 Bakje van *pandan*-bladen.

52 Houten lepel.

*53 Kleine boog en pijltjes van palmbladen: kinderspeeltuig.

DOREH.

KLEEDING.

*54 Hoofdtooisel (*mambesoon*) van *Mansinama*, gemaakt uit een stuk casuaris-vel met de veêren er aan, en versierd met stukken schelp, witte *kakatoea*-veêren en groote pennen uit de vlerken van dien vogel, welke laatste het aantal aanwijzen der door den drager verslagen vijanden. Dit hoofdsieraad wordt alleen bij feesten gedragen en strekt den eigenaar tot groote eer. Cf. Tijdsch. kon. Inst. V. pl. QQ.

*55 Hoofdversiersel met papegaai-veêren (*masawoli*), door mannen bij feesten of in den strijd gebruikt.

56 Hoofdband van boomschors.

*57 Oorhanger van schildpad (*misbefo*).
*58 Oorsieraden van schildpad.
*59 Bamboezen kammen (2 stuks).
*60 Schelpen hals-sieraad.
*61 Gevlochten schouderbanden van *pandan* en rotan (*sarek*) (4 stuks).
*62 Zwart geverfde bamboezen armbanden, met schelpen versierd (3 stuks).
*63 Schelpen mans-armband (*brongo*) om den pols gedragen.
*64 Dito van kleine schelpen (*samfaar*).
*65 Sieraad van zeeschelp (*karomban*), door mannen op den rug gedragen (2 stuks).
66 Vrouwenkleedje van boomschors.
67 Kleedje van geknoopt draadwerk uit de fijne vezelen van den *pisang-koffo*-boom.

Huisraad.

*68 Stelling om bij het slapen het hoofd op te leggen. Tijdsch. Kon. Inst. V. pl. TT, no. 15.
*69 Houten lepel om spijzen in te koken (*katei*).
70 Uitgesneden houten lepel om water te scheppen.
*71 Eetlepel van paarlemoer (*ossis*).
72 Kom van de schil der kokosnoot (*sobek*), om water in te doen en als spiegel te gebruiken.
73 Gevlochten zak van *waroe*-vezelen (*nokeng*).
74 Zak van gevlochten klapperbladen.
75 Bamboezen tabakskoker.
*76 Kokertje van uitgeholde *laboe*, tot bewaring van kalk; van het eilandje *Mansinama* (*Meosmapi*) in de *Doreh*-baai.
77 Korfje van gespleten bamboe (*ariaï*).
78 Bamboezen mandje (*nanen*) voor huiselijk gebruik.

Vischvangst.

79 Vischschepper van den steel van het klapperblad (3 stuks).

Potten-bakkerij.

80 Uitgesneden stuk hout (*awawei*) tot het vormen van potten van klei en het afdrukken van figuren er op.

WAPENEN.

°81 Palmhouten lans.

°82 Boog (*mirid*) en pijlen (*iko*), collectieve benaming *mariamin*.

83 Schelp (*bangoe*), op de regterheup gedragen tot afwering van pijlen (2 stuks).

MUZIJK-INSTRUMENTEN.

†84 Groote trom met karbouwenvel bekleed.

85 Trom (*robrok*).

VOORWERPEN VAN GODSDIENSTIGEN AARD.

*86 Houten beeldjes, door mannen als amuletten om den hals gedragen (*aä*).

87—*93 Houten beeldjes, vereerd als huis- of beschermgoden (*koroewar*).

GEELVINKS-BAAI.

*94—*96 Afgods-beeld (*koroewar*).

HUMBOLDT'S-BAAI,

Oostelijke grens van het Ned. gebied.

KLEEDING.

a. Van mannen.

*97 Bamboezen kam. Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. TT, no. 14.

*98 Versierde kammen (2 stuks). Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. VV, no. 6.

99 Pruik van menschenhaar, dragt van oude mannen, die kaal worden. De kluitjes, die er aan hangen, zijn van klei om het haar mede rood te verwen.

*100 Neusversiersel (*soegir*), bestaande uit varkens-slagtanden, welke in den doorboorden neus met een touwtje aan elkaâr worden verbonden (2 stuks).

*101 Dito, van zeeschelp geslepen. Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. X. (4 stuks).

102 Versiersel van casuaris-veêren, dwars over het hoofd gedragen en onder de kin vastgebonden. Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. ZZ, no. 1.

*103 Halsversiersel van *pisang*-schors (*kanoe*) (2 stuks).

*104 Halssieraad van vruchtpitjes. Temminck pl. 9, no. 8.

105—112 Borstversiersels, op verschillende wijzen uit groo-

te varkens-tanden zamengesteld, met tusschenvakken uit roode en zwarte, kleine, ronde boontjes van *abrus precatorius* (*saga*); dient ook tot bedekking tegen pijlschoten. Cf. Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. ZZ, no. 8 en pl. BB (11 stuks).

*113 Armband van *koffo*-draad, aan den bovenarm gedragen.

*114 Armbanden (*samfaar*) van schelp, aan den bovenarm gedragen (3 stuks).

*115 Dito van rotan gevlochten en met schelpjes belegd (*gi*) (2 stuks).

*116 Versiersel, gemaakt van bamboezen pijpjes, schelpjes en *pisang-koffo*-vezelen.

*117 Schaamdeksel (*onan*), van eene uitgeholde *laboe*-vrucht gemaakt (3 stuks). Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. XX, no. 13.

118 Lap van boomschors, met kralen en vruchtpitjes versierd.

119 Buikband voor mannen en vrouwen (6 stuks).

120 Buikband, met schelpjes versierd.

121 Gevlochten buikbanden, met schelpen belegd (*roor*). Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. BB.

122 Buikband (?) van bamboe-pijpjes, vruchtjes en schelpen.

b. Van vrouwen.

*123 Oorhangers vau schildpad (*oentji*) (8 stuks).

124 Kleed van boomschors met figuren.

125—129 Dito, geknoopt uit de fijne vezelen van den *pisang-koffo*-boom, met schelpen en figuren versierd.

HUISRAAD.

*130 Beenen messen om kokosnoten te schillen (2 stuks).

*131 Als no. 130, maar van palmhout.

132 Versierde bamboezen koker tot bewaring van tabak.

*133, *134 Stelling om bij het slapen het hoofd op te leggen.

*135 Zakje van *pandan* met bamboezen kokertje voor amuletten.

136 Zakje van *pisang-koffo*-garen.

137 Kalebas, met figuren beschilderd, tot bewaring van kalk (5 stuks).

138 Uitgesneden klapperdop, voor hetzelfde dienende (6 stuks).

VISCHVANGST.

°139 Elger of vischpijl (*proer*).

140 Gedeelte van een vischnet.

141 Draden van de vezelen des *genemoe*-booms, voor het maken van vischnetten.

SAGO-BEREIDING.

142 Houten werktuig tot bereiding van sago. Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. YY, no. 4.

SCHEEPVAART.

*143 Versiersels van de stevens van kano's (3 stuks). Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. YY, no. 10.

144 Roeispaan, hier en daar met snijwerk (*eljau*).

WAPENEN.

*145 Dolk van menschenbeen (*genau*); wordt gestoken in den rotan-band van den linker-bovenarm (3 stuks). Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. XX, no. 1.

146 Steenen bijl met houten handvat.

°147 Boog (*fembi*) en pijlen (*fembi-nado*).

MUZIJK-INSTRUMENTEN.

148 Trom (*metjing*), met slangenhnid overtrokken. Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. TT, no. 10.

149 Bamboezen fluit uit een tempel: vermoedelijk dezelfde, waarover gehandeld wordt op pag. 179 van de beschrijving van Nieuw-Guinea, uitgegeven door het Kon. Inst. voor de taal-, land- en volkenkunde van N.-Indië, nieuwe volgreeks, Deel V, pl. YY, no. 8.

PLAATS VAN HERKOMST ONZEKER.

KLEEDING.

*150 Hoofdtooisel, bestaande uit een kam, versierd met kralen, veêren, gevlochten *pandan* en katoenen lapjes.

°151 Hoofddeksel van *lontar*-bladen (2 stuks).

152 Hoofdversiersel.

*153 Hoofdsieraad voor mannen. Tijdsch. Kon. Inst., V, pl. XX, no. 2.

*154 Houten haarkam, met paarlemoer versierd.

*155 Halsversiersel van gevlochten rotan.

*156 Borstversiersel van varkenstanden, zeeschelp en *koffo*-draad (6 stuks).

*157 Koralen borst- en rugversiersel.

*158 Armband van *assem*-hout.

*159 Armband van *koffo*-draad, met schelpen versierd.

*160 Buikband, als voren.
161 Koralen schaamdeksel.

HUISRAAD.

162 Zak van gekleurde boomschors.
163 Zak van *koffo*-garen. Temminck, pl. 11, no. 16.
*164, *165 Twee zakjes van *pisang-koffo*-garen.
166 Uitgesneden bamboezen kokers (7 stuks).
*167 Beenen lepel.
*168 Drie lepels, 2 van hout en 1 van paarlemoer.
169 Lepel van klapperdop.
*170 Stokje om *papeda* te eten.
171 Mandje van *pandan*-bladen.
172 Waterscheppers (?) (2 stuks).
173 Kalebassen om water in te bewaren (2 stuks).
174 Blok om *pinang* op te stampen.
175 Stokjes om op de schaamgordels figuren uit te slaan (2 stuks).

SCHEEPVAART.

†176 Model van een *praauw-banko.*
†177 Model eener praauw.
*178 Voor- en achter-versiersels eener praauw (6 stuks).
179 Roeispaan. Tijdsch. Kon. Inst. V, pl. VV, no. 10.

VISCHVANGT, ENZ.

180 Vischschepper van *sapoe-lidi.*
*181 IJzeren harpoen om schildpadden te vangen.

WAPENEN.

°182, °183 Boog en pijlen.
*184 Bundel pijlpunten.
185—187 Bamboezen pijlkokers.
188 Dansschild.

MUZIJK-INSTRUMENTEN.

189 *Tifa*-blok.

VOORWERPEN VAN GODSDIENSTIGEN AARD.

*190 Klein houten beeldje, tot talisman dienende.
191 Dito.
*192 Houten ornamenten, afkomstig van een bedehuis (2 stuks).

TIMOR.

KLEEDING.

a. Voor mannen.

*1 Hoofdtooisels (4 stuks).
°2 Hoed van *pandan*-bladen.
3 Zijden hoofddoek.
*4, *5 Schildpadden kammen.
*6 Regte houten haarkam (3 stuks). Temminck pl. 40, no. 16.
*7, *8 Zilveren armband (*boekoe noni* [*noni* = zilver]).
*9 Idem beenband (*boekoe hai* [*hai* = het dunste gedeelte van het menschelijk been]).
10 Kain pandjang.
11 Slendang van Tabenoe.

b. Voor vrouwen.

*12 Kam.
*13 Zilveren oorknoppen, gebruikelijk in Amarassi en Amanoebang (2 stuks).
14—16 Sarong (*kain Beloe*) van *Atapoepoe* (3 stuks).
*17 Buikband, van idem.
18 *Slendang* met gedrukte figuren, van idem.

HUISRAAD.

*19 Hoornen tang.
20 Bamboezen doosje.
*21 *Sirih*-kalk-koker van den bast van den wilden *laboe*, van midden-*Timor*.
*22 *Sirih*-kalk-doosje (*au*). Temminck pl. 40, no. 4.
*23 Doosjes om sirih, pinang, tabak, enz. in te bewaren (*tiba*) (29 stuks). Temminck pl. 40, no. 5—8.
24 Sirih-doos, gekleurd vlechtwerk, van Amarassi. Temminck pl. 40, no. 2.
25 Doos voor sirih-bladen, gekleurd vlechtwerk, van Amarassi.
*26 Sigarenkoker van *pandan*-bladen. Temminck pl. 40, no. 14.
*27 Sigaren-koker van Deli.
*28 Idem van Maubara.
*29 Bamboezen tabaksdoos met wortelhouten deksel (2 stuks).

30 Zak om *sirih* of tabak in te bergen of op reis mede te nemen.

*31 Mandjes om tabak, sirih, pinang en dergelijke in te bewaren (*knapi boeboe* [*boeboe* ≒ rond]) (4 stuks).

*32 Tabaks-doos van toeak-bladeren. Temminck pl. 40, no. 12.

*33 Gevlochte tabaks-doos uit Amfoeang, Sonnebait en Amarassi.

34 Doozen van gevlochten en gedeeltelijk rood en zwart gekleurde *pandan*-bladen, van *Atapoepoe* (3 stuks).

35 Idem. Temminck pl. 40, no. 9.

36 Doos van gevlochten rotan.

*37 Doosje met kralen versierd uit Amfoeang.

38 Mand van rotan.

*39 IJzeren hamertje. Zie *Notulen*, deel I, pag. 207 vlgd.

*40 Hoornen eetlepel uit Amarassi en Amanoebang.

*41 Lepels (*sőkő*) (2 stuks).

*42 Foangsche lepels (2 stuks). Temminck pl. 40, no. 21.

*43 Kokosnoten eetlepels uit Amarassi en Amanoebang (5 stuks). Temminck pl. 40, no. 19.

*44 Staatsie-beker met deksel, van kokosnoot, uit Amarassi (2 stuks). Temminck pl. 41, no. 7 en 8.

*45 Idem (*kőma-oai*) (2 stuks).

*46 Glas-deksel (*tőwè-rèndah*).

*47 Waterschepper van klapperdop. Bijna als bij Temminck pl. 57, no. 18.

*48 Gajong (*panoe*).

49 Zak (*piloe*), welke over den linker schouder wordt gedragen (2 stuks). Temminck pl. 40, no. 1.

*50 Tong-schraper (*kioe-maaf*).

51 Stoelmat van gekleurd vlechtwerk van Amarassi.

Weven.

*52 Werktuig om katoen te zuiveren (*leloe*): Beloneesch fabrikaat.

53—55 Weeftoestel van *Atapoepoe*.

56 Model van een weeftoestel.

Jagt.

*57 Fluit voor honden uit Amarassi en Amanoebang.

WAPENEN, KRIJGSCOSTUUM.

*58 Hoofdtooisel in den vorm van een halve maan, van een voorvechter (*meoe*). Cf. Temminck pl. 34.

°59 Lans met bamboezen steel, waaraan ook van onderen een spits toeloopend stuk ijzer bevestigd is.

°60 Idem van niboeng hout, spits als voren.

61 Schild van karbouwenvel, uit midden-*Timor*

°62 Boog met pijlen.

°63, °64 *Klewang* van midden-*Timor*. Temminck pl. 42, no. 1.

65 Patroontasch van karbouwen-vel, van *Koepang* (2 stuks).

66 Dito van *Atapoepoe*.

*67 Kruidhoorns (*porbarinoe*) (2 stuks).

MUZIJK-INSTRUMENT.

*68 Bamboezen muziek-instrument (*dakedoen*).

PAARDEN-TUIG.

69 Zadel.

ROTTI.

KLEEDING.

a. Van mannen.

70, 71 Hoofddeksels (*tilangga*) (15 stuks). Temminck pl. 43, no. 1 en 2.

*72 Kromme hoornen haarkam.

73 Wit katoenen baadje, met Arabische spreuken beschreven.

74 *Kain-pandjang*.

*75 Buikband.

76 Slimoet voor mannen en vrouwen.

b. Van vrouwen.

*77 Hoofdtooisel van kralen. Cf. Temminck pl. 43, no. 4.

78 Baadje van koralen, feestgewaad.

79, 80 *Sarong*.

*81 Buikband, met kralen gestikt.

*82 Zilveren keten (*habas*).

*83 Idem, kleinere soort.

HUISRAAD.

84—86 Sirih-zak (*tondas*) (3 stuks).

*87 Koralen tabak-zakje.

*88 Zilveren tabaks-doos, gemaakt op het eilandje Dau nabij Rotti.

89 Deken (*lafaina*).
90 Emmers (*haik*). Temminck pl. 42, no. 6.

WAPENEN.

°91 Zwaard van een voorvechter. Temminck pl. 42, no. 9.
*92 Lans-ijzer. Cf. Temminck pl. 43, no. 2.

MUZIJK-INSTRUMENTEN.

93 Sĕsandoe. Temminck pl. 42, no. 4.
†94 Trom (*laboe*).

SPELLEN.

*95 Kaartspel van lontar-bladeren.

PAARDEN-TUIG.

96 Toom (*rapa*) (2 stuks).
97 Karwats.

SAVOE.

KLEEDING.

a. Van mannen.

°98 Toedoeng (*hègoedoe*) (3 stuks).
99 Hoofdsieraad (*hidi*) bij jaarlijksche volkspelen.
100 Hoofddeksel (*hègoedoe-koetoe*).
*101 Kam (*moetoe-hĕmoe*). Temminck pl. 42, no. 7.
102 *Kain-pandjang.*
*103 Schoeisel (*helapa*).

b. Van vrouwen.

°104 Toedoeng (*hègoedoe*) voor vrouwen van radja's.
105 Saroeng (*ai*).
106 Kain-pandjang.

HUISRAAD.

107 Prioek (*arrhoe*) (2 stuks).
108 Sirih-doos (*kènőtő kenana*).
109 Zak voor sirih, enz.
110 Kussen, waarop voorname personen (radja's en radja's-moeda) plaats nemen (*kélekki*).
*111 Gieter (*habbabő*) voor groenten of tabak.
*112 Presenteer-blaadje (*kepepe rou kenana*).
*113 Zeefje (*tekoeha*) (2 stuks).
*114 Voorwerp om de tampat doeè of habatenai te reinigen (*heboro*).
115 Mand (*hopè*) (2 stuks).
116 Juk (*epa doeè*), behoorende bij no. 115.

117 Hoofd-kussen (*néloe*).
118 Slaap-mat (*dépi*).
119 Rijst-bord (*kerigi*).
120 Drink-schaal (*haba nginoe*).
*121 Stroop-lepel (*rau hoeroe*).
122 Touw voor hanen (*dari manoe*).
123 〃 〃 varkens (*dari wawi*).
*124 Praauw, kinder-speelgoed (*anah kowa*).

NIJVERHEID

Laro-bereiding.

125 Stok om laro (*toeak*) te persen (*ngâpi*).
126 Haak om de *haik* (no. 90) bij het klimmen in den lontarboom aan te hangen (*sĕgai*).
127 Mandje (*kebiha*), waarin een schaaltje, ter voorkoming, dat vogels het in dat schaaltje opgevangen sap drinken.
*128 Scheede van het mes tot het afsnijden der schijfjes van den bloemstengel van den lontar-boom (*hopi toedi*).
129 Gordel (*dari waki*), waaraan bij het beklimmen van den lontar-boom bevestigd wordt, alwat noodig is tot het verkrijgen van het doeè-vocht.

TOUWSLAGERIJ.

130 Schil (*pepa*) van de takken van den *kepoeè*-doeè. Ook ongedraaid wordt de pepa veel gebruikt.
131 Blad en in reepen gesneden blad van de kepoeèdoeè (*rou keli*) voor vlechtwerk (2 stuks).

SPELLEN.

132 Kèdoeè, twee mandjes, gedeeltelijk met katjang gevuld, welke de vrouwen bij het dansen boven op de voeten binden om de maat aan te geven.
133 Schild (*tami*) bij oorlogs-dans.
134 Rug-sieraad (*rou poggi*) bij oorlogs-dans.

PAARDEN-TUIG.

135 Hoofdstel en leisel (*dari djara*).

VOORWERPEN VAN GODSDIENSTIGEN AARD.

*136 *Nadou roukeli* (de dood aan hem, wiens beeld dit is).
*137 Toover-middel van kepoeè-doeè-blad (*kepepe*).

SOEMBA.

Kleeding.

a. Van mannen.

138, 139 Hoofd-doek (*kamballa*) van de binnenbast van den kamballa-boom (*pinggi kamballa*); wordt tulbandsgewijze om het hoofd gewonden (2 stuks).

*140 Gouden oorhanger (*memoeli*), dient meestal als geschenk, doch wordt in de berg-negorijen door de radja's soms gedragen.

141, 142 *Singgi*, wordt van achteren naar voren, los weg, om het middel geslagen, zoodanig dat één der slippen (soms beide) vóór den buik en de schaamdeelen hangen. Totdat de singgi zeer vuil is, wordt zij ongeverwd gedragen; later zwart geverwd (in water gekookt) met wilde indigo bladeren (*passa woera*) en den bast van den boom *pamoesoe*, vervolgens in modder gedoopt (2 stuks, wit en zwart).

143 Buis (onzeker van Soemba).

144 *Roesoe-banggi*, wordt zoo stijf en net mogelijk over de singgi om het lijf en de lendenen gewonden; geweven van katoen, donker blaauw geverwd met indigo (*wora*)-bladeren. De roesoe-banggi wordt nooit wit gedragen.

145 *Likoe* (touw)-*roesoe-banggi*, wordt over de roesoe-banggi gedragen en op den buik vastgemaakt. Sommigen dragen soms twee, zelfs drie zulke strengen, doch iets hooger, om bij lang te paard zitten pijn in de lendenen tegen te gaan. De strengen worden zward en glad gemaakt met gebrande, oude klappers, varkensvet en schors van de woenga-boom.

*146 *Tonggal.* De streng touw wordt op dezelfde wijze als de likoe-roesoe-banggi gedragen, zoodat het bakje (*tonggal*) op den buik over de likoe-roesoe-banggi hangt. Dit bakje, waarvan slechts één model bestaat, wordt gewoonlijk gemaakt van kamoening of zwart hout en is de bewaarplaats:

1° voor geld, kleine stukjes of schraapsel van goud en zilver, meestal op reis noodig om te offeren;

2° voor *tada ai moeroe koboel*, kruiden, welke onkwetsbaar maken en voor ongelukken vrijwaren;

3° voor *tada ai moeroe kawini*, middel om jonge meisjes te verleiden.

Tot het bewaren van die *tada-ai* zijn twee kokertjes in de *tonggal*, welke geopend wordt door de twee kralen op en in het midden van het deksel naar boven te schuiven.

De toover-middelen, bestaande uit schraapsel van verschillende houtsoorten en ander vuil, worden door de Endenezen en andere vreemdelingen aan de Soembanezen verkocht.

147 *Singgi koomboe*, alleen in het bezit van den gegoeden Soembanees, wordt over den schouder of los weg over de andere kleederen om het ligchaam geslagen; dient meestal als omslagdoek bij koude ochtendstonden en kan overigens als luxe-artikel beschouwd worden.

b. Van vrouwen.

148—154 Sarong (*lauw*), het eenige kleedingstuk van de vrouw, wordt gedragen over één der schouders of omgeslagen, zoodanig, dat de borsten bloot zijn. De lauw, met kralen voorzien, mag, wanneer daarop figuren van menschen voorkomen, slechts door vorstelijke personen of hare slavinnen gedragen worden.

De sarongs worden, evenals de singgi, roesoe-banggi en singgi-koomboe door vrouwen geweven van superieuren, door haar zelven gecultiveerden katoen.

HUISRAAD.

155 Sirih-zak (*kaloembo*), wordt vervaardigd van de binnen-bast van den boom *pinggi-soma*. De kaloembo verlaat den Soembanees bijna nooit, die een wanhopende sirih-kaauwer is. Uit de kaloembo put hij kracht, moed en troost. Bij het bespreken van zaken zoekt hij daarin zijne woorden. Hij slaapt er meê om, wakker wordende, onmiddelijk te kunnen *sappa* (sirih-kaauwen).

De kaloembo hangt aan een draagband onder den regter arm, terwijl de loshangende band van achteren naar voren om het lijf aan den draagband wordt vastgebonden.

*156 Sirih-zak voor vrouwen (*ana-lipi*) (2 stuks).

*157 〃 〃 〃 met kralen.

158 Drinkschaal of kelk (*kaba-wai*), klapperdop.

159 Rijstmandje (*tanga bolla*), etensbord.

Wapenen.

°160 Schild (*téming*). Cf. Temminck pl. 44.

°161 Zwaard (*kabela madita*). De parang wordt in zeer ruwen staat door Makasaren ingevoerd en door den Soembanees, evenals de schede en het gevest, bewerkt.

Het gevest is van zwart hout (*ai meting*), kamoening-hout of van ivoor, soms van karbouwen-hoorn.

De schede is *soerené*-hout.

Al de slagwapens of Soemba zijn volgens één model gemaakt.

De Soembanees heeft de kabela madita bijna immer bij zich. Hij draagt zijn zwaard gestoken tusschen het om zijn buik gewonden lijnwaad, met het gevest vóór en nabij den regter schouder, zoodanig, dat bij het opheffen van den regter arm de hand onmiddelijk aan de greep is. Temminck pl. 41, no. 12.

Muzijk-instrumenten.

162 Guitar (*djoengga*), in zeer vele huizen aanwezig. Eigen fabrikaat van *ai soerénê* en koper-draad (snaren).

Met den nagel der pink tokkelt de Soembanees dit instrument, steeds van zich af, hetgeen op den duur pijn veroorzaakt, waarom sommigen een stukje karbouwen-hoorn als vingerhoed aan de pink gebruiken. Bij dit spel wordt gezongen en over het algemeen vrij goed geïmproviseerd.

†163 Trom (*laomba*), uitgehold stuk van een lontar-boom, met karbouwen-huid overspannen. In gebruik bij feest-spelen en bij oproeping tot den strijd. Het vrij deugdzame touw is gemaakt van de binnen-bast van de boom pinggi roea. Bij bespeling worden de houten pennen zoolang aangeslagen, totdat de toon welluidend genoeg is. Niet alleen met stok, maar ook met de linker hand wordt op dezelfde kant geslagen. Dikwijls gaat dit slaan vergezeld met het slaan op vier gong's door drie Soembanezen.

Paarden-tuig.

164 Halster (*katanga djara*) met lijn, vervaardigd van den binnen-bast der boom *pinggi roea* door draaijing met de vingers zonder eenig gereedschap.

Vastgebonden of bereden draagt het Soembasche paard altijd de katanga djara, welke de ruiter los in de regter hand houdt, opdat hij vallende zijn paard gemakkelijk kan vangen.

165 { Teugel (*rapa djara*).
Tooisel (*katoengoe woeloemanoe*) van hanen veêren.

166 *Walangiri* wordt over den hals van het paard gehangen bij reizen en feest-spelen.

VARIA.

*167 Ketting of snoer (*loloek patoe*) van gevlochten koperdraad, dient om als geschenk aan te bieden bij het verhandelen van of praten (*loloek*) over zaken. Als halsketting wordt de loloek patoe nimmer gebruikt. Halskettingen (*kenatar*) zijn steeds van goud, anders gevlochten en bevatten elk gewoonlijk het goud van 70 tot 100 dukaten.

Het grootste gedeelte van het gouden geld, hetgeen de paarden-handelaren jaarlijks op Soemba invoeren, wordt tot kenatar's en memoeli's (no. 140) verwerkt.

FLORES.

KLEEDING.

Voor mannen.

*168 Haarspeld, schuins door den haarwrong gestoken.

*169 Dito, meestal door bergvolk gedragen.

*170 Haar- of hoofdband met koraal en lontar-blad; dragt der jeugdige bergbewoners.

*171 Gouden oorknoppen met echte robijntjes, afkomstig van de eerste verhuizers van Malakka (2 stuks).

*172 Armband van koraal.

*173 Armband van akar-bahar en van schildpad (2 stuks).

*174 〃 〃 tin, afkomstig uit het landschap Roka.

*175 Klapperschaal, waarin een kettingkogel, een hoornen ring en een stuk schelp; sieraad (?).

176 Slendang van de inlandsche christenen te Larantoeka.

HUISRAAD.

177 Sirih-doos (*rangko* [Larantoeka], *kôta-woea* [Solor]).

*178 Bamboe kokertjes voor sirih-kalk, enz. (2 stuks).

*179 Aarden sirih-doosjes (3 stuks).

180 Kalebas om water te bewaren.

181 Toestellen van lontar-blad om potten en ander keuken-gereedschap op te hangen (4 stuks).

182 Drinkbakje (*kópoe*).

183 Eetbakje (*tjowé*).

184 Saus-bakje (*mangkok*).

185 Eetbakje van daun koli [lontar] (*klèka*).

*186 Lepels (*soedoe* [Larantoeka] *noeró* [Solor]) (2 stuks).

187 Mandje om bij het zoeken van kleine visschen, krabben, enz. bij laag water aan het strand, die dieren te bewaren (*kabassi*).

Wapenen.

*188 Hoofd-dos van Radja Don Chino Diaz Vera Godigno, jongsten broeder van den vorst van Larantoeka, die in strooptogten, in den oorlog tegen Kanghai (1863), enz, daarmede prijkte om zich een schrikwekkend voorkomen te geven.

°189 Schild, gedragen in den oorlog tegen Kanghai (1863) door Radja Entjen Domingo Diaz Vera Godigno, onechten broeder van den vorst van Larantoeka.

°190 Klewang met scheede van een pemali-bokkenvel; de kling is gedamasseerd en zeer gezocht.

191 Oude kris uit de kampoeng Kebon sirih, vermoedelijk van Javaanschen oorsprong. Is nooit gedragen, doch door de bezitters uitgeleend om op de maagstreek van een overledene te leggen tot het uur der begravenis.

192 Pijlen en bogen.

*193 Kalebas als kruidhoorn dienende.

*194 Schelpen kruidhoorn, hangende aan een snoer kralen. Temminck pl. 41, no. 3.

MUZIJK-INSTRUMENTEN.

†195 Trom.

196 Tamboerijn (*tong*), waarvoor het hout meestal door Saleijerezen, Boeginezen of Wadjorezen wordt aangebragt en het vel verstrekt wordt door de vorsten-hoven, waar deze instrumenten uitsluitend gebruikt worden.

SOLOR.

*197 Hoofd-versiersel van een voorvechter (*rong-o*).

Kleeding van een voorvechter, bestaande uit:

*198 *a* een hoog hoofd-tooisel van gevlochten lontar-bladen, met rood, wit en zwart katoen bekleed en versierd met koralen en pluimen van rood geverwd ananas-garen;

†199 *b* een borstharnas van karbouwen-vel, nagenoeg geheel bedekt met bossen hanen- en kalkoenen-veêren, de schouder-lappen en de rand met groote schelpen versierd;

°200 *c* een lans met houten steel, versierd met ananas-garen;

°201 *d* een klewang, waarvan het gevest met wit en rood doek is omwonden;

°202 *e* een houten schild, versierd met schelpen en paarden-haar.

*203 Als no. 197.

†204 Als no. 199. Temminck pl. 45.

205 Schild-tooisel van een voorvechter (*palani*). Temminck pl. 45.

°206 Boog (*woehoe*) en pijlen (*hoepa* [Larantoeka], *amat* [Solor]).

°207 Schild (*labi*) (2 stuks).

°208 Parang (*pèda blôta*) met schede (*blâpi*) met koperen bellen.

°209 Lans.

210 Broek.

ANDENARA.

°211 Bronzen achterlaad-kanon, gevonden in den grond bij Sago (noordkust).

ALLOR, OMBAI.

212 Rotan band tot bescherming van den buik in het gevecht.

VIII. BALI EN LOMBOK.

Kleeding.

°1, °2 Hoed, van bamboe gevlochten (*tjetjapil*).

3 Rood zijden kleed met franje (Bal. laag *kamben*, hoog *waswa*) (Lombok).

4 Witte sarong met geborduurde randen (Bal. laag *sapoet*, hoog *kampoeh*) (Lombok).

5, 6 Buikbanden (Bal. laag *saboek*, hoog *papekah*) (Lombok).

*7 Oorsieraad der vrouwen, bestaande uit een opgerold lontarblad (2 stuks).

HUISRAAD.

8 Gebloemd houten kistje (Bal. *kodang*), met dekkleedje (Bal. *kekasang*) (Lombok).

§9, §10 Gouden presenteerbladen (Lombok).

*11 Doosjes (*kopoh*) van lontar-blad (2 stuks).

12 Gendi, van boven met verguld bloemwerk versierd (*tjaratan*).

13 Idem in mand (8 stuks) van Lombok.

14 Versierde deksel eener gendi.

§15 Gouden schaal, geschenk van de Vorsten van Selaparang en Karang-Asem aan den Gouverneur-Generaal.

16 Bamboezen sirih-doos van Lombok (4 stuks).

17 Vierkante kussens, met laken bekleed (Bal. *loenka-loenka*) (Lombok) (2 stuks).

*18 Tassen (*rampek*), van lontar-bladen gevlochten (3 stuks).

Houten beelden (*togog*), meest van mythische personen, aan den ingang van vorstelijke woningen (*poeri*) en tempels gebezigd als standers voor lans of kris, welke in de ringvormige opening van de vuist geplaatst wordt.

†19 Boma.

†20 Wibisana, broeder van Rawana.

†21, †22 Hanoman uit de Ramajana.

†23 Ardjoena uit de Ardjoena-wihaha.

†24 De panakawan Haroe uit de Brata-joeda.

†25 Ardjoena uit de Brata-joeda.

†26 Eene widadari of apsari (hemelnimf).

†27 Kresna.

†28 Darma-tanaja (Joedistira).

†29 Raksasa (tempelwachter).

†30 Anggada uit de Ramajana.

†31 Rawana.

†32 Rama.

†33 Wisnoe.

†34 Baladewa, broeder van Kresna.

†35 Fantaisie-beeld, vermoedelijk een dorpshoofd (*klion*) voorstellende.

†36 De widadari Soepraba. } uit de Ardjoena-wiwaha.
†37 〃 〃 Tilotama. }

†38 Dropadi, uit de Brata-joeda.

†39 Giri-poetri, uit het verhaal Toetoer.

†40, †41 Twee beelden (*togog*) van tempelwachters (*raksasa*): geschenk van den Vorst van *Tabanan* aan den Gouverneur-Generaal.

WAPENEN.

§42, §43 Lansen met gouden beslag, geschenk als voren.

°44 Kris, toebehoord hebbende aan zekeren Wajahan Poesan, die in 1874 te Koeboe-Tambahan in een gevecht tegen Gede Intara is gedood. Het heft heet *danganan tjanging*, d. w. z. op de wijze van een tjanging of dadap; het is namelijk eene nabootsing van den stam van een dadap, waarvan de doornen zijn afgehouwen. Onder het heft is een ring (*wewer*) met robijnen bezet. Het blad over het heft is van ivoor en de schede ten halve pelet.

°45 Kris, buitgemaakt bij de bestorming van Bandjar, 1868.

°46, °47 Houwers (*golok*) (2 stuks).

°48 Kris met ivoren gevest.

49 Boog (*langkap*).

50 Bamboezen pijlen met ijzeren en houten punten (13 stuks).

*51 IJzeren schichten (*djemparing*) (2 stuks).

§52 Gouden kris-heften (3 stuks), op een waarvan als *tjondro-sengkolo* voorkomt:

= 1527 = A. D. 1605.

§53 Idem van ivoor.

VOORWERPEN VAN GODSDIENSTIGEN AARD.

54 Astrologische kalender (*palalintangan*), op doek geschilderd en door kruislijnen verdeeld in 7 rijen van 7 vakken, dus in 't geheel 49 vakken. De verticale verdeeling in 7 kolommen beantwoordt aan de 7 weekdagen, aangeduid door de initialen: *Raditya*, Zondag; *Tjandra* (? anders *Soma*), Maandag; *Anggara*, Dingsdag; *Boeda*, Woensdag; *Wrehaspati*, Donderdag; *Soekra*, Vrijdag; *Sanestjara*, Zaturdag.

De bovenste rij bevat voor elken dag de afbeelding en den naam van 4 attributen: een boom, een vogel, een *wajang*-figuur en een *dewa;* de vijf volgende rijen, 2—6, de 35 da-

gen van den *woekon* of cirkel, waarin de 7 weekdagen achtereenvolgens met de 5 marktdagen (*Oemanis* of *Legi*, *Pahing*, *Pwan* of *Pon*, *Wagé* en *Klion* of *Kaliwon*) zamentreffen, elk met afbeelding en naam van een *lintang* (sterrebeeld?): als in 't eerste vak, Zondag *Legi*, een reus, die op zijn hoofd staat (*Kala-boengsung*): in het eerste vak van de volgende rij, Zondag *Pahing*, een olifant, enz.

De onderste rij eindelijk geeft nog voor elk der 7 dagen een gedierte (*sasaton*), als den mythischen vogel *garoeda*, een leeuw, hond, enz. Vergelijk Friederich *Voorloopig verslag van het eiland Bali*, in Deel XXII en XXXIII van 's Genootschaps Verhandelingen.

55 Idem (Zie de beschrijving Not. Bat. Gen. 3 Junij 1873).

56 *Peplankiran* of *koemara*, gewikkeld in een stuk beschilderd doek, als djimat opgehangen boven de slaapplaats van jonggeborenen. De onderkant vertoont een kala rahoe, knabbelende aan de maan. Zie Not. Bat. Gen. 3 Junij 1873.

57 Beschilderd doek, behoorende bij no. 56.

58, 59 Beschilderd doek.

VARIA.

*60 Metalen schel, van gelijken vorm als de Javaansche uit het Hindoe-tijdperk.

†61 Rood geverfde houten reuzenkop, als masker bij volksspelen in zwang (*barongan kèkèt*).

*62 Kropak, buit gemaakt bij de bestorming van Bandjar, 1868.

63 Boei om personen (ook vrouwen), die de straf van rotan- of zweep-slagen, dan wel die van geesseling met brandnetels hebben ondergaan, gedurende 14 tot 30 dagen om den hals aan een paal te binden.

64 Tikå, altoosdurende wand-almanak, welke onder verschillende vormen in de meeste Balinesche huizen voorkomt. De 210 vakken stellen de 30 weken of 210 dagen van het Balinesche burgerlijke jaar voor. Zie verder Not. Bat. Gen. 9 Junij 1874, bl. 62—69.

†65 Plank of bord, aan weêrszijden beschilderd met figuren, welke gezegd worden Ardjoena en de nimf Soepraba voor te stellen.

†66 Model van een Wadah (toestel, waarmede het lijk van een aanzienlijke naar de brandplaats wordt gedragen) met vijf verdiepingen (meroe), geschikt voor een ksatria of iemand van de tweede kaste.

IX. BANKA EN BILLITON.

Modellen van huizen.

†1 Huis op Billiton.

†2 Huis, op palen gebouwd.

Huisraad.

3 Sirih-doos (*peroendjoek sirih*) van pandan, van Billiton.

*4 Sirih-doos van rotan, van Billiton.

*5 Sirih-stamper van idem.

*6 Lepel 〃 〃

*7 Vorm voor gebak.

*8 Voorwerp tot het omroeren van rijst (model).

†9 Mat (*tikar djait*) van Billiton.

10 Rijst-mandje (*soemboel rotan*) van idem.

*11 〃 〃 *mangkoewang* van idem (2 stuks).

12 Mandje voor ongekookte rijst (*bakak*) 〃 〃 (2 stuks).

*13 Sigaren-koker van idem.

14 Pot voor drinkwater (*trenang*) van idem (2 stuks).

15 Draagmand *ambong* van idem.

Scheepvaart.

†16, †17 Modellen van praauwen.

Vischvangst.

*18 Vischtuig der *Orang-sekah* van Billiton.

19 Drietand (Mal. *tjiroek*).

Smederij.

20 Modellen van smids-gereedschap van Billiton (4 stuks).

21 Blaasbalg.

Wapenen.

*22, *23 Messen (*that*), in de onlusten op Banka in 1829 door de Chinezen gebezigd.

24 Kris met ivoren heft (*soendang*), van zeeroovers afkomstig.

25 Kris (*melela*).

26 Kris.

MUZIJK-INSTRUMENTEN.

27 Viool (*biola*) en strijkstok (*penggèsik*), op Billiton gemaakt en in gebruik.

28 Ketjapi met tokkelaar (*pĕmĕnting*).

29 Klarinet (*seroenai*).

30 Trom (*gendang pandak*) van de Sekah's (2 stuks).

31 〃 (〃 *pandjang*) 〃 〃 〃 〃

VOORWERPEN VAN GODSDIENSTIGEN AARD.

*32, *33 Tinnen talismans van Billiton.

VARIA.

*34, *35 Steenen vorm om vischjes te gieten met eenige proeven daarvan in lood (doel en afkomst onbekend).

X. RIOUW.

MODELLEN VAN HUIZEN.

†1 Woning (*istana*) van den *Radja Moeda* te *Penjingat.*

GAMBIR-FABRICATIE.

†2 Model van eene *gambir*-fabriek.

WAPENEN.

§3, §4 Pieken, met goud en zilver gemonteerd: geschenk van den Sultan van *Lingga* aan den Gouverneur-Generaal (2 stuks).

5 Dolk-messen (2 stuks).

MUZIJK-INSTRUMENT.

6 Inlandsche guitaar (*gamboes*).

VARIA.

°7 Maleisch-Arabische lettertafel, om kinderen te leeren spellen en lezen.

XI. LANDEN BUITEN DEN O. I. ARCHIPEL.

SIAM.

1 Driekant kussen, met gouddraad geborduurd, uit Lagos: gebezigd bij verschijning vóór den Vorst.

2, 3 Messen met zilveren scheede en gevest van hertshoorn, uit Lagos (2 stuks).

4 Dito, kleiner, voor vrouwen.

5 Met gouddraad doorwerkte sarong.

6 Koperen sirih-bak met toebehooren.

7 Idem doos.

8 Gendi van roode aarde.

9 Dito van donkerbruine aarde.

°10, °11 Hoofddeksels van lontar-bladen, van binnen met bamboe-werk voorzien.

12 Doos, waarin de brief des Konings van Siam aan den Koning der Nederlanden werd aangeboden.

13 Notitie-boekjes van wit en van zwart papier, tot voorloopige opteekening van het verhandelde bij conferentiën.

14 Zwart en wit krijt, om op evenbedoelde notitieboekjes meê te schrijven.

°15 Bamboezen blaas-instrument: brengt geluiden voort, die veel overeenkomst hebben met orgeltoonen.

16 Beschilderde muurbehangsels uit een Siameschen tempel (2 stuks).

MALEISCH SCHIER-EILAND.

*17 Koperen presenteer-bladen van Pejrak.

ALBANY-EILAND.

(*Benoorden Nieuw-Holland*)

18, 19 Bogen met pijlen, alsmede werpspiesen.

NIEUW-ZEELAND.

20, 21 Houten doozen.

22 Steenen knods.

23 Beenen knods.

24, 25 Roeispanen.

26 Hout tot het werpen van eene spiets (Nieuw-Holland?).

27—36 Houten knodsen (No. 27 en 28 van de Fidji-eilanden? No. 30 en 31 van Nieuw-Caledoniën?)

37 Wandelstok met snij- en beeldwerk.

FIDJI-EILANDEN.

38 Zeer groote slendang van boombast, met figuren.

SOLOK.

°39 Schild (*paliseh*).